

România literară

23 AUGUST 1944 –
Începutul unei vieți
demne, revoluționare

Marea sărbătoare

ANUL acesta, cind in spațiul nostru spiritual istoria și-a relevat noi date și semnificații, căile ei de cercetare urcînd la izvoarele neamului românesc, actul decisiv de la 23 August 1944, cu tot ce s-a succedat în anii de lupte și de victorii politice și sociale, vine să încununeze, în memoria generațiilor, lungul șir al acțelor hotărîtoare care au dus la constituirea, la apărarea, la desăvîrșirea și la afirmarea statului și popoului român. Insurecția armată și angajarea întregului potențial economic și militar al țării, alături de forțele aliate la zdrobirea armatelor hitleriste, au întors România cu fața spre o nouă zare a istoriei sale, și, cu prețul jertfelor cîte le-a adus, au situat-o în rîndul țărilor care și-au cîștigat dreptul legitim la reformele sociale radicale și la instaurarea noii orînduiri a clasei muncitoare, la politica de independență și la autoritatea sa națională. Curajul acelor oameni care în numele Partidului Comunist Român și cu credință în destinul poporului, al forțelor sociale pe care le reprezentau, în noaptea zguduită de bombe concepeau și semnau declarația ce avea să însemne ziua de 23 August drept piatră de hotar, rămîne unul dintre cele mai emoționante argumente ale timpului de răscruce și de încercări, cînd în viața unei națiuni ies la lumină virtuțile fundamentale cunoscute pînă în acel ceas în luptă ilegală, în jertfe proletare, în speranță și încrederea maselor muncitoare.

Din noaptea aceea și din ziua insurecției armate și muncitorești au trecut ani și decenii, într-o istorie zbuciumată și glorioasă, în care nimic n-a fost ușor, nici un cîștig și nici o pierdere, în bătălia pentru instaurarea noii orînduiri, pentru structurarea noii societăți, pentru eliberarea de servituți, pentru democratizare, pentru legiferările treptate și reșezarea instituțiilor sociale, pînă la înfățișarea de astăzi a țării. Împrejurări inevitabile, interne și externe, factori iviți în complexitatea politică a timpului au cerut o forță politică și o angajare socială fără precedent, au reclamat colaborarea tuturor elementelor progresiste, unitatea întregului popor în jurul partidului, în aflarea propriilor sale căi de realizare a noii societăți: fără această participare a maselor populare ar fi fost de neconceput reformele economice revoluționare, crearea forțelor și relațiilor sociale și de producție care să pună bazele economiei socialiste, să valorifice cum se cuvine bunurile țării, să orienteze întreaga politică în sensul ființei noastre istorice și în folosul națiunii.

În acest proces politic și social, în această înfruntare pe toate planurile a elementelor noi, de întemeiere, cu cele vechi, de uzură și de rezistență, într-o societate fundamental deosebită, aflată într-un nou orizont, Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a însemnat noul act istoric, în miezul noii orînduiri, afirmat cu necesitate și chemat în perspectiva dezvoltării României, cînd la conducerea partidului a fost ales în acordul unanimității bărbatul tînăr, energic și vizionar, Nicolae Ceaușescu. Ideea dezvoltării multilaterale, realitatea democrației socialiste, posibilitatea independenței și suveranității naționale, prestigiul politic internațional al țării sint astăzi înscrise în programul de muncă și de conștiință al poporului român, formează modul de gîndire și de înțelegere al unei națiuni care prin concepția președintelui țării, prin autoritatea gestului său politic, cunoaște relațiile de stimă și de colaborare cu toate națiunile lumii.

Iată de ce, în anul cînd s-au sărbătorit cei cincisprezece ani ai marilor înfăptuiri, ani ai muncii creatoare, ai libertății, democrației și independenței, ziua insurecției o înțelegem ca o zi a prezentului, cînd argumentul istoriei este viu și este cuprins în edificiul economic al țării, în marile construcții industriale, în pămînturile roditoare, în spațiile noi, citadine și rurale, cu noile elemente de civilizație și cultură, în tot ceea ce guvernează viața noastră sub legile drepturilor și egalității, cit și ale îndatoririlor democratice ale tuturor cetățenilor. Proiectăm în mod firesc în orizontul culturii, al creației literare și artistice o realitate a umanismului și a muncii, o societate căreia, în totalitatea ei, fără discriminări de nici un fel, i se cuvin bunurile spiritului, cele din toate timpurile, integrate noii sensibilități și înțelegeri, și cele contemporane, create în temeiul unei concepții de viață pe măsura celor mai frumoase idealuri ale poporului nostru și ale umanității. Proiectăm în propria noastră conștiință semnificațiile unui timp și ale unor timpuri prin care am cunoscut drumul greu și glorios al dovedirii adevărului existenței noastre ca popor și ca națiune. Prin aceasta, ziua insurecției rămîne ziua cea mare.

„România literară”

INSCRIPTII PE DRAPEL – pictură de EUGEN POPA
(Din expoziția omagială consacrată împlinirii a 2050 de ani de la constituirea primului stat dac centralizat și independent – Sala Dalles)

ZI DE SLAVĂ

Sinteți ca pentru casă un temei
Voi cei căzuți în linia de foc
În slava de la August Două-ș-trei
Să nu mai fie pentru dușman loc
În româneasca țară de eroi —
Să fim stăpînii țării noastre noi!

Cu gropi comune și cu cimitire
Ați semănat din Dunăre la Tatra
Pămîntul, dar aveți în fire
Să semănați cu os și singe vatra
Întii rămasa-aceea din străbuni
Ce-ați curățat-o voi de căpăuni.

O, de-ați vedea-o ce-au clădit pe ea
Urmașii voștri-n cîteva decenii!
Minuni ca-n cer, o stea lingă o stea,
Cum poate-abia visau strămoșii prin milenii
Oricare-ar fi căzut viteaz fălos
Nu, n-a fost jertfa asta de prisos.

Și v-ați mindri și voi și toți strămoșii
Că strănepoții vrednici sint de voi
Sub flamurile trei-culori și roșii
Mergînd nainte către timpuri noi,
Spre tot mai-nalte creste luminate,
Să fie pace-n lume și dreptate.
Zi de August, de slavă, foc și har,
Cu singe te-am înscris în calendar.

Mihai Beniuc

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu. Redactor şef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie: Roger Câmpăneanu.

MESAJUL

celui de-al XV-lea Congres Internaţional de Ştiinţe Istorice

Intruniţi la Bucureşti, noi, slujitorii ştiinţelor istorice din numeroase ţări ale lumii, de pe toate continentele, la capătul unui amplu dialog, al unor aprofundate dezbateri în spiritul înţelegerii şi al respectului mutual, pe deplin conştienţi de importanţa primordială pe care o au în zilele noastre problemele păcii, destinderii şi cooperării între naţiuni, ne exprimăm încrederea în contribuţia pe care oamenii de ştiinţă din domeniul istoriei o pot aduce la soluţionarea acestor probleme vitale.

Prin aportul său la cunoaşterea şi la edificarea conştiinţei de sine a fiecărui popor şi, pe această bază, la dezvoltarea încrederii şi colaborării dintre popoare, prin tezaurul de învăţăminte şi experienţă socială pe care îl înmănuşiază, prin luminile pe care le proiectează asupra prezentului şi a viitorului, prin reflecţia lucidă asupra destinului naţiunilor pe care o propune, din perspectiva lecţiilor trecutului, prin înrădăcinarea sa asupra faptelor şi conduitei generaţiilor de azi, istoria constituie o veritabilă carte de înobilare umanistă a naţiunilor.

Iată de ce, noi, istoricii, indiferent de şcolile metodologice cărora aparţinem, de concepţiile ideologice, politice şi religioase ce ne călăuzesc, în dorinţa de a pune ştiinţele istorice în folosul conlucrării între state şi popoare, adresăm un vibrant apel popoarelor, oamenilor politici şi de stat, tuturor oamenilor de bună credinţă, de a face totul pentru a asigura pacea şi liniştea planetei noastre, progresul şi prosperitatea omenirii.

Pătruşi de răspunderea pe care o avem în faţa ştiinţei şi a umanităţii, să ne unim eforturile pentru extinderea şi aprofundarea cunoaşterii istorice, să aducem noi contribuţii la elucidarea marilor probleme ale evoluţiei umanităţii, la dezvoltarea şi influenţarea reciprocă a diferitelor civilizaţii ce s-au succedat de-a lungul secolelor, la procesul complex al formării popoarelor şi naţiunilor, al constituirii şi afirmării statelor naţionale.

Să analizăm şi să interpretăm, în spiritul adevărului care trebuie să călăuzească cercetarea ştiinţifică, aspectele istorice ale dezvoltării contemporane, ale proceselor şi tendinţelor actuale, pentru soluţionarea exclusiv pe cale paşnică, prin tratative, a problemelor litigioase, pentru apărarea celui mai fundamental drept al oamenilor şi al naţiunilor, dreptul la viaţă, la pace, la existenţă liberă şi independentă.

Să folosim bogatele resurse ale ştiinţelor istorice, pentru ca, într-o lume a interdependenţelor dintre popoare, naţiuni şi civilizaţii, să se afirme şi să fie respectate independenţa şi suveranitatea naţională, egalitatea şi respectul reciproc, dreptul fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale, de a-şi afirma deplin identitatea şi personalitatea în marele concert al naţiunilor lumii, de a-şi aduce contribuţia originală la îmbogăţirea patrimoniului civilizaţiei mondiale.

Să facem astfel ca marile realizări ale genului uman, ale ştiinţei şi tehnicii moderne să nu fie folosite pentru crearea de noi arme distrugătoare, ci să fie puse numai şi numai în slujba omului, a bunăstării, liniştii şi fericirii lui, a lichidării subdezvoltării şi realizării progresului social în toate ţările. Avem convingerea că un comandament suprem al epocii noastre — de profunde mutaţii sociale, economice şi politice, în care se afirmă puternic cursul istoric al popoarelor spre libertate, spre deplină emancipare socială şi naţională — îl constituie oprirea cursei înarmărilor, realizarea dezarmării, cerinţe sine qua non pentru întărirea încrederii, păcii şi securităţii internaţionale.

Prin studiile noastre, prin întreaga noastră activitate ştiinţifică şi de învăţămînt să contribuim la afirmarea ideilor generoase ale libertăţii şi demnităţii omului, la eliminarea oricăror forme de discriminare sau opresiune a individului, la dezvoltarea tuturor capacităţilor şi însuşirilor sale creatoare. Cercetările noastre pot şi trebuie să constituie un factor esenţial al educaţiei tinerei generaţii în spiritul respectului, încrederii şi prieteniei între toate popoarele, al păcii şi cooperării.

Nutrim ferma convingere că a face din istorie un mijloc de apropiere între popoare, de creare a unui climat de încredere şi stimă reciprocă înseamnă a ne îndeplini o datorie profesională şi o datorie morală în acest ceas de mare răspundere pentru destinele omenirii.

CEL DE-AL XV-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE ȘTIINȚE ISTORICE

Bucureşti, 17 august 1980

Viaţa literară

ÎN CINSTEA ZILEI DE 23 AUGUST Recital de poezie şi muzică la „Griviţa Roşie“

● Uniunea Scriitorilor şi Uniunea Compozitorilor au organizat în ziua de 19 august 1980, la Clubul „Griviţa Roşie“ din Capitală, un recital de poezie şi muzică patriotică şi revoluţionară dedicat împlinirii a 36 de ani de la Revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă din August 1944.

Au luat cuvîntul Ana Comăniţă, secretar al Comitetului de partid al sectorului 1 al Capitalei, şi Petre Brâncuşi, preşedintele Uniunii Compozitorilor.

Au fost prezenţi Nicolae Florea, preşedintele comitetului sindicatului I.U.C. „Griviţa Roşie“, Nicolae Duţu, secretar adj. al Comitetului de partid al Intreprinderii, Vasile Felea, preşedintele Comitetului de cultură şi educaţie socialistă al sectorului 1 al Capitalei.

● Manifestare desfăşurată în întîmpinarea zilei de 23 August, „Zilele cărţii social-politice“ au fost deschise la librăria „M. Sadoveanu“ din Bucureşti, prin lansarea a patru lucrări apărute în Editura Politică. În cadrul aceleiaşi acţiuni au fost prezentate „Istoria filosofiei româneşti“, vol. II, de prof. univ. Dumitru Ghişo şi prof. Nicolae Găgoneaţă şi „Istoria dreptului românesc“, vol. I. Cu acest prilej, directorul Editurii Academiei, Constantin Busuioceanu, a prezentat cele mai recente apariţii şi planul editorial de perspectivă.

● Muzeul literaturii române a organizat sub genericul „Literatură şi istorie“, în întîmpinarea zilei de 23 August, o serie de acţiuni destinate elevilor şi pionierilor aflaţi în taberele de vacanţă, în Capitală. Manifestările au loc atît la sediul muzeului (unde recent a fost prezent acad. Mihai Beniuc), cit şi la casa memorială Tudor Argezi (unde au participat Ion Bănuţă şi Mîzur Argezi). Programele includ, între altele, amintiri ale unor scriitori, audiţii din fonoteca de aur a muzeului, prezentări de albume istorico-literare etc.

● Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Ilfov a organizat sub genericul „Sub flamuri de august“ recitaluri de poezie patriotice la Spitalul de copii

Au citit din poemele lor Vlaicu Bârna, Nicu Filip, Constantin Florea, Petre Got, Traian Iancu, Gheorghe Pituţ, Mircea Florin Şandru. Prezentările au fost făcute de Traian Iancu, directorul Uniunii Scriitorilor.

Au participat compozitorii Ştefan Niculescu, George Grigoriu, Costin Cazaban, Zaharia Popescu, George Derieţeanu, Emil Lerescu. Corul Direcţiei regionale C.F.R. şi Corul mixt al Ministerului Transporturilor şi Telecomunicaţiilor (ambele dirijate de Traian Buhlea) au executat lucrări de Ion Vidu, Ion. D. Chirescu, Mircea Neagu, Gheorghe Dumitrescu, Radu Paladi, Nicolae Ursu. Şi-au dat concursul, de asemenea, soliştii Liana Lungu, Adina Vasiliu, George Sava şi Carmen Anton. Prezentările au fost făcute de George Grigoriu.

„Caraiman“ din Bucureşti, la Muzeul de etnografie şi artă populară din Floreşti-Stoeneşti şi la căminul cultural din comuna Grădinari, judeţul Ilfov. Au participat Virgil Carianopol, Viorel Cozma, George Chirilă, Valeriu Gorunescu, Ion Potopin, Al. Raicu.

● Asociaţia scriitorilor din Timişoara a organizat o documentare colectivă la întreprinderea „Electrobanat“, scriitorii fiind însoţiţi de tovarăşul Iordache Marin, secretar al Comitetului judeţean de partid. Au participat Anghel Dumbrăveanu, Ion Marin Almăjan, Ion Arţuşanu, Nikolaus Berwanger, Teodor Bulza, George Bulic, Alexandru Deal, Valentin Dima, Mihail Glăja, Dorian Grozdan, Lazăr Ilici, Antoaneta C. Iordache, Izsak Laszlo, György Mandics, Marian Odangiu, Octavian Popa, Ion Jurca Rovina, Franz Th. Schleich, Mircea Şerbănescu, Valentin Tamaş, Ion Dumitru Teodorescu, Aurel Turcuş, Nicolae Ţirioi, Vasile Versavia.

● În cadrul manifestărilor organizate de Asociaţia scriitorilor din Timişoara, la clubul ziaristilor a avut loc un recital de poezie patriotică susţinut de Anavi Adam, Eugen Dorcescu, Alexandru Jebelcanu, Dorian Grozdan, Laza Ilici, György Mandics, Hans Mokka, Franz Th. Schleich, Aurel Turcuş, Nicolae Ţirioi, Damian Ureche.

● La Casa de cultură a sindicatelor din Cimpulung Moldovenesc şi la liceul militar „Ştefan cel Mare“ din acest oraş s-a desfăşurat, în cinstea zilei de 23 August, o sezoare literară la care şi-au dat concursul Dragoş Nicol, Ion Iuga, Teodor Maricaru, Al. Clenciu, D.C. Mazilu.

● Biblioteca „Gh. Asachi“ din Iaşi, cu sprijinul Asociaţiei scriitorilor, a iniţiat, în întîmpinarea zilei de 23 August, un ciclu de manifestări culturale-artistice în întreprinderile din judeţ, sub genericul Odă acestui pămînt.

● Sub genericul Ţară de bălădă, ţară de eroi, Casa de cultură a sindicatelor din municipiul Sf. Gheorghe a organizat, cu sprijinul cenaclului literar „Orizontul“, un concurs de creaţie literară dedicat aniversării a 36 de ani de la eliberarea patriei.

Distincţiile au fost acordate tinerilor rapsozi în cadrul unui festival de poezie patriotică.

● „August — cale de aur în destinul socialist al patriei“ este genericul sub care are loc azi, 21 august, un recital de poezie patriotică organizat de cenaclul „M. Eminescu“, la Casa de cultură din str. M. Eminescu nr. 89. Vor citi poezii patriotice membrii mai multor cenacluri literare din Bucureşti.

În spiritul colaborării

● Ne vizitează ţara. În invitaţia Uniunii Scriitorilor, Michel Watremez, traducător de literatură română din Franţa.

„Revista noastră“

● „Revista Noastră“, realizată de elevii Liceului „Unirea“ din Focşani, prezintă, ca de obicei, un sumar interesant şi divers. Elevii Lidia Dimitriu şi Valentina Dima publică un reportaj cu privire la Complexul memorial „Mihai Eminescu“ ce se află în curs de realizare la Ipoteşti, unde, pe lângă casa natală refăcută, urmează a se mai construi o clădire modernă pentru Biblioteca naţională „M. Eminescu“, un hotel pentru cei ce vor veni să studieze aici şi o sală de conferinţe. Revista mai redă o scrisoare înedită a lui Al. Macedonski, arti-colul „Acel fior electric“ de Maria Banuş (despre debutul său la „Bilet de papagal“), o convorbire cu Al. Rosetti, realizată de coordonatorul publicaţiei, prof. Petruche Dima, fragmente înedite de jurnal de Tudor Muşatescu, numeroase articole, poezii şi recenzii, semnate de elevii „Columne“.

SEMNAL

● *** — LITERATURA ROMÂNĂ — GHID BIBLIOGRAFIC. Partea I: Surse. Intocmită de un colectiv al cărui coordonator este Ion Stoica, lucrarea este prima dintr-o serie pe care Biblioteca Centrală Universitară o concepe ca instrument de lucru adresat „studenţilor, profesorilor de liceu şi tuturor celor interesaţi de fenomenul literar românesc“. Cuprins: 1. Enciclopedii, dicţionare, cataloage, bibliografii. 2. Surse bibliografice de estetică, teorie şi stilistică. 3. Surse bibliografice de istorie şi critică literară. 4. Curente şi direcţii literare. 5. Cenacluri literare. 6. Literatura maghiară din România. 7. Literatura germană din România. Lucrarea este însoţită de un cuvînt înainte semnat de Zoe Dumitrescu Buşulenga (Biblioteca Centrală Universitară Bucureşti, 716 p.).

● Valeriu Braniste — DE LA BLAJ LA ALBA IULIA. O selecţie de 151 articole politice (din cele peste 4000 identificate pînă acum) din publicistica remarcabilului militant pentru desăvîrşirea unităţii naţionale este alcătuită — împreună cu aparatul critic respectiv — de Valeria Căliman şi Maria Elena Simionescu; Cuvînt înainte de Mircea Muşat. (Editura Facla, 484 p., 26 lei).

● Petre Sălcudeanu — BIBLIOTECA DIN ALEXANDRIA. Un nou roman al prozatorului. (Editura Cartea Românească, 480 p., 17,50 lei).

● Ioan Dan Nicolescu — SĂRBĂTORI MĂRȚIALE. A treia carte a autorului (Roua statuiilor — roman, 1977; Legătura de chei — povestiri, 1980). (Editura Albatros, 288 p., 6,50 lei).

● Radu F. Alexandru — BUNA ZI DE MINE. Volum de teatru cuprinzînd piesele: „Saltimbancii“, „Mansarda“, „Mărturisirea“, „Omul care face minuni“, „Dinu“, „Iubirile tovarăşei Ana Stoica“. (Editura Cartea Românească, 382 p., 15 lei).

● Dorin Sălăjan — NAȘTEREA CEA MARE. „Ceea ce aş remarcă la acest autor — afirmă Cezar Baltag în prezentarea plachetei — este virtutea secretă a poeziei lui, care face ca tot ceea ce pare să fi fost elaborat cu ajutorul reflexiei să nu-și piardă aspectul de lucru proaspăt...“ (Editura Albatros, 76 p., 5,50 lei).

● Adriana Bădiță — ZBOR FRINT. File de carnet și epistolare publicate postum. (Editura Albatros, 132 p., 4,75 lei).

● Ricarda Terschak — DIE ZAUBERIN UHLE / VRĂJITOAREA UHLE. Povestiri pentru cei mici apărute într-o frumoasă prezentare grafică realizată de Anghel Petrescu-Tipărescu. (Editura Ion Creangă, 132 p., 12,50 lei).

● Virgil Carianopol — COPILUL CU INIMĂ DE AUR. „Povestiri și povestiri istorice“ ne înțelesul copiilor. (Editura Ion Creangă, 96 p., 9,50 lei).

● Galina Maievski — MAXIM GORKI SPRE ADEVĂRURI UMANE. În colecția „Contemporanul nostru“ apare acest eseu despre tînărul Gorki, însoțit de unele analize ale operelor scriitorului. (Editura Albatros, 206 p., 6,50 lei).

LECTOR

● Pentru o și mai promptă reflecție a aparițiilor editoriale în cadrul acestei rubrici rugăm cititorii și autorii să ne trimită exemplare de semnal.

TELEGRAME

Stimată tovarășă

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA,

Cu prilejul frumoasei aniversări a zilei dumneavoastră de naștere, conducerea Uniunii Scriitorilor, în numele Biroului și Consiliului Uniunii, vă transmite, din inimă, un mesaj tovarășesc de sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață lungă și noi succese în activitatea de creație literară.

La mulți ani!

Președintele Uniunii Scriitorilor
GEORGE MACOVESCU

Stimate și iubite tovarășe TEODOR MAZILU,

La cel 50 de ani de viață pe care îi impliniți, conducerea Uniunii Scriitorilor vă transmite un mesaj de sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață lungă și noi succese în activitatea de creație literară.

La mulți ani!

Președintele Uniunii Scriitorilor
GEORGE MACOVESCU

Stimate tovarășe Z. ORNEA,

Cu prilejul celei de-a 50-a aniversări a zilei dumneavoastră de naștere, conducerea Uniunii Scriitorilor vă felicită din inimă, vă exprimă calde urări de sănătate, viață lungă și noi succese în activitatea literară.

La mulți ani!

Președintele Uniunii Scriitorilor
GEORGE MACOVESCU

ISTORIA AZI

CONGRESUL mondial de istorie de la București are la această oră propria lui istorie. Buletinul zilnic apărut în limbi străine, într-o formă elegantă, constituie acum „sursa documentară” principală: în coloanele lui mari istorici și-au împărtășit cititorilor gândurile despre rostul disciplinei pe care o slujesc, o cronică ținută la zi a relatat ordinea rapoartelor și a luărilor de cuvânt în cadrul discuțiilor, o bogată ilustrație a reprodus momente din sălile de dezbateri, din timpul conversațiilor angajate pe coridoare și în holuri, din cadrul manifestărilor care s-au desfășurat paralel cu activitatea din sălile de sesiune. Imaginile au surprins o amplă mișcare intelectuală care a avut loc în capitala patriei noastre, după ce a străbătut mari și celebre orașe: Roma, Viena, Stockholm, Moscova sau San Francisco. Acum, în acest șir, s-au adăugat Bucureștii. Rezultatele forumului istoricilor vor apărea în anii următori și în viitorul apropiat, după ce gândurile puse în mișcare de schimbul viu de opinii se vor cristaliza în lucrări, în alte întruniri internaționale, în procesul didactic. Rezultatele vor oferi satisfacție tuturor celor care aici la București au muncit intens pentru ca dezbaterile să-și atingă țelul, pentru ca discuțiile să fie libere, deschise și rodnice. Este o certitudine pe care o putem avea de pe acum dacă vom reține din numeroasele indicii oferite de desfășurarea celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice doar trei.

În primul rând, faptul că la București istoricii au văzut devenirea umanității prin prisma înfăptuirilor popoarelor. La fiecare temă, cu prilejul fiecărui raport, discuțiile s-au îndreptat spre locul și rolul popoarelor în istorie, fie ele mici sau mari. Este o constatare pe care am auzit-o afirmată în cadrul unei secțiuni de către un istoric venit dinspre apus care la capătul unor îndelungate discuții spunea că pentru prima oară vede lucrurile sub o altă lumină: în primul plan apăreau popoarele și nu cabinetele imperiale, oamenii cu aspirațiile lor și nu cercurile hotărâte să domine și să instaureze „ordinea” prin forță. Alte comentarii și mărturii vorbesc în același sens. La Ateneu, în sălile Palatului Republicii, în amfiteatrele Universității, specialiști veniți de peste hotare au îmbinat, apoi, expunerile istoricilor români cu cercetarea atentă a standurilor de cărți, cu vizitarea orașului, cu discuția angajată cu trecătorul pornit spre locul de muncă sau spre casă. Istoria a devenit, astfel, o parte din prezent; un prezent înfățișat de cei care știu că au o tradiție de civilizație multimilenară întemeiată pe lupta pentru dreptate, pe respectul reciproc, pe demnitate. Specialiștii de pretutindeni s-au obișnuit azi, când asaltul informațiilor prin intermediul publicațiilor este adeseori copleșitor, să lege ideile stimulante din carte de imaginea partenerului; de aceea, pe viitor, el se va duce direct la contribuția celui pe care-l prețuiește, va păstra legătura, prin corespondență, cu el, va căuta noi prilejuri pentru a-și împărtăși cu el ideile. Apoi, specialistul s-a obișnuit să vadă lucrurile și locurile despre care vorbește. Cine are azi încredere în cărturarul care tratează o temă pornind de la idei generale, fără să fi „pipăit” acele realități? Or, specialiștii străini au avut acum ocazia să vadă monumente și clădiri din trecut și de azi, grădini cu vechi alei și străzi cu trandafiri îmbrățișate de un oraș în plină expansiune. De la aceste lucruri „văzute și trăite” avem îndreptățirea să așteptăm noi lumini apărute în studii și prelegeri în locul petelor de întuneric provocate de ignoranță. Așa cum spunea un istoric de recunoscut prestigiu, multă vreme reconstituirea trecutului nu a pornit decît de la cercul puterii, observînd lumea de sus; acum, optica se schimbă peste tot, interesul pentru marile mișcări ale popoarelor devenind predominant. Or, în acest punct Bucureștii și-a spus cuvîntul său, dezvăluind o bogată și impresionantă experiență colectivă.

În al doilea rînd, prin calitatea rapoartelor și a intervențiilor, Congresul de istorie de la București a făcut un pas înainte în noua direcție ce primește tot mai mult adeviziunea specialiștilor și a cititorilor, aceea care îndeamnă la depășirea fenomenelor de însemnătate redusă în favoarea datelor care prezintă mari desfășurări de civilizație, de la factologie și evenimential spre surprinderea dinamicii proceselor și a mișcărilor de lungă durată. Istoria este chemată tot mai mult să reconstituie pentru a explica și nu numai pentru a înfățișa trecutul „așa cum a fost el”; istoria explică prezentul și limpezeste viitorul, s-a afirmat cu insistență în capitala țării noastre.

În al treilea rînd, consensul a devenit aproape general la acest Congres că istoria aplecată asupra

popoarelor și interesată în surprinderea înțelesurilor adînci ale faptelor înaintașilor este chemată să lumineze drumul omenirii spre libertate, cooperare, eliberarea de prejudecăți și bariere mentale, pentru a instaura respectul reciproc și a asigura dezvoltarea în demnitate a personalității umane. Pentru a atinge acest țel, cercetarea istoriei va trebui să iasă din cercul strîmt al unor fenomene surprinse pe plan local pentru a descoperi relațiile acelor fenomene cu altele apărute la popoare învecinate sau mai îndepărtate. Dacă vrea să convingă, istoria trebuie să fie universală. Și verdictul sălilor de Congres nu a fost blind în această privință: au fost ascultate rapoarte despre momente din istoria Italiei sau a Angliei care nu au stîrnit, apoi, nici o intervenție, pentru că fuseseră privite izolat de alte fenomene europene sau mondiale, în timp ce alte contribuții, de largă respirație, i-au obligat pe președinții de ședințe să limiteze drastic timpul intervențiilor pentru a putea da cuvîntul la cît mai mulți din cei înscriși la cuvînt.

CITIM aceste trei indicii în cronică evenimentelor Congresului. Dar de pe acum avem posibilitatea să trecem dincolo de evenimente și să întrevădem ce dimensiuni a dobîndit istoria în dezbaterile recente; și aceasta datorită ședinței de încheiere a lucrărilor în care au fost schițate concluziile ale unor renumiți specialiști. În cuvîntul său, care a fost, totodată, ultimul discurs rostit în calitate de secretar general al Comitetului internațional al istoricilor, profesorul Michel François a apreciat că Bucureștii au făcut să progreseze istoria atît prin numărul participanților, peste 2 700, cît și prin calitatea discuțiilor. Elementul cel nou, a subliniat distinsul istoric francez, a fost, însă, faptul că întregul popor a fost asociat la dezbateri prin largă relație a lucrărilor prin presă, radio, televiziune. Istoria a devenit, într-adevăr, parte din viața cotidiană a românilor, așa cum este ea în realitate pentru noi cei care dăm realizărilor noastre sensul continuității, respectînd generoasele impulsuri ale tradiției.

Istoria ca parte din viața popoarelor a apărut într-o puternică lumină în numeroasele adeviziuni rostite după Mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu adresat istoricilor. Personalități de recunoscut prestigiu și tineri cercetători s-au declarat solidari cu admirabilele principii cunoscute din ziua deschiderii Congresului, cînd în sala Palatului Republicii a putut fi ascultat înălțătorul Indemn: „**În actualele condiții internaționale, care sînt deosebit de complexe, cea mai înaltă îndatorire și răspundere a istoricilor este ca, studiînd dezvoltarea societății, evenimentele istorice, să desprindă din urlașă comoră de experiență acumulată de-a lungul mileniilor și să imbogățească activitatea prezentă și viitoare cu învățăminte și concluzii pentru mersul înainte al popoarelor pe calea civilizației, pentru pacea și progresul întregii umanități.**” Mesajul președintelui țării noastre a inspirat mesajul pe care l-au adoptat cu aplauze participante la Congres, duminică, în ziua despărțirii, afirmîndu-și atașamentul pentru studiul care slujește pacea și progresul omenirii și accentuînd principiul că cercetarea și predarea istoriei este o îndatorire nu numai profesională, ci și morală.

Este cea mai profundă semnificație a Congresului Istoricilor de la București care a înregistrat cu căldură voința de pace și cooperare a poporului nostru, o voință izvorîtă dintr-o adevărată vocație mărturisită de întreaga noastră dăinuire. Este motivul pentru care, în emoționantul său discurs rostit la încheierea Congresului și, concomitent, a mandatului său de președinte al Comitetului internațional al istoricilor, profesorul Karl Erdmann mărturisea că mai buna înțelegere a României înseamnă un sincer atașament pentru locul ei în istorie și civilizația ei. Pentru această civilizație înălțată în armonia dintre locuri și oameni, pe care a comunicat-o participanților la Congres măiastra Rapsodie a lui George Enescu care s-a făcut auzită în timp ce președintele comitetului de organizare, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, Mihnea Gheorghiu, rostea cuvintele de la revedere. Istoria ca știință a păcii, a prieteniei și a demnității va rămîne, astfel, asociată cu locurile noastre, cele în care am aflat echilibru, înțelepciune și bucurie revărsată după suferințe toți cîți am viețuit și cîți trăim azi pe acest pămînt ce are în inima și mîntea lui Bucureștii.

Alexandru Dușu

VICTORIE – sculptură de GH. D. ANGHEL

Acestor ani

**Acestor ani de ardere și viață —
înalt ecou spre timpul viitor
căci printre marginile marilor căderi de ceață,
ei au fost zbor, și zbor, și zbor.**

**Un vultur asaltînd în noi mereu tîria,
mai însetat de soare și de-azur,
ne-a dat și forța năzuinței și mindria
de a trăi frumos, de-a arde pur,**

**în zbuciumul Pămîntului amenințat
de bombe cu uraniu, calamități duim,
la cumpăna acestui veac teribil,
cu miros de petale și de scrum,**

**cînd hohotesc răscrucile și se frămîntă
în miliardele de oameni visul și Comuna,
a ține steagul Libertății, Idealului mai sus,
nu e puțin,
și-a-l înălța cu zvîcnetele inimii întruna,**

**spre a trăi frumos și-a arde pur,
ne-a dat și forța năzuinței și mindria,
mai însetat de soare și de-azur,
un vultur asaltînd în noi mereu tîria.**

**Și-acestor ani de ardere și viață —
înalt ecou spre timpul viitor,
căci printre marginile marilor căderi de ceață,
ei au fost zbor, și zbor, și zbor.**

Dumitru Bălăeș

O valoroasă istorie a limbii românilor

LUCRĂRILE de lingvistică, mai ales cele de istorie a limbii române, au, cum spune dictonul latin, *sua fata*. Ele sunt semnate mai întâi în revistele de literatură și de cultură, care știu să prindă, cele cîntii, unduirea evenimentului. Specialiștii vin mai târziu, în al doilea rînd: analiza lor, aprofundată, se difuzează în cercuri restrinse — dar, bineînțeles, numai atunci și numai dacă specialiștii se pronunță. Pentru că asupra unor numeroase lucrări de lingvistică românească se așterne, dincolo de cronicile lingvistice din revistele literar-culturale, tăcerea de specialitate.

Istoria limbii române a profesorului G. Ivănescu, de la Universitatea din Iași, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, are și ea, după cum se pare, o soartă similară. Prompt înregistrată, mai întâi, în „România literară”, ea a fost cercetată atent în coloanele „Luceafărului”, dar nici unul dintre cercetătorii lingviști citați sau utilizați de autor nu s-au aplecat încă asupra operei sale. Dacă ne gândim că această lucrare a apărut, la Iași, înaintea *Tratatului de istorie a limbii române*, în preajma Congresului internațional de istorie, înțelegem că, alături de *Istoria limbii române* (ed. definitivă 1978) a acad. prof. Al. Rosetti și a celor două volume din prima încercare de *Istorie a limbii române*, redactată în colectiv, — ea reprezintă lingvistica românească într-o însemnată reuniune a istoricilor, unind istoria limbii cu istoria românilor.

1. **ISTORIA LIMBII ROMÂNE** a profesorului G. Ivănescu este însă, mai înainte de orice, istoria unei îndelungate pasiuni în cercetarea lingvistică, a unei perseverențe fără preget, a unei continuități fidele. Zeci de ani de cercetare și de reflecție l-au condus pe autor de-a lungul istoriei limbii române. După *Problemele capitale ale limbii române literare* (Iași, 1947—1948), G. Ivănescu începe, la Universitatea din Iași, cursul de *Istoria limbii române* care apare, în anii 1950—1952, sub diverse redactări parțiale, dar care se definitivează prin anii 1970—1972. Cite s-au schimbat, în idee și în metodă, de-a lungul acestor decenii! Dar G. Ivănescu a știut să caute continuități și constante într-un studiu aprofundat, pasionat și consecvent. Autorul a știut să abordeze, de-a lungul vremii, cele mai variate aspecte ale istoriei limbii române: evoluția limbii literare, evoluția terminologiei științifice și filosofice, limba poetică românească, dialectologia și chiar sociologia lingvistică. Cei care au urmărit acest periplu științific prin ani și prin preocupări diverse așteptau de mult construcția unei sinteze. Oricîtă rezervă s-ar putea avea față de ideile autorului, nu se poate să nu i se recunoască acumularea consecventă a unei valoroase și complexe experiențe de lingvist inveterat. G. Ivănescu a dovedit, prin toată activitatea sa, a fi posedat de idei și de fapte ale științei limbii.

2. CEEA CE caracterizează în deosebi lucrarea autorului nostru este mai întâi afirmarea unei continuități solide de școală: „am tot dreptul să consider linia urmată în această lucrare ca o continuare, cu unele elemente proprii, a tradiției lingvistice ieșene, întemeiate de Alexandru Philippide, continuată de G. Pascu și de alții și îmbogățite cu preocupări și idei noi de Iorgu Iordan”. Această autodefinitură a ideilor și a metodelor sale începe însă printr-o indicație idiosincronică și o profesiune de credință față de școala lingvistică de la Iași: „cu lucrarea de față, întocmai ca și cu lucrările mele anterioare, se afirmă, în lingvistica românească, o linie în genere deosebită (subl. nstr.) de cea urmată de lingviștii din București și Cluj-Napoca, care, în multe privințe alcătuiesc o direcție unică, desi se grupează în două școli lingvistice” (p. VIII). Așadar, școala lingvistică de la Iași își spune cuvîntul prin opera prof. G. Ivănescu! Autorul ne întărește convingerea că trăim un moment în istoria lingvisticii românești, în care școlile lingvistice regionale, marile școli lingvistice din Iași și din Cluj-Napoca, țin din nou o să ia distanță față de lingviștii bucureșteni. Nostalgie a unui trecut glorios sau neîncredere și rezerve față de direcțiile lingvisticii bucureștene? Ori teama de arbitrar și nemeritate supremații centrale? Este însă greu, astăzi, în condițiile în care, în București, se desfășoară o mare și însemnată parte a lucrărilor românești de lingvistică, a mai distinge ceea ce aparține școlii lui O. Densusianu de ceea ce aparține elevilor lui Alexandru Philippide sau celor ai lui Sextil Pușcariu. Contribuțiile valoroase ale colaboratorilor și ale elevilor lor s-au vărsat de mult în patrimoniul național al lingvisticii românești! Dealtfel, G. Ivănescu însuși recunoaște că „fără să fi urmărit această”, lucrarea-i se prezintă ca o „sinteză”, ca o „încercare de a uni cele trei școli lingvistice din țara noastră” (p. VIII).

3. **CERCETĂRILE** profesorului G. Ivănescu și, mai ales, această *Istorie* a limbii române se disting printr-un demers teoretic propriu. Ca și maestrul său, A.

Philippide, autorul atacă problemele limbii în lumina unor principii teoretice care definesc și determină întreaga lucrare. În speță, *Istoria limbii române* se deschide cu o expunere privind *principiile dezvoltării lingvistice*, care constituie o trecere în revistă a ideilor despre evoluția limbii. G. Ivănescu crede în autonomia lingvisticii „chiar dacă lingvistul recurge la rezultatele altor științe umane”, preconizează un structuralism „care să explice structurile lingvistice nu atât prin niște tendințe interne ale limbii, ci prin factori exteriori limbii” (p. 3) și nu ezită să declare, în spiritul sociologiei lingvistice a lui A. Meillet, însemnătatea legăturii limbii cu istoria culturii și cu istoria socială: („această adaptare continuă a limbii la cultura diversă de la o structură socială la alta și la sistemul de categorii al gândirii umane este un fapt primordial al evoluției limbilor” — p. 4). G. Ivănescu concepe istoria limbii în termenii unei gândiri filosofice eclectică, critice El relevă, bunăoară, insuficiențele metodei comparative care „nu dă nici o indicație asupra timpului schimbărilor și asupra cauzelor” (care rămân „detectabile pe alte căi”), tot astfel cum subliniază faptul că, în evoluția limbii, „există epoci de mai intensă schimbare și epoci de relativă stagnare” (p. 6). Pe urmele lui A. Philippide, G. Ivănescu crede în schimbarea „bazei de articulație”, în „totalul de inclinații articulatorii”, alături de evoluția a „ceea ce ar trebui numit în mod strict baza psihică” sau „baza spirituală” (dar se pot echivala psihicul și spiritualul?). Autorul pune în relație structura economică a societății cu manifestările bazelor articulatorii și ale celor psihologice în limbă: „numai astfel se pot lega schimbările fonetice de structurile sociale fundamentale, care sint condiția de manifestare în limbă a bazei articulatorii” (p. 11). În acești termeni, pentru G. Ivănescu, „procesul de formare a unei limbi noi este și procesul de formare a unui popor nou” (intrucît „un popor se caracterizează înfi de toate printr-o limbă proprie” — ibid.). Autorul *Istoriei limbii române*, apărute la Iași, în acest an, are în lingvistica generală idei filosofice *sui-generis*, față de care avem dreptul de a formula rezerve sau critici, dar nu de a le trece sub tăcere. Modelul lui G. Ivănescu este, fără îndoială, mai ales A. Philippide, care și-a precedat marile studii lingvistice de o lucrare teoretică, *Principii de istoria limbii* (Iași, 1894). Autorul actualii *Istoriei a limbii române* este și el preocupat de lingvistica generală — o dată de persoane, chiar singulare, pot apărea, uneori, opiniile sale (de ex. relațiile dintre economie și baza de articulație a limbii unui popor). Cititorul avizat trebuie însă a ști să citească, printre sinuoasele rînduri, ideile lingvistice ale lui G. Ivănescu: el descoperă că profesorul ieșean este, în lingvistica românească de astăzi, un teoretician care apără materialitatea economico-social-culturală a actului de limbaj. Nu credem a fi departe de adevăr dacă am încerca să definim concepțiile lingvistice ale lui G. Ivănescu în perspectiva tradiției ieșene, prin A. Philippide și prin acad. prof. Iorgu Iordan: de la primul a reținut ideile bazelor fiziologice-psihologice ale limbii, de la cel de-al doilea, ideile sociologice-culturale.

4. **ÎN ACEASTĂ** lumină teoretică examinează G. Ivănescu „originea latină a limbii române” (pp. 23—29). „Dialectul latin popular de la baza limbii române” (pp. 94—116) și descrie „latina populară de la baza românei” (pp. 116—174). Este interesant să aflăm că autorul „scotește neotrivite” conceptele de „romanică primitivă”, „protoromanică”, „romanică comună”, pe care le consideră construcții abstracte comparativiste ce denumesc latina populară țirzie. G. Ivănescu contestă, așadar, un concept util al lingvisticii române, pe care l-au folosit romaniști de valoare, printre care M. Bartoli, E. Bourciez, R. Menéndez Pidal, R.A. Hall Jr., D'Arco Silvio Avalle și mulți alții. Dar din ce motive? Autorul *Istoriei limbii române* se arată preocupat a defini latina „de la baza limbii române”, pe care o consideră a fi avut caracteristici proprii: „totuși limba latină de la baza limbii române alcătuiește o unitate net distinctă de latina de la baza altor limbi romane”. Nu se poate spune, însă, că „asupra acestui lucru nu s-a înștat din azi”! Sextil Pușcariu, I. Șiadbel, H. Mihăescu, I. Fischer și chiar cel ce scrie aceste rînduri (*Individualitatea limbii române*, 2, București 1978, pp. 15—22, 275—279; *Latinitatea limbii române*, Universitatea București, 1979) au încercat în repetate rînduri și în diverse moduri, să examineze structurile și statutul acestei latine devenite română. Acad. prof. A. Rosetti a căutat să distingă mai multe faze diacronic-structurale în evoluția latinei spre română (cf. *Istoria limbii române* 1978, pp. 626—631). Că această latină ce a devenit română se numea *balcanică* sau altfel este o problemă de terminologie. G. Ivănescu preferă să o numească latină *mesodacică*, tot așa cum alții o consideră *carpato-danubiană*. Ceea ce ni se pare însă discutabil în afara unor probleme de terminologie (cf. *morfotic*, *morfom*, *sintactică* etc.) este procedeul metodologic: G. Ivănescu urcă întotdeauna constatări-

le sale asupra faptelor din română pînă la „dialectul latin popular de la baza limbii române”, de la începuturile latinei populare pînă în sec. V. *elimină etapele intermediare*. Or, întreba-rea fundamentală a romanistului este dacă faptele de limbă românești pot fi sau nu considerate a fi existat în latină, de dată latină, sau sint rezultate din reorganizări ulterioare, de dată romanică, ale elementelor latinești. (Nu putem ști dacă toate diferențierile dialectelor românești urcă pînă la latina populară, așa cum susține autorul, la pp. 114—116).

Examinarea „dialectului latin popular de la baza limbii române” îl conduce pe autor la cercetarea teritoriului, a epocii și a circumstanțelor istorice în care s-a constituit limba și poporul român. G. Ivănescu, luînd în considerare materialul arheologic și epigrafic descoperit în ultima vreme, corectează limitele de nord și de est ale provinciei Dacia: „această provincie cuprinde Banatul, Oltenia, cu părțile vecine ale Munteniei și Ardealul propriu-zis, pînă la Munții Apuseni” (p. 61), integrînd-o în teritoriul de constituire a limbii române. El corectează, astfel, pe A. Philippide. În aceiași termeni se pune și problema continuității vieții dacoromâne: în urma cercetărilor arheologice întreprinse în ultimele trei decenii, problema a fost lămurită: în Banat, Oltenia și Ardeal a continuat să trăiască și după 271 o populație romanizată, alături de cea dacică („provincia a fost părăsită numai de funcționari, militari și oameni cu stare; poporul de jos, în genere sărac, a rămas pe loc”). Istoria limbii ține, astfel, seamă de datele istoriei.

Interesante sînt opiniile autorului despre epoca de formare a limbii române. G. Ivănescu crede că latina populară de pe teritoriul „mesodacic” s-a transformat în română între sec. V—VII. Iată de ce „în sec. V începe evoluția specific românească a latinei dunărene” (p. 188). Pe urmele lui I. A. Candrea și ale lui Sextil Pușcariu (pe care nu-i citează în această problemă), profesorul G. Ivănescu, deosebind-se de A. Philippide, susține că procesul de formare a românei trebuie considerat încheiat în secolul al VII-lea: „zecele de schimbări fonetice prin care limba latină s-a transformat în română nu se întîlesc în elementele de origine slavă și sint deci anterioare influenței slave” (este vorba de a acc. + n + vocală: manus: *mānā: minā, a acc. + n + cons.: canto: *cāntu: cintu, a acc. + m + cons. campus: *cāmpu: cāmpu, de rotacismul lui n intervocalic, de palatalizările care au creat pe ș, j etc. — transformări care nu apar în elementele slave). Intemeiat pe datele istoriei, care afirmă că slavii pătrund în Transilvania și în sudul Dunării în prima jumătate a sec. VII, autorul *Istoriei limbii române* atribuie începutul influenței slave anilor 700—750, iar „epoca de masive împrumuturi slave”, secolelor IX—X pînă prin sec. XI. Cu alte cuvinte, atunci cînd slavii pătrund în Moldova și Muntenia „această mare transformare a latinei în română s-a realizat” (p. 180). Oricît ar fi de greu, astăzi, să acceptăm ideea unui moment determinat de „formare” a unei limbi nu putem să nu reamarcăm faptul că G. Ivănescu leagă această evoluție a latinei de factorii materiali economico-sociali. Autorul *Istoriei limbii române* explică apariția poporului și a limbii române prin schimbările importante ce au survenit în structura societății române: „în regiunile în care s-a format poporul român, se instaurază regimul feudal și, în formă predominantă, regimul obștilor sătești, combinat cu regimul gentilic” (pp. 182—189). El dovedește încă o dată a ști să opereze în istoria limbii, cu datele materialismului istoric, care îi sint nu numai cunoscute dar și absolut necesare (dealtfel G. Ivănescu citează două originale articole ale lui Miron Constantinescu, *Modul de producție tributară și orinduirea tributară în „Probleme economice” XXV (1972) și Despre formațiunea social-economică tributară*, în „Probleme economice”, XXVI (1973); a se vedea, de asemenea, G. Ivănescu, *Istoria limbii române în lumina materialismului dialectic*, Iași 1950).

5. **IDEI** deosebit de însemnate aduce această *Istorie* a limbii române în problema mult discutată a românei comune „primitive” (pp. 285—328). Recunoscînd însemnătatea conceptului de *română primitivă* introdus de Sextil Pușcariu, G. Ivănescu consideră că această epocă a avut două faze: una, între sec. VII—VIII și sec. IX—X („înainte de anul 1000”), cînd s-ar fi produs separarea macedoromânilor de dacoromâni, și a doua, între sec. X și sec. XIII—XIV, cînd s-ar fi produs separarea megleno-românilor și a istoricilor de dacoromâni. Autorul preia, în acest caz, ideile ale lui O. Densusianu, Sextil Pușcariu, Th. Capidan și se deosebește de A. Philippide. Rezultă de aici, că pentru G. Ivănescu, în epoca românei primitive se pot distinge mai multe variante dialectale (el le numește „dialecte”), unele deosebit de corespunzînd, după cum crede autorul, diferențierilor din latina populară. G. Ivănescu susține, de asemenea, că diferențierea dialectală originară din interiorul dacoromânei (l. „dialect” rotacizant, din care s-ar fi desprins istoricilor, graiurile din Carpații

nordici și unele graiuri crișene-maramureșene. 2. „dialectul” bănățean-crișan-maramureșean-ardelean, 3. „dialectul” moldovenesc-muntenesc) este „tot atât de vechi” ca și diferențierea dintre macedoromâni și dacoromâni, adică din jurul sec. X pînă în sec. XIII. În sfîrșit, în ceea ce privește epoca românei primitive, trebuie înregistrată cu atenție și ideea autorului despre cauzele și condițiile în care s-au produs diferențierile dialectale: „nici un fapt lingvistic nu ne îndeamnă să credem că, în epoca de formație a limbii române și cîteva secole după aceea, s-ar fi produs deplasări ale unor ramuri ale poporului român” (p. 325). După G. Ivănescu, diferențierile dialectale ar indica diferențe de structură socială: „diferențe de trib, la care se va fi adăugat incorporarea diverselor triburi în organisme feudale diferite” (p. 325).

6. **DEALTFEL**, autorul *Istoriei limbii române* urmărește cu atenție și cu o evidentă predilecție schimbările survenite în structura societății românești și a organizațiilor sociale, considerînd că ele pot explica și evoluția limbii. G. Ivănescu este un lingvist care studiază relațiile dintre istoria poporului și istoria limbii pe care poporul o vorbește („ținta noastră principală a fost aceea de a pune în legătură istoria limbii cu istoria poporului, fără a neglija dezvoltările interne, analogice”), dar mai ales este un cunoscător al istoriei sociale românești. Nu puține stări și fapte de limbă sint explicate, direct sau indirect, prin elemente istorice și prin structurile sociale. G. Ivănescu urmărește, bunăoară, „feudalismul românesc din secolele al XVI-lea — al XVII-lea” căruia îi atribuie, cu dreptate, o serie de infiltrații ale graiurilor din Ardeal și din Crișana în Tara Românească și în Moldova (pp. 535—549), tot astfel cum pune în legătură dezvoltarea și modernizarea limbii române culte cu „instaurarea regimului burghez la români” (pp. 639—677). Nu sint însă prea directe asemenea explicații de cauză-efect între istoria socială și istoria limbii unui popor? Nu operează oare mult prea ușor și prea simplu autorul cu elementele istoriei sociale afirmînd, de exemplu, că „efectele lingvistice ale instaurării regimului burghez la români (sint) formarea limbii naționale (a limbii literare moderne) a românilor” (p. 646)? Putem oare crede noi, astăzi, pe de o parte că „burghezia română a fost lipsită de o cultură adevărată, cel puțin pînă la 1900, cum rezultă din piesele de teatru ale lui Caragiale, din schițele lui Vlahuță” (p. 643), iar, pe de altă parte, că „începînd de pe la 1820, burghezia română participă la viața culturală a țării”, contribuînd la „fixarea de către burghezie a limbii literare” (p. 646)?

Determinarea istorică-socială a evoluției lingvistice este un proces complex și rafinat, un joc subtil de interdependențe în care se disting mai greu cauzele și mai ușor rezultatele. O condiționare prea directă și imediată a limbii de către structurile sociale poate să ducă la exagerări și la erori de interpretare, precum au dus în trecut. Astăzi, sociolingvistica a pus la dispoziția cercetărilor metode mai rafinate pentru a cerceta statutul, structura și evoluția unei limbi. Poate că de o asemenea perspectivă modernă socioculturală ar avea încă nevoie această valoroasă *Istorie* a limbii române, pentru a-și dovedi și mai bine utilitatea în domeniul cercetărilor noastre.

7. **INTR-ADEVĂR**, *Istoria limbii române* a profesorului G. Ivănescu este o lucrare curajoasă, plină de avînt și de originalitate. Ea este, trebuie să o spunem, singura istorie a limbii române în care se cuprinde „limba poetică modernă”, „formarea și evoluția stilurilor literar-artistic (între 1830—1880)”, într-un cuvînt istoria expresiei literare beletristice în perspectiva istoriei limbii române. Ea este, de asemenea, singura istorie a limbii române în care s-a integrat evoluția dialectelor literare sud-dunărene: G. Ivănescu crede că alături de dacoromână, între 1878—1948, au existat „condiții optime” pentru dezvoltarea literară a dialectului macedoromân și chiar a altor dialecte românești din sudul Dunării. În timp ce alte expuneri istorice ale limbii române caută să considere dialectele sud-dunărene „idiome” separate de dacoromână, iată că G. Ivănescu, fidel tradiției lingvistice românești, dovedește a avea o concepție largă a limbii române, a frontierelor și a evoluției acesteia: limba tuturor românilor!

8. **FĂRĂ ÎNDOIALĂ**, autorul *Istoriei limbii române* de care ne ocupăm este un temerar care știe să își afirme, uneori, propria subiectivitate. Informația-i bibliografică este o dovadă. În locul unei bibliografii generale și riguroase, cuprinzătoare a tuturor lucrărilor interesînd istoria limbii române, critic călăuzitoare în problemele actuale ale acestui domeniu, G. Ivănescu oferă excerpte bibliografice *ad rem*, direct legate de fiecare problemă discutată, pe care el însuși le-a ales din mulțimea lucrărilor existente. Să repropșăm autorului ignorarea unor lucrări

ISTORIA LIMBII ROMÂNE

1951
EDITURA JUNIMEA
1958

ale lui Sextil Pușcariu (*Limba română, II, Rostirea, 1958*), ale lui O. Nandriș (*Phonétique historique du roumain, 1967*) sau ale lucrărilor unor lingviști bucureșteni mai virstnici sau mai tineri? Nici nu ne gândim! Autorul este liber să își culeagă informația din lucrările care i-o oferă mai bine sau în vederile sale proprii, chiar dacă, uneori, ar putea fi bănuit de... regionalism. Este probabil că unele lucrări nu s-au încadrat în ideile autorului. Dar de ce această subiectiv selectivă tăcere asupra unor volume, studii, articole importante, care ar fi putut aduce puncte de vedere utile și, mai ales, *actuale*, în expunerea autorului? G. Ivănescu este deci un istoric al limbii române care își rezervă drepturile și își asumă riscurile unei informații bibliografice aprofundate, dar nu împărtășiale.

9. SÎNT, fără îndoială, multe de spus despre această impunătoare *Istorie a limbii române* a profesorului G. Ivănescu. O istorie a unei limbi poate ridica tot atâtea probleme cite pagini, are... Ceea ce se remarcă însă, în această lucrare, este densitatea ideilor și a opiniilor proprii: G. Ivănescu are, în foarte multe probleme ale istoriei limbii române, păreri sale, pe care și le susține cu afirmatii categorice fără nuanțe. *N-au avut dreptate* (unii cercetători citați), *au greșit* (alții), *nu trebuie interpretat așa cum crede* (un mare lingvist) etc. sint aserțiuni frecvente care dau autorului, întotdeauna, atitudinea unui combatant iritat de injustețea sau eroarea preopinului. Preopinul sau adversar? Să nu ne lăsăm înșelați de acest limbaj direct: ele ascund un intelectual blind în esența-i umană, dar cu încredere în armele polemice ale verbului! Un spadă cu sabie de cuvinte și alit! Mai grav ni se pare însă faptul că, refuzând sau negând părerea pe care o atacă, G. Ivănescu nu ne face părtași întotdeauna și la argumentele subiacente ale afirmațiilor sale. De ce *nu au dreptate* cei cărora le citează și le contestă opiniile? De ce *nu trebuie interpretat* astfel, ci altfel? G. Ivănescu ne rămâne dator cu raționamente intermediare și ne obligă să-l credem pe cuvânt, să-i urmărim convingerile, nu demonstrațiile.

Iată de ce această *Istorie a limbii române* trebuie luată așa cum este, *cum grano salis*, în ceea ce este: o istorie care închide rezultatele unor cercetări și meditații îndelungate ale unui lingvist învățat, pasionat și combativ. *Istoria limbii române* a profesorului G. Ivănescu trebuie studiată în profunzime, dar, având alături și operele de istorie a limbii române ale lui A. Philippide, O. Densușianu, Sextil Pușcariu și A. Rosetti. Cuvântul lui G. Ivănescu este mult prea marcat de o puternică personalitate pentru ca să nu facem apel, în echilibru, și la păreri obiectiv formulate, *sine ira et studio*. Istoria limbii române a făcut însă un pas înainte, adăugând la studiile până acum cunoscute, la marile și impunătoarele sinteze, la tratatele academice această operă care adună experiența unei vieți dedicate științei limbii.

Acest masiv volum este o lucrare de referință. La doi ani după ultima ediție, cea definitivă, a *Istoriei limbii române* a acad. prof. A. Rosetti, la 11—12 ani de la prima încercare de tratat academic al istoriei limbii române, în plină desfășurare a lucrărilor la *Tratatul de istorie a limbii române* de sub conducerea acad. prof. I. Coteanu, iată o istorie a limbii române care apare la Iași, care se declară o „continuare a tradiției lingvistice ieșene”, în care se disting alte elemente și se aud alte voci. O istorie a limbii române față de ale cărei idei și fapte relevante lingvistica românească va trebui să își definească pozițiile teoretice și practice. O istorie a limbii române în care se revăla o poziție personală, singulară, dar nu mai puțin demnă de atenția lingvisticii noastre. Nu este bine să se audă, în lingvistica românească de astăzi, opiniile încă prea puțin cunoscute ale unui eminent și experimentat lingvist? *Audiatum et altera pars!*

Profesorul G. Ivănescu a dat științei limbii românești o operă fundamentală pe care sintem datori să o salutăm cu bucurie și cu respect. Ea așază numele său, în istoria limbii române, alături de numele lui A. Philippide.

Alexandru Niculescu

N. Iorga și limbajul istoricului

N. IORGA s-a considerat toată viața un practician al istoriei, nu un teoretician al ei. Dar deși personal nu-și recunoștea nici o înclinație speculativă și aprecia poziția disciplinei sale față de filosofia istoriei sau „metaistorie” la fel de îndepărtată cu aceea a fizicii moderne față de metafizică, savantul român a abordat nu o dată probleme teoretice — de concepție sau metodologie —, mai ales în lecțiile de deschidere ale cursurilor sale la Universitatea din București, sau în alte ocazii academice. Din aceste texte de „generaționalitate” — cum le-a numit el însuși — precum și din referințe risipite în vasta sa operă, se desprind câteva idei fertile și în legătură cu limbajul istoricului. Ele au în vedere atât natura obiectului care se cere comunicat, cât și relația dintre emițător și receptor în procesul de cultură.

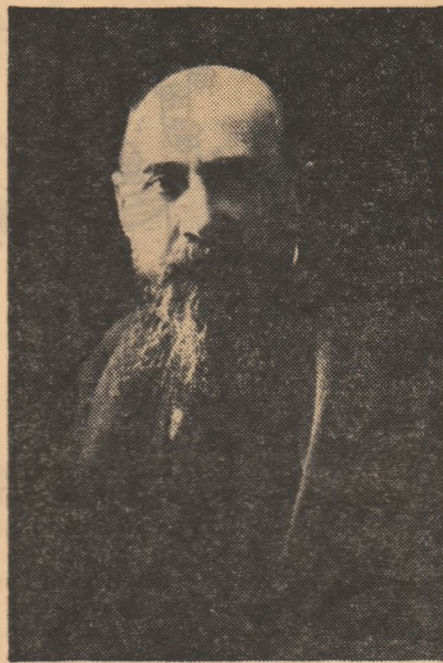
1. UNA dintre acestea e **funcționalitatea**. Narațiunea istoricului trebuie să reflecte cât mai exact faptele istorice și relația dintre ele, să confere expresia cea mai potrivită adevărului istoric. Deoarece istoria trebuie concepută global, ca imagine complexă a civilizației unui popor sau a întregii umanități, și organic, ca flux continuu între trecut și prezent, istoricului i se cere — arăta N. Iorga în discursul de recepție la Academia Română din 1911 —, „pregătire enciclopedică” pentru a o înțelege în integralitatea ei. „Cum și-ar putea el [istoricul] da seama altfel de situațiile cele mai variate, care trebuie pătrunse pentru a se putea ajunge nu numai la o judecată, dar la acea legătură neapărată care singură poate stabili unitatea istorică?” se întreba savantul român. Și conchidea că „cultivarea celorlalte domenii de știință” nu reprezintă pentru acesta „o uzurpare îndrăznească, un cutezător asalt în casa străină”, ci numai „o datorie față de sine însuși”.

Alături de frecventarea psihologiei, în special a psihologiei sociale, mult prețuită de Lamprecht sau Dilthey (pentru N. Iorga instituțiile înseamnă „psihologie națională realizată”, iar evenimente ca Revoluția franceză sint expresia unui „fenomen psihologic colectiv”, de cunoaștere a geografiei și antropologiei, economiei, filozofiei, filologiei, sau a unor discipline sociale, se impun investigarea etnografică și folclorică, studiile de literatură și artă. Ceea ce, lărgind orizontul istoricului și îmbogățindu-i expresia, îi oferă posibilitatea să „se poată apropia cu o mai mare încredere și de cele mai grele probleme”. O deosebită atenție trebuie acordată contactului cu „viața populară” care — așa cum observa fostul mentor al mișcării culturale sămănătoriste în ampla sa sinteză de istorie literară *Essai de synthese de l'histoire de l'humanité* — „adună în adâncurile ei, adesea insondabile, elemente luate din viața istorică, elemente care nu sint deloc fosilizate, care se păstrează vie în formele cutumiere tradiționale”. De aceea cind izvoarele scrise nu puteau oferi informații, „trebuia să te cufunzi în adâncurile acestei vieți populare, pentru a găsi elementele suplimentare necesare pentru a da expunerea neîntreruptă a istoriei unei națiuni”. Impusă de necesitatea elaborării istoriei românilor, metoda, cu certe valențe sociologice, a fost adaptată și pentru istoria generală. Se explică astfel de ce N. Iorga — cum nota încă din 1911 filologul Sextil Pușcariu — „nu se sfiește a introduce în scrisul său, alături de cele mai cutezante neologisme, provincialisme perhorescate de școala dascălilor perlași, deopotrivă din graiul colorat al Moldovei sale ca și din Ardeal, pe care îl cunoaștea atât de bine. Astfel se explică de ce limba lui e atât de bogată, de ce bunăoară în *Dicționarul Academiei* se găsește adesea cuvinte ilustrate cu o singură citație, din Iorga”.

În sfârșit, la limbajul prezentului trebuie adăugat acela al trecutului vehiculat de izvoare. Obligat să explice contempo-

ranilor organismul social în integralitatea lui, în cursul unei narațiuni de fapte concrete, spre deosebire de sociolog, istoricul se cuvine, după N. Iorga, să le posedă la fel de bine pe amândouă. Mai mult, prin readucerea în circuitul public a unor termeni sau expresii de mult uitate, acesta poate contribui la înnoirea și înnoșilarea limbajului curent.

2. TREBUIE subliniat că pronunțându-se pentru îmbogățirea funcțională a limbii, marele istoric român se pronunța în același timp împotriva limbajului abscons, criptic, bun numai pentru inițiați. O condiție esențială a limbajului istoricului rămâne pentru el **accesibilitatea**. „Toată viața m-am trudit să vorbesc astfel încât să mă înțeleagă oricine” — mărturisea N. Iorga într-o conferință populară din 1938 — nerecunoscind utilitatea unui limbaj rezervat „pentru anumite categorii de

oameni”, nici la Academie, nici la congrese.

Firește, stilul suplu și nervos, limba cursivă și limpede, cu prospețimea izvoarelor de munte, din *Istoria lui Ștefan cel Mare pentru poporul român*, monografie destinată aniversar unei largi popularizări, prezintă altfel de atracție pentru lectorul obișnuit, decît stilul pletoric, frazele arborescente, limbajul suprasaturat informativ, ca apa turbure încărcată de aluviuni a fluviului apropiindu-se de vărsare, din vasta sinteză a *Istoriei românilor* în zece volume. La fel de dificil pot apărea la prima vedere pentru cititorul neavizat paginile cu liste de nume, termeni tehnici sau date statistice din *Istoria comerțului românesc*. Oricum, efortul depus de autor pentru a asigura accesibilitatea cit mai largă a istoriei în ansamblu și găsirea unui numitor comun plecînd pe cit posibil de la limbajul curent rămîne exemplar și el poate fi deslusit de-a lungul întregii sale activități.

3. DAR dacă „istoricul total” este obligat la un efort suplimentar pentru a comunica cit mai multe cunoștințe pe înțelesul citor mai mulți, posibilitățile sale de comunicare sint augmentate substanțial, și trebuie să fie, prin **expresivitate**. Limbajul său evită să fie sec sau tern, în numele unei demnități sau generalități prost înțelese. El va fi un mijloc de expresie sensibil, capabil să reproducă un conținut revolut de fapte și idei, cit mai explicit și mai atractiv pentru oamenii prezentului. Redarea abstractului prin

concret este o condiție caracteristică istoriei față de alte discipline sociale. De aceea N. Iorga propune participarea simpatetică a istoricului în sprîjinul a ceea ce este uman în „homo historicus”, implicarea lui ca spectator sau martor în fenomenele pe care le descrie și analizează. Această implicare nu trebuie să afecteze însă obiectivitatea fundamentală. Așa cum pentru Ranke, de pildă, considerat de N. Iorga „istoricul tip” și față de opera căruia a arătat întotdeauna o prețuire deosebită, expresia adecvată și sensibilă a însemnat tocmai redarea cit mai pregnantă a adevărului istoric, care este unul.

4. MULTĂ vreme deficiențele științifice reale, începînd cu precaritatea informației și lipsa spiritului critic, n-au fost sesizate, ascunse de formula retorică, estetică sau metafizică a istoriei. Dar nici „revoluția” pe care a adus-o „modesta legiune a erudiților”, care sub influența științelor naturii au interogată toate izvoarele, au colecționat urme de orice fel și au creat metodologia criticii științifice n-a rezolvat problema unei istoriografii moderne, ca disciplină umanistă. Aceasta e misiunea istoricului. Ceea ce implică în mod necesar, plecînd de la „onestitate științifică” desăvîrșită, **muncă erudită** fără preget pentru cunoașterea tuturor izvoarelor vechi și găsirea altora noi, **inteligență critică** comparativă și asociativă în studii și organizarea informației, **talent creator** pentru redarea cit mai completă, mai convingătoare și mai expresivă a adevărului căutat și a fenomenului resuscitat. Fiindcă pentru N. Iorga, ca și pentru Jules Michelet, căutarea adevărului presupunea insurecția trecutului, întuirea și retrăirea lui, prezentarea lui vie pentru contemporani.

Ceea ce nu împiedică pe istoricul român să se disocieze categoric de fantezia istoricilor romantici, care creau ce nu era sau adăugau și îndreptau ceea ce nu e permis a se adăuga sau îndrepta, fiindcă acele lucruri au fost așa și nu altfel. Spre deosebire de apropierea acestora de „fantezia literară, care scoate opera din creierul artistului, ca Minerva din creierul lui Ioe”, N. Iorga propunea respectarea intru totul a adevărului adus de critica documentelor, întregit în spiritul confruntării lui cu faptele, situații, psihologii analoge din trecut sau prezent. În acest spirit, cunoașterea acumulată prin trăirea „vieții care se desfășoară, e cel mai bun învățător pentru a se deslusi viața a cărei desfășurare s-a isprăvit”. Ceea ce pentru savantul român n-avea deloc sensul prezentist contemporan. Elaborarea operii istorice are nevoie, așadar, după N. Iorga, de **fantezie funcțională și de talent creator retrospectiv**. „Pentru a fi istoric trebuie o natură de artist”. Istoricul este un fel de arhitect care imbină știința cu utilul și frumosul. Dar în același timp și un fel de paleontolog, nevoit nu odată să reconstituie viața de odinioară din câteva resturi precare, după anumite reguli organice fi-rești.

5. CA un corolar la această forță interpretativă creatoare și în slujba ei, se inscriu **frumusețea** în prezentarea istoriei. Nu captînd atenția prin podoabe exterioare de retorică sclipitoare dar fără conținut, ci avînd un rol funcțional cit mai pregnant. Numai în acest înțeles, de pildă, expresia aforistică sau metaforică, arta retorică chiar, pot plasticiza stilul și limbajul istoricului fără a dăuna conținutului de adevăr, ci favorizînd receptarea lui justă și convingătoare. În acest sens se cuvin interpretate cuvintele cu care se încheia prefața la ultima carte, neterminată, a lui N. Iorga, *Istoriologia umană*: „Aș fi vrut, din partea mea, să am mai mult talent «poetic» pentru a fi mai aproape de adevăr”.

Nicolae Liu

Țară de rod

Aici e gîndul dintii, dureros,
orișice fruct al lutului sfînt;
răsărit de cuvînt,
cerul ne-nvăluie, nenuntit albatros.

Păstrați în singele neamului ca-ntr-un izvod,
sîntem din ploi, sîntem din țărînă,
ctitoriți precum o baladă sau o fîntină,
ne tragem dintr-o țară de rod.

Luminii se cuvin priviri de lumină,
omeniei — citadele de foc.
Horele anotimpurilor se-nvăluie-n loc
în jurul nostru, împlinire deplină.

Aprinzînd pe morminte amintiri de eroi
flacăra vieții ne fulgeră-n mină.
Coborîm din soare ca într-o fîntină bătrînă.
Ploile și-au ascuns nisipul de aur în noi.

Mihaela Cosmetto

ȚARA ÎN AUGUST

Neîncetat, pe gene

In fiecare cerb și spic de grine
răsare țara limpede și nouă.
Neîncetat pe gene ne rămâne
un chip de-aureolă și de rouă,

cu ierburile dese, cu pădurea,
cu drumurile ce ne duc-nainte.
Și nu sînt pensule imaginea să-i prindă
și nu-s destule sunete-n cuvinte.

Cu ea ne cheamă zările de aur
cînd inima se zbale-n bucurie.
Îi impletim sfioși cununi de laur
și-o scrim de-a pururi în caligrafie.

In legăminte punem stele pure
să-i fim în viață fauri și credință,
și-n orice zi urcînd pieptiș suișul
să-i ducem numele-nsetați spre biruință.

Al. Raicu

Pururea tinăra

Ca o sămîntă ruptă din moarte
Cînd primăvara o zvirli în țarină
Gîndul meu, fapta mea, de la tine nu se
desparte
Pururea tinăra și liberă, patrie română.

Iertat să fiu și nu știu de am drept
Să calc pe țarinele tale și pe iarbă
Bărbatul tău în August înțelept
Eu sînt, și tinerețea-mi pentru tine,
aprinsă, fiarbă!

Ce verde fraged a cuprins cîmpia ta română
Ce grîu curat va izvodi iar piine
Fericit în hotarele tale poetul să rămînă
Patrie suavă de ieri, de azi și de miine.

Ioan George Șeitan

Nașterea piinii

Coboară vara, calmă, în cîmpie,
se-adună piinea-n boabele de grîu.
Țăranii peste spice se mlădie,
de parcă-ar ține cîmpurile-n friu...

Dau drumul sufletului, să vorbească
de aburul prea sfînt al unei piini,
să spună de Cîmpia românească
pe care-o țin mereu țăranii-n miini.

Sărut cu gîndul palma mamei mele,
pe care cîmpul urma și-a lăsat:
privindu-i palmele, citești în ele
istoria piinii, scrisă într-un sat.

Pun buzele pe fruntea-i nedormită
ce a vegheat ca piinea să se nască,
și sub sărutul meu simt cum palpită,
urcînd în spic, Cîmpia românească...

Dan Rotaru

Eu nu știu

Nu știu ce-nseamnă pentru alții
cuvîntul patrie — pentru mine însă patria
nu-i de vînzare

nu știu ce-nseamnă pentru alții
cuvîntul muncă — însă cit voi fi în putere
voi munci fără preget

nu știu ce-nseamnă pentru alții
un frate — la nevoie, însă, povara fratelui
o iau pe umerii mei

nu știu ce-nseamnă pentru alții
libertatea — însă fără ea viața mea
n-ar avea sens

nu știu ce-nseamnă pentru alții
să exprimi adevărul — eu însă-l rostesc
împreună
cu semenii mei

Cseke Gábor

În românește de Dim. RACHICI

Desen de Raluca Grigoreea

Omagiu

Plaiul țării mele, mîngîiat de soare,
Din străbune vremuri și-a născut bărbații,
Brațe de tărie și nemuritoare,
Stîncă din granitul ce-a durat Carpații.

Și precum pădurea crește-n ea lăstarul
Falnic să rodească înspre zări albastre,
Ani, în fruntea țării stă viteaz stejarul
Înălțat din dorul visurilor noastre.

Dirză, ne-nfrcată inima-i cutează
Ca un pisc de munte ridicat spre stele,
Flacăra înaltă, tinăra și trează,
Flutură aprinsă-n roșul din drapele.

A jurat în luptă patriei credință,
Ne-nfrcat îi țese falnic viitorul,
Și închină țara cînt de biruință
Pentru cel ce-n frunte-i e conducătorul.

Pentru crezul care arde pentru glie
Cum în suflet sfîntă arde o idee,
Pentru CEAUȘESCU, om de omenie,
Scrie azi poporul vers de epopee.

Viorel Cozma

Istorie

Sub fiecare deal își cată
Cîte-un erou, pierdutul scut,
Și-aș vrea, prin dealuri, citeodată,
Să răscolesc și eu în lut
Și-n scutu-amestecat cu pieptul
Să-nfig privirea și să plîng
Cu ochiul minții, înțeleptul,
Și cu iubirea mea să plîng.
Aș vrea, zăpada, să mă lase
Învelitoare s-o aștern,
Sărut imaculat pe oase
De martori pentru timp etern
Și să desprind din încheștare
De brațe fiecare scut
Și, pe iubirea din hotare,
În veci istoria să-mi mut.
Pe fiecare deal, urechea
De-o pleci, cu dragoste-n eroi,
Îți strigă scuturile dreapta
Mărturisire despre noi:
De cîntec și de plîns, Carpații,
Oh, n-au fost niciodată goi.

Lia Miclescu

Zorii aceștia de August

Scumpă mi-e tihna din plaiuri cu doinele-n
șipote clare,
Vîntul de toamnă rapsod peste codri-aromînd
în visare;
Ci prea zăbavnic, nicicînd — precum vremea
sau firca mă-ndeamnă —
N-am fost, prin luptă mi-am smuls și visarea
și roadele-n toamnă.

Sînt un războinic de nobilă-origine
daco-latină,
Iată-n cîmpii vălurînd sub marea de-ncinsă
lumină,
Umăr la umăr, tractoare-armoniile-n zare-și
detună
Ca-ntr-un asalt pentru piinea planetei, mai
caldă, mai bună.

Flăcări din ape ridice, frumusețe din vis, din
idee,
Linii pe hartă, canale-ncrustează-n prezent
epopee,
Unde giganți de oțel excavează-n tunică din
glie
Ca-ntr-o geneză prin noi rediviva și
pururea vie.

Zorii aceștia de august n-au fost din etern
sărbătoare,
Tot ce foșnește și-adie în juru-mi mă-ncîntă,
mă doare,
Pentru pămîntul străbun cu senin și cu aur
în stemă
Focul nestins al iubirii de-a pururi mi-i legea
supremă.

Crișan Constantinescu

Nu dorm statuile

Nu dorm statuile la Alba
Osul luminii crește-n ele
Pe răni de strigăt voievod
Roșit de bir și lanțuri grele

Se-aud în carnea lor roind
Spinzurători și furci, morminte
Lacrima-nghețată-ntr-un colind
Și foamea jocurilor sfinte

Din miezul lor împărătesc
Se dezvelește primăvara
O pasăre le trece-n spic
Aurărînd cu briu-i Țara

Nu dorm statuile la Alba
Os de lumină-i pacea lor
Ni-l crește fluviu pe obraji
Mătasea grea din Tricolor!

Ion Mărgineanu

Lan de spice

Vara poartă o cămașă despuiată
împletită de surisul spicelor.
Nourași fac semne dintr-o barcă
și alunecă mai departe.

Pe țărmul tăcerii aruncă un tractor
o plasă de petrol și fum.

Amiază

Căldura îmbrățișează șoldurile plopilor
și le sărută cu argint coroana.
Dragostea fuge dincolo de drum
căutînd adăpost în șopronul cu fin.
Perechea de buze umple ulcior după ulcior.

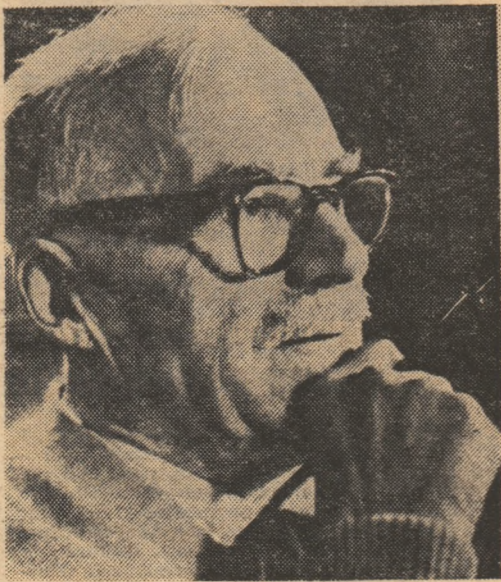
Fintina păstrează taina.

Cosașii

Zorile adună în coșuri mari
strigătele cocoșilor
și aruncă un vesel salut
în traista cosașilor,
iar spicele visează piinea.

Hans Mokka

În românește de Adelheid MOKKA

Argheziana

ÎN ULTIMELE poezii postume ale lui Tudor Arghezi,¹⁾ încă neculese în volum, dar majoritatea apărute în periodice literare, între anii 1925 și 1980, recunoaștem fețele multiple ale genialului și proteicului liric: neimpăcarea cu destinul, cucernicia, tăgăda, invectiva, dragostea de gize, de flori și de alte plante și animale, frământarea limbii și a limbajului poetic, plăcerea jocului, dragostea paternă și... o singură poezie de dragoste.

S-a spus despre poezie, pe drept cuvânt, că nu e rezumabilă (cu excepția baladelor, firește!). La Arghezi, ca la toți marii poeți din trecut, fiecare poezie reprezintă un moment suflătesc, pe care englezii l-au numit „mesaj”, intrucit ne este transmis ca să-l receptăm. De aceea, unicele versuri erotice, cu titlul (**Din noie**), pot fi elucidate, pentru puțin obișnuita atitudine a bărbatului, care-i vorbește femeii, înaintea ceremonialului faptelor, cu accente mistice; iubitul a pășit în alcoy „Ca un oștan în templu, să roage, fără arme”, dar implătoșat cu „pieptarul”, a făcut intunerice, cu pudoare, atit ca să se străvadă, intiiul sărut s-a lovit de ceea ce a numit „soldu-ți grec”, adică modelat clasic, ca în statuile Venerei Callipyge, ca apoi să pună cuvintelor „odăjdii moi, de șoapte” și pină la urmă „Nimic să nu rămâie mai lămurit prea tare”.

Cititorul ciudatului poem se poate întreba cum s-a putut împăca eternul Eros cu această sensibilitate retractilă, în care „pieptarul” nu e o simplă metaforă, ci o realitate aspră, „cu zimți” amintind de chinurile celor ce-și îmbrăcau cilicium din piele păroasă de cămilă, direct pe piele, sau chiar o impletitură metalică, cu virfuri subțiri de ac.

Atita bir plătește poetul neinduplecatului spirit al speciei, cum glăsuia gindirea schopenhaueriană, prezentă în **Scrisoarea a IV-a** de Eminescu.

Și fiindcă i-am rostit numele marelui său inaintaș, nu mă pot opri a preciza că, în versurile lungi, de 15 și 16 silabe, ca acelea adeseori folosite de acesta, Arghezi sună într-o notabilă măsură, fără voce, desigur, eminescian: „Pe-un bordei ce-mi iese-n cale invellit cu pietre scumpe, / Salcia e pieptănată de un vint cu aripi multe. / În piriu ce-abia-și rostește numele cui vrea s-asculte, / Bolta cu-avutia-i vastă se lărgește și se rumpe. / Crini gătiți cu pene albe duc un lan cit o potecă / Pentru vovevozi fluturi ce se-arată în scurteică / Cite patru-cinci grămadă, beți de vis, se-ncurcă-n zbor / Ca o mină plutitoare ce se-nchide și deschide. / Un mierlo și-arată capul dintr-un stuf de aguride / Și nu-i vine ca să strice jocul fericierei lor.” Nu s-ar zice că sint versuri din atelierul autorului lui **Călin?** Poemul, notat (**Vechi manuscrise**), n-are titlu. Este inspirat de „locul primei noastre intilniri”, deci dintr-o altă retrospectivă erotică, astfel menționată, retrospectivă invadată exclusiv de feeria locurilor.

Secretul productivității argheziene rezidă, desigur, într-o neobișnuită putere de muncă. După o zi de activități gospodărești, poetul veghează și ceasuri albe de noapte, la masa de lucru. Muncește? Nu, se odihnește! Paradoxul nu-i al comentatorului, ci al poetului: „Unde vintul mă aruncă, / Cautu-mi odihna-n muncă.” „Tu ce faci?”, îl întreabă pe leneșul impertinent, căruia-i urează, ironic, să fie sănătos pin-o muri, iar apoi, va fi asigurat de „un post în Paradis”. (**Ce-al făcut**). Leneșul mai este „obiectul” unei poezii cu acest titlu, în care ne este arătat mereu dormind și netrezindu-se nici sub apa rece. Nota umoristică domină în

versuri sprintene. Altul e timbrul sonetului-invectivă, **Dezrădăcinare**, împotriva transfulgilor. **Urzica**, în 1947, a fost onorată cu două catrene, fără titlu, în care e vorba de o „tanti” scribentă, cu geamantanele doidora de romane și de piese de teatru, cu concluzia alarmantă: „Nime-ne nu mai lucrează / Că de-o vreme toți creează / Și să vezi Doamne mă iartă / Fac și cite-o altă artă”. Cealaltă artă nu e altceva decit un nou „violon d'Ingres”.

VINA satirică mai vizează pe bibliofilul bogat, care-și leagă scump cărțile, fără a le citi, iar în **Distihuri**, tot felul de oameni, din toate tagmele. Teribil e poemul-invectivă, fără titlu, apărut anul trecut în „Luceafărul”, contra celor ce au încercat să-l dea la fund; **incipit**: „Voi m-ați ascuns în beznă și tăcere”.

O mică serie de poezii au fost scrise în anii din urmă, la Geneva, cu melancolia despărțirii definitive de orașul tinereții sale. Un **Adio** e rostit nu urbei, nici unor cunoscuți, ci micilor familiari ai scurtei șederi: „Adio flori, albine, viespi, furnici, / Gize mici, / Vrăbii și ciori de prin Alpi”, sfârșind cu pisica ce li se acuiase. Cu gingania, scoasă noaptea, rind pe rind, din călimară și din ceașca de cafea (**Indoiala**) se deschide culegerea pios îngrijită de Mitzura, căreia, dealtfel, îi sint dedicate un alt rind de mărtisoare, în poezia antepenultimă, fără titlu: „Dacă m-aș gândi mai bine / Scormonind / adun în mine. / N-am un suflet, ci mai multe, / Cine poate să le-asculte. / Pentru toate cite dor / Ți le string în mărtisor”.

Aceste multe suflute ale poetului sint reductibile la două: unul, care se arată împacat cu viața, ba chiar surprinzându-i frumusețile, altul, dimpotrivă, în conflict cu ea și indrijindu-se să-i descopere ignominiiile. Astfel, în scurțul poem **Ninge**, asistăm la o viziune hibernală feerică. O alta, de aceeași factură, ne înfățișează o **Noapte de an** cu „horbota de promoroace”. Am trecut pe „locul primei noastre intilniri”, în care „cerul risipește-atitea bogății din vâstu-i șal”.

Alte privești, inclusiv acea din **Bucolică**, în care e introdusă, teatral, furtuna, iscată de vint, participă la viziunea optimistă a creatorului de imaginii vrăjite.

O poezie dintre cele mai interesante, intitulată, după numele marelui pictor **Hodler** — **gravuri** — i-a fost inspirată de „tabloul mic pătrat / De la muzeul Rath”, cu un peisaj montan abrupt, ai cărui pereți roșiți de singe stau mărturie de aventura alpinistilor căzuți: „Voind să biruiască din munți pe mai înalți, / Wolfgang, François, Edmond, Jean-Jacques și alții”. E foarte probabil că victimele performanței sportive nu s-au gândit să se ia la intrecere nici cu Johann Wolfgang Goethe, nici cu François Rabelais, nici cu Edmond de Goncourt, nici cu Jean-Jacques Rousseau, dar poetul le-a imprumutat propriile-i preferințe literare.

În seria viziunii negre a marelui poet, surprinde misoginismul din poemul **Cameleona**, în care sufletul femeii e comparat succesiv cu „un amazon”, adică cu o amazoaă modernă, cu o „miță aurie”, cu un „astru în exil”, automobilistă, cu „un florinte” lipsit de memorie, cu un „iepure rănit”, cu o „madonă” și în fine cu un parc, loc de intilnire pentru îndrăgostiți. Satira, în fond, e benignă, ca și „elogiul” adus unui „om de treabă, dar uituc”, care, pină la urmă, distrat, a căzut în capcană și și-a zdrobit picioarele. Mai neexplicită este ieșirea din poemul **Niciodată**, împotriva unui „om de pleavă”, cu un îndemn la interioritate și la visare. O epigramă lovește în **Masea** lui pe omul cu mai multe fețe, care-și tot schimbă „mască după mască / mai ușor să se țirască”.

Deschid cartea...

DESCHID cartea vieții mele, de om care, după ce a trăit întreaga rușine și teroare a fascismului, i-a putut contempla drapelul zvirlite în țărână. Pe vremea cind, însemnind înrobirea celorlalte neamuri, ele precedau batalioanele de asalt, mult am visat — deși, au fost și clipe cind visul părea nebunesc — ziua cind le voi vedea astfel, ziua cind sinistrul coșmar va lua sfârșit.

Acea zi, în cele din urmă, a venit. Iar imensa ei satisfacție morală, pe măsură ce timpul a trecut, s-a adincit și și-a arătat adevăratele semnificații.

An de an, aproape în fiecare an, m-am întors asupra acelei zile din august. Iar după ce de la înfăptuirea ei trecuse aproape un sfert de secol, încă mai scriam, într-o mai desăvârșită imagine a adevărului și măreției ei :

„Mai mult decit oricare alta, pagina pe care a scris-o poporul nostru acum douăzeci și trei de ani, acționind conform cu interesele lui, nelăsindu-se tirit în prăpastie, scuturindu-se de un silnic cotropitor, poate fi privită ca o pagină din istoria omenirii, conformă cu interesele și aspirațiile omenirii.

Dacă, prin fapta noastră din august, așa cum au spus atunci căpeteniile coaliției antihitleriste, războiul a fost scurtat cu șase luni, putem încerca să ne gindim ce a însemnat aceasta pentru atitea popoare.

Fiind atunci un timp al submarinelor și al perfidei lor pinde, ne putem întreba cite dintre vapoarele ce s-ar fi dus în fundul mărilor au putut intra în porturile atitor țări, încărcate cu hrană și medicamente, prin faptul că aici, în Carpați, un mic popor a cutezat un act care, redindu-i onoarea, a scurtat în același timp durata războiului.

Fiind atunci un timp al celor mai mari distrugerii, cind orașe întregi erau nimicite într-o noapte, ne putem întreba cite ființe omești ar mai fi fost ucise, cite biblioteci, muzee și catedrale năruite dacă n-am fi înfăptuit acel act sau dacă, înfăptuindu-l, n-am fi putut face față sălbaticelor represalii, și cotropitorul și-ar fi infipt și mai adinc ghiara în aceste păminturi, pentru o îndărătnică rezistență.

Nu încă șase luni, ci una singură ar fi fost de ajuns, într-o vreme cind din cer cădeau bombe cu o tot mai mare putere de distrugere, iar spre cer se înalta fumul sinistrelor crematorii, pentru ca fiecare țară să-și fi plins mai puțin morți, mai puține orașe prefăcute în cenușă.

A fi eliberat aceste păminturi de fascism... A fi grăbit sfârșitul celui de al doilea război mondial... Iată fața națională și internațională a marii noastre fapte din august.

Rareori actul unei națiuni, izvorit din cele mai imediate interese ale ei, a corespuns în mod atit de netăgăduit și într-o măsură atit de deplină cu interesele și aspirațiile celorlalte națiuni, cu interesele și aspirațiile întregii omeniri”.

ACUM, cind n-au mai rămas decit două decenii pină la anul 2000, încă o dată putem spune că, de cind a început istoria lor, niciodată n-a răsunit un foț de armă în Carpați, care să privească într-o măsură atit de mare istoria omenirii, ca în august 1944.

Geo Bogza

Demnitătea omului este, așadar, criteriul de judecată al moralistului. În poemul **Singe și aurul** vorbește creatorul însuși, minios pe creatura lui, insetată de singe, iremediabil războinică. Mila poetului se răsfinge asupra omului fragil, asupra celor de povară, asupra ciinelui pribeag, asupra a tot ce suferă, ba chiar condece pamfletarul: „Mi-e milă și de tine / Canalie perfidă — javră cu inima seacă și cu creierul murdar. / Mi-e milă și de tine, infumurat și prost.” (**Mi-e milă**).

Nici o poezie nu trădează sentimentul premonitriu al sfârșitului. La virsta de 85 de ani, poetul își plimbă copacul „plin de cuburi și de pui”, dar simte că-i cad frunzele „de pribeag și de nomad” cu „rădăcina-i îngropată / în țărână depărtată” (**Pitpalacul în griu**).

Capodopera culegerii, cea mai argheziană dintre poeme, în sensul durității și al forței expresive, se și intitulează **Cinice de putere**. O reproducem integral: „Nu mă voi plinge, nu voi suspina. / Ce-i suferința, ce e intristarea? / Știe de ele stinca? Știe marea? / Ascute-ți lancea-n ceruri, steaua mea. / Domnului meu poruncă-i dau: nainte! / Calcă de-avalma țara și-o stirnește. / Brațul de bronz și mina ca un clește / Dibuie-n bezna dură, ca să intre. / Făcut și celuit și jurămintul. / Grumazul meu l-apasă Dumnezeu / Să scoatem din potloguri plugul meu. / Străbate piatra-njunghie pămintul!”.

Poezia a apărut în **Caletul Teatrului Național** nr. 40, 1977—1978. Dacă era, la acea dată, recentă, atestă vigoarea titanică a creatorului, în pragul virstei de 80 de ani. Orice comentariu e de prisos. Poemul vorbește singur de forța demiurgului, la puterea a doua.

Menționăm citeva din procedeele obișnuite lui Arghezi.

Dizlocarea atributului: „Alunecat în vasta de piatră-nghițătoare.” (**Hodler**). Dubla dizlocare: „Povara te-nconvoaie, a orei, din grumaz: / O amforă zidită (la gură) de granit.” (**Niciodată**).

Crearea de cuvinte noi: „conșună” pentru „conșoană” (**Indoiala**); „nicova” pentru „nicovală” (pag. 9); „aiurii” pentru „aiuriții” (**Lasă-mă, noapte**); „funinge”

²⁾ Ordinea sintactică normală: „Alunecat în vasta inghițătoare de piatră”.

³⁾ **Idem**: „Povara orei te-nconvoaie din grumaz: / O amforă de granit zidită (la gură)”.

pentru „funingine” (**E frig!**); „abecetar” (⁴⁾ (ibid.); „valacă” pentru „valahă” (**Dezrădăcinare**); „placul și neplacul” pentru „plăcerea și neplăcerea” (**Pitpalacul în griu**); „cameleonă” pentru „cameleon” (de ambe sexe) în **Cameleona**; „amazon” pentru „amazoaă” (ibid.).

Cuvinte rare: „Cerul uranisc” = cerul baldachin (în greaca veche, **uraniskos**) — „antepostume” (⁵⁾ (**Ție**).

O scurtă **Inscripție** e mărturia poetului care a revoluționat limba, dind drept de cetate cuvintelor socotite pină la el „nepoetice”, ba chiar infame și ignobile: „De-am făcut în grai o schismă / Nu mi-a fost necaz și pismă. // Intr-ascuns, smerit și mut / Am făcut ce am putut”.

Poetul se stilizează monacal, ca schismatic, pătruns de disciplina smerenței și a muțeniei.

În anul morții, o sextină îl talmăcește patriotismul: „Am spus o viață «țara mea» / Cind ea a altora era. / Acum cind mă despart de ea / Intr-adevăr o simt că e a mea. / Și simt că nu-i a orșicui. / Că nu-i dat dreptul ăsta nimănui.” (⁶⁾ (1967).

Inchei cu observația imposibilității de a surprinde toate fețele Proteului într-o singură recenzie. Cititorului bun conducător de poezie îi rămâne plăcerea altor și altor descoperiri.

Șerban Cioculescu

⁴⁾ La precedentele exemple, licența a fost poate dictată de rimă; în cazul ultim, rima cerea **abecedar** (la **așadar**).

⁵⁾ Nonsens sau paradox lexical. Poeziile pot fi postume (publicate după moartea autorului) sau antume (în timpul vieții lui). Se vede însă că Arghezi și-a intitulat astfel un ciclu. **Ție** e o poezie pe tema amintirii.

⁶⁾ Contrar obiceiului de a rima și ritma corect, surprindem o dublă încălcare a regulii ce și-o impunea (în versul 4, de prisos „că e”, iar în versul final, „ăsta”). Poete și-ar fi revăzut textul la tipărire; poezia fără titlu e postumă. Sau a vrut să fie cit mai explicit?

¹⁾ Tudor Arghezi, **Deslușiri**, Ediție de Mitzura Arghezi, Editura Eminescu, 1980.

Cultură și creație

INTREGUL scris al profesoarei Zoe Dumitrescu-Buşulenga, ca și bogata-i activitate socială, își revendică organic și diferențiator acest fragment din titlul uneia dintre cărțile sale (*Eminescu. Cultură și creație*, 1976). Va fi contribuit la aceasta și debutul relativ târziu, în 1950, la 30 de ani, cind datele fundamentale ale culturii îi deveniseră familiare, iar talentul, frinat o vreme, i se relevă manifest cu o vigoare continuu sporită pînă astăzi. Nu trebuie neglijate în acest sens nici unele date ale formației sale. Licențiată în filologie engleză și germană, cu studii muzicale și juridice, cu stagii notabile de editoare (1940—1952), cercetătoare la Institutul de istorie literară și folclor (1952—1954) al lui G. Călinescu, membră a catedrei de literatură universală și comparată a lui Tudor Vianu, pe care o conduce din 1974. — Zoe Dumitrescu-Buşulenga s-a impus treptat ca o personalitate complexă, cu o experiență a culturii și o erudiție impresionantă, implicate convinsgător, deopotrivă, în articolul publicistic, în studii și monografii, în cursul universitar sau în cadrul diverselor colective de învățămînt și cercetare pe care le conduce, al unor ample lucrări pe care le coordonează (între ele, noul tratat de Istoria literaturii române, în 6 volume, în curs de elaborare) etc.

Dacă o exogeză precum „*Contemporanul și vremea lui* (1959), alcătuită împreună cu Savin Bratu, ca și monografiile despre Creangă (1963) și Eminescu (1963) o reprezintă oarecum parțial, începînd cu volumul *Surorile Brontë* (1967) și mai ales cu cel intitulat *Renașterea. Umanismul și dialogul artelor* (1971), spiritul lucid și polivalent, entuziasmul interpretării și al raportării la mari modele și motive literare și culturale cunoaște o desfășurare de o amplitudine de-a dreptul spectaculoasă. Tensiunea către asimilarea critică și impunerea a tot ce e valoare în cultura lumii, către integrarea echitabilă și liberă a spiritualității naționale în cea universală, constituie o altă dimensiune a acestei umaniste contemporane, amintind prin cite un accent de Vianu, Călinescu și Alice Voinescu, de Al. Philippide, Vladimir Streinu și Petru Comarnescu, unora dintre ei închinându-le pagini exgetice sau evocatoare semnificative.

În această direcție, participarea la diverse simpozioane și congrese internaționale, puterea de a capta, prin strălucirea expunerilor științifice și arta dialogului, interesul specialiștilor străini pentru cultura noastră (morcă profilată în plan universal), prezența în conducerea unor organisme literare internaționale, colaborarea la o seamă de publicații de paste hotare, lecțiile și conferințele ținute în cadrul unor centre culturale și universități din lume sau dezbaterile cu participarea internațională pe care le organizează în cadrul Institutului de istorie și teorie literară „G. Călinescu” (a cărui director este din 1973), înființarea și conducerea revistei *Synthesis*, constituie tot atitea mijloace și indicii asupra unui mod activ și înțelept, curajos și loial, de slujire a culturii, a comunicării dintre oameni și arte. Cit privește integrarea spiritualității românești în cea universală, o sugestivă și cuprinzătoare definiție a Renașterii în spațiul carpato-danubian ilustrează, prin sumptuozitate și spirit asociativ, prin mișcarea interioară, o tradiție a scrisului ce urcă, prin Iorga, Hasdeu și Odobescu, pînă la Dimitrie Cantemir: „Pentru Țările Române, Renașterea e o sinteză specifică de factori diverși: amintirile vechii romanități, Bizanțul mereu aproape, înriurirea vehiculului slavonesc (care exprimă moștenirea bizantină în sud-est) se string în monumente de cultură adinc românești. De la bisericile lui Ștefan cel Mare la cele ale lui Neagoe Basarab și la cele ctitorite de negustorii români din Transilvania, la arhitectura civilă, la viața și ceremonialul curții, la activitățile scriitoricești ale diecilor, care scriau în grecește și slavonește, dar și în lătinește și italienește, se întilnesc pretutindeni elementele unei etape incipient configurate încă din a doua jumătate a sec. XV, dar atingînd apogeul în sec. XVI și XVII, cu personalități de profil european ca Neagoe, autorul *Învățăturilor...* cu caracter politic-moral-filosofic accentuat bizantin, cu Nicolaus Olahus, umanist transilvan, prieten al lui Erasm, cu Iacob Eraclid Despotul, domn umanist al Moldovei (fondator al școlii latine de la Cotnari, pentru care a adus pe germanul Johann Sommer), cu Petru Cercel, prieten al unor umaniști italieni, cu stolnicul C. Cantacuzino, umanist de la Padova, cu Miron Costin, autor

de poeme latine, cu Dosoftei, traducător al Psaltirii în românește etc. Din lumina proiectată de Renaștere și umanism asupra surselor și modelelor culturii europene și-au tras cele trei Țări Române învățămintele duratei lor ca neam unitar, ca permanență spirituală și misiune istorică” (*Dicționar de termeni literari*, 1976, p. 369). Procedul e același cind vorbește despre Maiorescu, Gherca, Lovinescu sau Călinescu, despre Arghezi, Sadoveanu, Philippide sau alți înaintași și contemporani, unii aflați încă în pragul concacării, ori cind încearcă sinteza cite unui domeniu, cum e aceea asupra poeziei noastre din excelenta *Antologie a poeziei românești* pe care a întocmit-o acum citiva ani.

CIND scrie despre *Sofocle și condiția umană* (1974), despre Renașterea europeană, despre Goethe, Edgar Poe sau despre alți mari scriitori ai lumii, Zoe Dumitrescu-Buşulenga îi proiectează totdeauna revelator în spațiul nostru cultural, urmînd într-o viziune creatoare filiația motivelor și devenirea lor, culoarea națională pe care au dobîndit-o unele dintre ele în cultura română. Acelorași orientări le răspund lucrări precum *Istoria literaturii române* (1979) pentru străini, pe care a coordonat-o, ori cea atit de utilă *Bibliografie a relațiilor literaturii române cu cele străine ogîndite în periodice*, inițiată la Institut, interesînd atit publicul românesc cit și pe cercetătorii din alte țări.

Două sînt fenomenele cultural-literare asupra cărora autoarea recentului și fermecătorului jurnal al unor călătorii, intitulat semnificativ *Periplu umanist* (1980), revine statornic: Renașterea, în planul culturilor europene, și Eminescu, ca una din expresiile maxime ale spiritualității naționale. Astfel, în privința Renașterii sint de notat global o seamă de articole, studii și comunicări, dar mai ales cartea din 1971, reluată, într-o redactare masiv revăzută, cu o documentare, interpretări și ipoteze ce fac din versiunea din 1975 aproape o nouă scriere — *Renașterea. Umanismul și destinul artelor*. Noua redactare — veritabil punct de reper referențial pentru definirea concepției autoarei — indică și o mai amplă fundamentare filosofică, morală și artistică a acestui fenomen cu valoare de punct cardinal în conștiința modernă a umanității.

Zoe Dumitrescu-Buşulenga (fotografie de Vasile Blendea)

Devotamentul pentru spațiul cultural și artistic Eminescu s-a concretizat în lucrări de o mare diversitate, parte din ele insumate volumelor: *Eminescu* (1963), *Valori și echivalențe umanistice* (1973), în care o amplă secțiune cuprinde contribuții eminesciene, și *Eminescu. Cultură și creație* (1976). Divizată în trei părți (*Universul motivelor*, *Glose și Confluențe*), mai ales prima dintre ele dă măsura capacității autoarei de a investiga, discerne și integra, de a ne fermea prin erudiția absorbită în scriitură, prin chipul de a utiliza mijloacele moderne ale cercetării și prin viziunea largă, de cărturar avizat, reticent și scrupulos, impresionant prin obiectivitate și fervoare în cucerirea unor teritorii ale artei. Mai ales motivul melancoliei în scrisul lui Eminescu ilustrează plenar aceste aspecte.

Îmbinînd munca de cercetare cu activitatea social-politică (vicepreședintă a Academiei de Științe Sociale și Politice, membră corespondentă a Academiei R.S. România, deputată în Marea Adunare Națională), publicistica de elevată ținută cultural-patriotică cu conducerea și coordonarea unor colective, reliefaarea perenităților artistice cu simțul nuanțat al imperativelor momentului, Zoe Dumitrescu-Buşulenga constituie o pildă de om al cetății, de intelectual reprezentativ al epocii noastre.

George Muntean

Eseu

Tema bunătății

PERSONAJUL care va purta pe umeri tema, sarcina literară a bunătății este chemat și silit să înțeleagă mai mult decit celelalte personaje ale unei cărți. El trebuie să știe — și cum să n-o știe dacă e cu adevărat bun?! — că tot ceea ce este omenește posibil astăzi se petrece dintr-odată; de la călău la martir, de la infernal la paradisiac se destinde o infinitate de posibilități, mergînd uneori pînă la inversarea rolurilor, extremele confundîndu-se, trecînd dintr-una în alta; iubirea și ura stau una față de alta într-un echilibru foarte delicat, ferocitatea principiului vital constă nu o dată în ferocitatea morții și invers. Un asemenea personaj va fi nevoit să își inchipuie ea existînd permanent în afara sa un ocean colcăind de gînduri și sentimente, de aspirații și patimi. Trebuie să își imagineze ființa concretă a omenirii, adică ființa concretă a conștiințelor existente și posibile, un colos care să intrunească în el (disjunct sau înfrățite, efemere însă întotdeauna) setul complet de simțăminte și judecăți, de aspirații și erori, de reușite și daunațiuni, descoperite și active, sau latente numai, posibile, care, acestea din urmă, odată imaginat intră în componența activă a făpturii umane. Ur achemerea personaj va fi nevoit să își inchipuie pedeapsa (chiar inexistentă poate în fapt) atîrînd deasupra fiecărui om întilnit în cale. Deoarece, deși maxima eficiență și eficacitate a bunătății se vedește abia cind se confruntă cu fericirea (sentiment ce necesită o ocrotire cu totul specială), omul bun rămîne față de sine însuși permanent îndatorat în a-și imagina cum ar fi dispariția fericirii sau, și mai mult, în a-și imagina absența desăvîrșită a fericirii.

Cu alte cuvinte, intrucît bunătatea e în afara teoriei, personajul cu pricina va trebui să simtă — pentru a înțelege în fiecare clipă de citeva ori mai mult decit este cu adevărat realitatea umană asupra căreia el va acționa. Altfel spus, cind personajul nostru, purtător de bunătate, întilnește un om, este nevoit să întilnească mult mai mult decit omul respectiv. El trebuie să întilnească posibilitățile celui-lalt.

Personajul în cauză, că și-o spune ori

nu, trebuie să fi lămurit problema: la ce servește inteligența dacă nu e în stare să înțeleagă o prostie? Este prostia o vină? Dar nebunia? Ori, poate: e adevărat că înțelegînd un prost sau un nebun, trebuie să fim noi înșine, cel puțin parțial, cel puțin în hibernare, proști sau nebuni? Bunătatea se află în stare să subsumeze tot ceea ce este uman, într-un șuvoi cu debit uriaș și cu resurse de nenumărate ori mai mari — pe măsura imensității, a infiniții spiritului —, bunătatea poate salva spiritul de la daunațiunea pe care acesta nu are cum să nu și-o creeze, deocamdată.

Bunătatea e imaginație. Ea înseamnă înțelegerea simpatetică a celui-lalt, oricine ar fi acesta. Bunătatea e și impietate — intrare în pielea celui-lalt. Ea se consumă într-o mișcare spirituală de dedublare și de revenire la monom. Bunătatea, deși se ocupă de un celălalt, este de fapt, ca orice alt sentiment, înainte de a avea manifestări exterioare și efecte sociale, o soluție psihică internă, claustrată în ființa ce o resimte.

Existența individului se poate petrece, așadar, după o opțiune fundamentală, indiferentă față de granițele teritoriale, culturale, rasiale, sociale ș.a.m.d.: bunătatea — are sau nu valoare? Ne referim, se înțelege, la cazurile de hotărîre clară, la deciziile existențiale ireductibile și de nesmintit, prin umare la anumite cazuri limită; în rest și în majoritatea covârșitoare a situațiilor, sufletele sînt hibride, cunoscînd impulsuri contradictorii de dăruire și ferocitate mergînd uneori (ceea ce amplifică și complică mult lucrurile) pînă la substituiri și confundare reciproc anihilantă.

Dincolo de multitudinea lucrurilor care se petrec pretutindeni în lume și în ființa fiecărui în parte, există acest sentiment, bunătatea, care dă sens uman eternității și salvează individul din spulberarea pe care o produce raportarea sa la cele peste patru miliarde de oameni ai zilei de azi, ori la nenumăratul șuvoi de existențe hominide de dinaintea și dinapoiă noastră.

Bunătatea ar trebui să fie un element de bază al definirii făpturii umane; deocamdată ea stă ascunsă în aceste definiții, e implicată. Și acest lucru e un paradox care se dovedește a fi foarte fecund pentru literatură.

Filosofiile au încercat să găsească, pe lîngă o schemă antropogenetică, o soluție morală. Filosofii au încercat să construiască un sistem de referință. Ca o stranie însușire, cea mai liberă dintre toate preocupările spirituale, filosofia, a încercat să se constituie în schelet ori în îngrădire „liber consimțită” a spiritului uman.

Marile structuri filosofice imaginate eludează însă factorul activ al forțelor din cutia Pandorei. E greu să prinzi în sistem și să coordonezi acțiunea acestor puteri incontrollable, libere de a se manifesta oricind și oriunde la nivel individual. Mai bine le sacrifici. Dacă îți stă în putere. De aceea, pînă una alta, omul complet dotat (chiar dacă nu maximal în intensitate), se vede nevoit să opteze uneori, în anume momente ale vieții, pentru o latură ori alta a existenței: raționalitate sau afectivitate? Problema pare insolubilă. O latură fără cealaltă intră în expansiune, se cancerizează, devine monstruoasă, își pierde ogînda de referință și devine (deși se numește rațiune, sau afectivitate) neomenoasă. Un singur lucru se arată în stare să mențină în echilibru cele două forțe. Bunătatea. Nu inteligența, nu bagajul de cunoștințe, nu speranța într-un viitor mai bun, nimic din ceea ce pare a fi la îndemînă. Numai caritatea, mila, iubirea, adică bunătatea. Căci, așa cum spune Al. Paleologu, un om bun nu poate fi prost.

În secolul conglomeratelor sociale, al conglomeratelor mondiale de toate tipurile, în secolul puterii și al supraputerilor, caritatea, dăruirea, bunătatea pot contribui hotărîtor la salvarea individualității umane conferindu-i forță; o forță de generalizare — umanizantă.

Un personaj al bunătății este din ce în ce mai necesar. El ar putea pune problemele cele mai dureroase ale existenței, oferind totodată mijloace nechinuitoare, neucigătoare de a le rezolva. Pentru că, de fapt, în aceasta constă virtutea bunătății: oferă soluții, liniștește, mintuie.

Bunătatea e un personaj „greu”. Și, desigur, cu atit mai tentant. Chiar dacă (sau, de ce nu?, tocmai pentru că) acela care trebuie „depășit” este Jean Valjean-ul lui Victor Hugo. „Depășit” — sau „completat”. Sau — de ce nu? — altfel făcut.

Alexandru Papilian

EROICA — tapisserie de ILEANA BALOTĂ

Nordul și sudul poeziei

NOUA culegere de versuri a lui Aurel Rău (*Septentrion*) se deschide cu un cîntec închinat Transilvaniei natale: „Primește-acest prinos! Rămîn plecat / Deasupra ta ca peste-un ochi de mare / În care om și pom s-au răsturnat / Și lări plîiile lin fără-ncetare“. Se observă ușor, mai ales la ardeleni, un anumit sentimentalism provincial (fără nimic peiorativ în adjectiv), care se întărește cu vîrsta. Aurel Rău nu cîntă prima oară nici Transilvania, nici Clujul, dar îl bănuiesc părăsindu-l pentru o întregă carte populată de fantomele locului unde s-a născut și a trăit cea mai mare parte a timpului pînă azi. Întîiul ciclu propriu-zis din volum (*Cerul de iarnă*) cuprinde, de altfel, câteva evocări părăsindu-l de același sentiment duos al întoarcerii spre origini, în care se amestecă uneori și o undă de ironie. Alături de Cluj, poetul arată o mare afecțiune (inspirată de cine știe ce tineresc-autobiografice — peripeții) Brașovului. În spatele spiritualelor imagini din *Scheii Brașovului* se află nu numai amintirea unei atmosfere personale („Noi stăm deoparte, să zboare cei cu săniile, / Să zboare cei cu schiurile, / Să treacă viața și tinerețea, orgolioasă. / Și iată primele calde hornuri. // Sint deodată în mijlocul alor mei / Încep albastru întim al caselor / Încep cuvintele străzi meșteșugărești / Licențioase — «Fundul văduvei» / Evlavioase — «Fintina Sfintei Treimi» / Cîntărește — soborul clopotelor...“), dar și o emoție discret patriotică, provocată de apropierea de vechea vatră culturală românească. Românii, din satele din jur, și din cartierele marginase ale cetății de odinioară, au edificat aici o spiritualitate de care locul s-a pătruns ireversibil. În tonalități vesele de cîntec goliardic, descoperim un profund elan național: „Vin spre oraș ca o pasăre / Ca un drapat saltimbanc pentru ca să nu se / Să nu se prindă cei dintre ziduri — / Ca un florar care seamănă pe hîrtie / Ca un plugar care

Aurel Rău, *Septentrion*, Editura Cartea Românească, 1980.

scrie cerul / Ca un zlătar care poartă la piept o flacăra / Tilhar Paroh Prinț Tribun. // Cuib vechi, vatră, rîșniță! / «Să dăm dovezi la lume» «pururea frați». / Intrăm în Scheii Brașovului dinspre mîguri / Nu pe sub poarta cetății / Ci din Proverbele Românilor și din zonele / Înălțări să chitească marea / Dinspre corolele de migrații / Din tunetul «Tricolori!» și din gurile / Lupilor beți de vînt“.

Acest ton oarecum sărbătorec al liricii lui Aurel Rău îl întîlnim și în alte poezii, cum ar fi *Leagăn*, un fel de cîntec de sorcovă ce face apel la cosmicele constelații: „Eu aș fi vrut să mai rămîn / Eu trebuie să plec. // Lent, Carul Mare-nărcat cu fin / Suie ca un culbec. // Pentru că mine nu mai pot, / Măre, să vă vorbesc // Iau azi Pleiadele și pe tot / Românul îl sorcovesc. // De o iubire să mai rescriu / Dat îmi e nu mi-e dat // Cu ochii tăi înflorind pustiu, / Orion, smeu săltat. // Mult de mers n-a mai rămas. / Cel mult doar cît / Din Andromeda pînă-n Pegas / Sau nici atît“. Inșă ciclul inițial e, în definitiv, mai hibrid (ca și culegerea fără o linie unitară, pîrînd improvizată, din lucruri vechi și noi ce s-au adăugat treptat unele altora) și, sub titlul curios de *Romanță veche*, citim o ironică poemă care arată că tema „obsedantului deceniu“ pătrunde încet-încet și în lirică: „Ce-i vom cere poetului / să citească — / e simbătă seara, / va urma bineînțeles dans, / s-au îmbrăcat în taft fetele, / dar ce să citească poetul ca să fim / și unii și alții / chit? // Să citească despre Coreea / să citească despre plan / să citească despre Stalin / să citească despre Vietnam / să citească despre chiaburi / să citească despre pace / să citească despre trecutul blestemat“. Aici, ca și în *Domnul Racoviță și frunzele sau în Fripta*, poetul se apropie nu numai de discursivitățile liricii mai noi, de sarcastica turnură a acesteia, dar și de formule orolității și ale jocului-parabolă pe care le încerca prima oară la noi M. Beniuc, prin anii '60: „Veacul, cetatea, strămoșii, urmașii / Joacă cu mine fripta. // Întind palmele, ca un bătrîn,

venit din ninsoare, / deasupra plitel, / Ca un orb spre un punct de sprijin, / și sint plesnit. / Cu precizie. // Poc, face veacul. / Poc, mă cîrpesc cetatea, strămoșii / urmașii, frații. // Poc, poc. // Ei, dac-ai mel... Ei, se-ntîmplă, / mai pot surveni schimbări, / ei, asta-i situația, ochii / în patru / ei, și tu! / Și imi întind palmele iar. // Le întind ca un bătrîn, venit din ninsoare, / deasupra plitel, / ca un orb spre un punct de sprijin, / le-agit, le trag / de-acum fript. // Poc, face veacul. / Poc, mă cîrpesc cetatea, strămoșii, / urmașii, frații. // De-o viață“.

În *Plimbări pe cîmp*, poetul cultivă o cu totul altfel de lirică, laconică și „făcută“, în care efectul provine din realitatea cuvîntului combinată cu o sintaxă destul de dificilă. E o poezie de natură, dar din unghi cultural. Poetul e, ca altădată Ion Pillat, un „școlar“ ce se plimbă pe sub fagi („Ești cînd Tityr, cînd Melibeu fugar“) și are surpriza de a constata că a luat cu sine, la această, cum să zic, *école buissonnière*, multe din deprinderile învățate din cărți și, mai ales, gramatica latinească. Oarecum latinească fiind, pe alocuri, sintaxa acestor poezii, să reținem o sugestivă definiție („Păr pădureț, cap de-african, cu noduri“), o reflecție („În timpla-mi universul bate coasa“) sau acest motiv de autohton covor poetic („Cîmp românesc de maci însingurat“).

Cartea cu semn de carte și *Alte micropoeme*, ciclurile următoare, sint și ele în linia poeziei din ultimii ani a lui Aurel Rău, ce poate fi caracterizat prin următoarele note principale: fond sentimental, îmbibat însă de motive livrești; laconism, concentrare, caligrafie, ca o izbîndă a tehnicii asupra înclinației înnăscute spre discursivitate; notație exactă unită cu o anume afectare a limbii ce duce la prețiozitate; cultură poetică bine asimilată, permițînd jocuri inteligente în marginea unor opere străine (cum ar fi, în *Septentrion*, ciclul intitulat *Ondulații* și dedicat memoriei lui Saint John Perse). Iată un micropoem, *Ochelarii*, foarte precis desenat,

spart în final de o promisiune sentimentală: „Să-i pun. Și să ies iar din ceață. / Să fugă umbrele turburi ale lîterelor / și să-mi văd iar cuvintele. // Odinioară sticleau. Nu știu / de frontiere între aproape și departe. / Iau formă pe rînd, cîntă. // Și astfel prețul lor crește. În dioptrii, / secretul, al trecerii dinspre mine / spre tine. Să-mi scrii...“. Sau un altul, de o indiscutabilă finețe caligrafică intitulat *Furnica*: „S-a rătăcit pe / tăblia / foii albe, vai, cit s-a alarmat. / Înclin mereu, reflex, partea opusă / cînd a ajuns ea la margine / și reîncepe maratonul / cu popasuri. / Imi aruncă priviri / sălbatic / și scrie cel mai frumos poem / care ca orice miraj / s-a șters odată cu ea“.

În sfîrșit, *Arpegile* (descriptive și mai rar evocatoare) mi se par lucrate în exces („Ne înzeuăm, ne înfășăm în vorbe“), permițînd mai rar savoriilor, miresmelor și culorilor naturale să răzbească la suprafață: „Stai ca pe un tron în sufletul meu, vară, / Iulie-aprins frumos să-mi dai zile, / Ierbi înflorite-asmuți, înfloriți fluturi, / Prin care-n drum toiaș mi-ești, Sfîntă Vineri“. Deși autorul „Marii Treceri“ iese ca un „strigoi de bronz hirsut“ ca să dea binețe poetului, modelul adevărat al descripțiilor e Adrian Maniu, cu care Aurel Rău are în comun acuratețea ochiului și artificialitatea maximă a pastelului: „Cercei roșcați și-au prins arinii văii; / Fireturi galbene, pe deal, alunii; / Cruci noi, de verde, brazii-n virf; / mărgele, / În tipăt, gaia; / găitane, prunii“. Spiritul tot mai septentrional al poetului aprinde lumini reci, minere, într-o sudică natură.

Nicolae Manolescu

PRIMA VERBA

Un poet

INAINTE de a pune în discuție gramatica poeziei, Eugen Sciu (Bucuria anonimului, Ed. Albatros) pune în discuție gramatica propriei sale ființe. Cînd cuvintele au ajuns nu doar să facă poezia dar să fie și principalul ei consumator, vorbe ce se hrănesc cu alte vorbe, e reconfortant și liniștitor să citești niște texte poetice în care cuvintele reinvață să exprime și altceva decît greutatea lor literală, de pildă un sentiment, fie și de „dragoste cu nemiluită“ trăită în tăcerea unei autocontemplări devoratoare amintind de suficientul sieși erou barbian („Am avut parte de toate / numai tăcerea n-a vrut nici-odată / să mă răsfețe / mă străduiesc să fiu cea bucată / care să-și ajungă sieși / o / cum m-aș înfuleca dintr-o înghițitură / în zadar metafora imi izbește auzul / cu necruțătoare uimire / nu pot decît să mă dărui / numai memoria / e același corb conștiințios / aplecat pe scheletul zilelor“) sau o idee, fie și a „deosebirii dintre biografie și istorie“, gîndită liric și exprimată cu un fel de pudoare a ambiguității („Pe cel obișnuit / să se gîndească numai la sine / cîmpia îl ucide // un copil / împușcă vrăbii cu praștia / amurgul cade / ca o cortină / doborît de metafore // monotonie filii / în care / fiecine inger se-așează / pe craniul ce i se cuvine“) sau un sentiment-idee, fie și al singurătății emblematic gîndită între două pagini de carte și trăită între două răsărituri de soare („A locuit în singurătate / cum alții în Alexandria // zile întregi pășea prin odaie / pentru a uita cine este // și el a fost carnea / care a aprins trompetele“). Originalitatea lui Eugen Sciu e a oricărui poet veritabil: non idem est si duo dicunt idem și fără a fi timorat de uriașa bibliografie poetică a cutărui sentiment sau cutărei idei, tinărul poet refuză cu abia desenat orgoliu, poate și din pudoare, alergarea goală a cuvintelor, metafora însemnînd la el nu ivirea întimplătoare a unei flori din materia vapoasă a unui nor ci, aproape etimologic, un mijloc de transport pe canalul invizibil dar perfect navigabil al sugestiei poetice; metafore-

le unul simplu „cîntec“ sugerează dincolo de banalitatea (prin frecvență) unei stări de reverie mnemotică felul original al asumării acestei stări: „Imi amintesc trupul tău / — o nesfîrșire a unei blînde rușini // întunerecul sporește gingășia sălbatecă / din melcul urechii // ceea ce rămîne neauzit / precipită armate mărunte / în antecamera sărutului // e seară / stau cu viața mea alături / și cînt“. Pregația imaginilor, diferite dar asimilabile într-un stil, ar putea fi consecința lecturilor din Blaga, după cum finețea soluțiilor de continuitate în discurs, promovînd ca efect principal sporierea sugestiei, indică printre preferații poetului pe Wallace Stevens. Influențele, acestea sau altele, nu deviază (cum se întîmplă, de regulă, la debutanți, chiar și la cei mai zgomotoși) sensibilitatea poetului spre afectare sub orizonturi străine, din contra, o fac să se regăsească mereu pe sine tentată de fidelitatea expresiei și de claritatea interogațiilor (chiar dacă întrebarea se ridică dintr-un sentiment confuz): „Minile stîrbe / ale unei trecute tandreți // cornele opacă / în care au rinjit pe rînd / iubirile mele ce se aseamănă / doar în punctul lor terminal // cine are chipul înțelept / pe tine te-ntreb / tu — care semeni acum / cu un aforism înspăimîntat“.

„Am gust de mine în gură“ sună un vers dintr-un remarcabil poem ce deghizează o artă poetică în care esențialul rămîne balansul între inspirație și meditație, între afectiv și cerebral, între simțire și știre; un balans care se confundă cu poezia într-un singur moment; în clipa aproape imperceptibilă cînd diferențele se șterg, cînd mișcarea pare a fi repaș, cînd ceea ce simți e totuna cu ceea ce știi: „Cum capul clătina între ninsori / doar tata și mama sint nelimitați / în rest totul se-ncheagă / după fiecare înfrîngere sau victorie / (dar asta nu e nimic) / am gust de mine în gură / din mirare doar solzii rămîn / din care copii vor clădi castelele lor / de nisip doar ei mai fericiți / decît poezia adolescentului / iar celălalt — matur — care uită / să-și facă din logodnică mamă care își duce / poezia pe stradă ca pe un copil de mină / mereu adulmecat de inger și de griji poetul / e cu atît mai mare / cu cît gustul din gură e mai adevărat“. Eugen Sciu debutează frumos, adică tulburat de adevărul ființei lui.

Laurențiu Ulici

Aurel Mihale

„Acțiunea Hildebrand“

(Editura Cartea Românească)

● CARTEA de față se înscrie în formula romanului-anchetă, destul de frecventă în proza ultimului deceniu. Se pot afla în ea toate elementele literaturii de aventuri: situația-limită determinată de impactul individului cu împrejurările, mobilul real și bănuît al comportamentului, varietatea tipologică și qui-pro-quo-ul.

Fundalul istoric, însă, justifică un interes mai susținut al cititorului amator de compoziții polițiste, intrucit e vorba de o pagină decisivă a evenimentelor din 1944. Această epocă determină „cazul“ ofiterului de contrainformații, Dan Cătuneanu, investit de Statul major al armatei române cu o misiune extrem de importantă în momentul întoarcerii armelor împotriva Germaniei fasciste. Prizonieratul, peregrinările prin Vest părăseră motive temeinice pentru alcătuirea unui dosar de „suspect“ la întoarcerea sa în țară, eroul fiind întemnițat fără nici o decizie expresă timp de un deceniu. Acest Hildebrand despărțit de ai săi și nevoit să poarte o vreme prin caracterul misiunii sale uniforma dușmanului („străiele, armura și armele străine, hunice“, ca în mitul respectiv), devine obiectul acțiunii de reabilitare, menită a-l reda astăzi „onoarea de soldat, devotat pînă la capăt țării“. Cel care conduce cercetările, colonelul Ștefan Varduca, zis „Bătrînul“, și malorul Liviu Burada, se fac purtătorii umanismului ce caracterizează epoca noastră, angajîndu-se afectiv în lupta cu abuzul și inscenarea a căror victimă a fost timp de mulți ani noul Hildebrand.

Construcția epică servește acestui mesaj ideologic prin planurile paralele ce configurează declarația-confesiune a eroului principal coroborată cu aceea a martorilor. Demarînd mai greu în prima parte copleșită de relații și documente interesante în sine, cartea se încheagă epic abia în partea ei secundă, beneficiînd de o densitate mai mare a faptului nud, pînă aici incidental. Într-adevăr, declarația preșupusului delator și admirator al Oanei Cătuneanu, piesă de bază a vechiului dosar, mărește tansiunea epică. Doctorul Vicențiu Popa îi pare pînă și infalibilul Varduca principalul vinovat al dramei lui Dan Cătuneanu. Dar dezvoltarea mobilului real, șantajul și inscenarea care îl implică pe medic avuseseră menirea de a îngropa în uitare cazul eroicului ofiter. În aceeași parte secundă a romanului se realizează bune portrete psihologice: Oana, vindictivă și totodată vulnerabilă, preotul german, martorul-cheie pentru destinul lui Cătuneanu și deținător al documentului decisiv, Jurnalul stației de radio, în fine, refugiat într-un cătun, doctorul Popa, aproape alcoolizat, așteptînd el însuși o acțiune recuperatoare „Hildebrand“. Cel mai pregnant dintre anchetatori, Colonelul „Bătrînul“, „nenea Fane“, este exponentul instaurării unui alt climat etic, care compensează traumele psihologice adînci, apte de a distruge încrederea în rațiunea existențială superioară.

În pofida unor prolixități pe care le-am menționat și a unor apariții epice mai puțin reliefate, cartea lui Aurel Mihale realizează dezideratul său major: argumentarea printr-o aventură dramatică a mutației benefice survenită în viața politică a României. Citită pe de altă parte ca dosar istoric al insurecției (este oricînd posibilă și o astfel de lectură), *Acțiunea Hildebrand* aduce fapte inedite, documente probabil autentice, asupra unui epos al realului.

Elena Tacciu

Critica

Recursul la metodă

ROMANUL este, știe toată lumea, specia cea mai puțin ortodoxă a literaturii. Cei care au vorbit despre evoluția lui au epuizat, pur și simplu, miturile metamorfozei și ale inconsistenței. Proteu, Cîrcă sint, dintre analogiile posibile, numele cele mai des citate. Romanul cuprinde totul, romanul exprimă totul. De la mit la ordinul de zi pe armată există o infinitate de acte umane, situații, tipologii, obiecte care își găsesc locul în această încâpătoare și eteroclită Arcă a lui Noe, cum o numește, recent, N. Manolescu (*). Putem vorbi, în aceste condiții, de stilurile romanului cînd romanul refuză să aibă un stil? Cînd legea lui este să contrazică structurile constituite? N. Manolescu, încearcă, totuși, să clasifice ceea ce pare la prima vedere inclassificabil, delimitînd trei modele posibile ale romanului: romanul doric, romanul ionic și romanul corintic. Curioasa terminologie este sugerată (pentru primele două modele) de Thibaudet care, vorbind de publicul romanului, menționează ordinea masculină și ordinea feminină, „doricul” și „ionicul” în roman.

Pentru a simplifica lucrurile, să spunem că doricul este romanul realist de tip Balzac, cu prelungiri oină în epoca noastră (Marin Preda), ionicul este romanul psihologic (Proust), iar corinticul cuprinde romanul parabolic (Kafka, Musil), romanul burlesc și caricatural (Urmuz), dar și romanul mitic, inițiativ (Sadoveanu: Creanga de aur). Astfel, de împărțiri s-au mai făcut, și nu aici trebuie căutată originalitatea unei cărți de critică. Toate istoriile literare vorbesc de romanul obiectiv și de romanul psihologic, folosind cam aceleași exemple. E. Lovinescu introducea (în Istoria din 1937) un capitol special unde include „epica modernistă”: proza fantezistă, pamfletară, eseistică, pitorească... Un capitol, zice Lovinescu, „încăpător ca o arcă a lui Noe”. N. Manolescu folosește aceeași metaforă pentru a denumi romanul, în genere.

Orice delimitare este, evident, discutabilă, romanul nu este, niciodată, pur obiectiv, realist (doric), parabolic, caricatural, mitic nu exclude realismul (ca tehnica epică) și nici psihologicul (ca viziune interioară). Doricul, ionicul, corinticul, spre a vorbi în termenii propuși de N. Manolescu, nu există în stare pură, ci ca modele ideale. În doricul Balzac se strecoară corinticul din Seraphita, un Balzac, cu alte cuvinte, vizionar, misterios, inițiativ, cum a dovedit într-o carte strălucită Albert Beguin. G. Călinescu revendică balzacianismul din romanul lui Proust și-l recomandă tinerilor prozatori din anii '30, grăbiți să sară peste etape...

Interesul cărții lui N. Manolescu vine din altă parte: din determinarea interioară a modelelor pe baza unei analize de tip naratologic. Doricul, ionicul... implică o strategie epică, o relație între creator și narator, între narator și personaje, o analogie între structurile și strategiile narrative. Primul capitol din Arca lui Noe se ocupă de aceste delimitări generale, celelalte aplică modelele la realitatea romanului românesc. Primul volum studiază formele și virstele romanului doric de la Ciocoi vechi și noi la Moromeții. Cel de al doilea (anunță autorul) se va ocupa de romanul ionic și corintic. Nu e vorba de o istorie a romanului românesc, nici de o teorie asupra romanului. Asupra acestui lucru ne avertizează criticul însuși, zicînd într-un loc că intenția lui a fost „să degajeze chipul Romanului analizînd romanul”. Nu are în vedere pe toți romancierii români și nici nu analizează toate romanele ce ar merita să fie luate în seamă. Precizare importantă pentru că înlătură obiecțiile pe care le fac de obicei criticii cînd este vorba de astfel de eseuri: de ce acest roman și nu altul, de ce x și nu y... Criticul este în fond liber să-și aleagă exemplele pe care le consideră utile demonstrației sale. Nici măcar o istorie a genului nu poate cuprinde tot ceea ce s-a scris în genul respectiv. O carte de critică nu este un dicționar de literatură, ci, încă o dată, o demonstrație care se bazează pe un număr de opere.

REVENIND la cartea lui N. Manolescu, trebuie spus că ea mai operează o delimitare în cîmpul romanului românesc: o delimitare stilistică și istorică. Capitolul Arta de a începe romanul românesc examinează „începuturile” romanului (Manoil, Elena, Misterele din București etc.), dar și arta de a începe: deschiderea romanescă, strategia primelor romane... În categoria de mai sus intră și Ciocoi vechi și noi și romanele lui Duiliu Zamfirescu. Doricul propriu-zis începe, după opinia criticului, cu Slavici (Mara). Cit de reale, încă o dată, sint asemenea delimitări și în ce măsură împing analiza critică mai departe? Ele au, întii, meritul de a propune o viziune din interior a romanului, înlocuind noțiunile mai vechi, inoperante, de roman tradițional, roman modern, roman realist critic etc... Relația dintre narator și personaje este mai relevantă și, în orice caz, mai aproape de natura operii literare, decît relația dintre „școli”, doctrine literare. Coborînd analiza în pivnițele textului și descoperind o relație adeseori involuntară, critica aduce, într-adevăr, ceva nou despre operă. Nu

este vorba de a numi cu alți termeni ceea ce a fost deja descoperit, numit, ci de a împinge observația pe un cîmp de probleme pe care critica estetică generală sau critica sociologică, impresionistă le ignoră. Criticul se întreabă, acum, cine vorbește în roman, nu cine a scris romanul?! Prima întrebare face abstracție (într-o oarecare măsură) de autorul de pe copertă și caută să descopere relațiile secrete dintre regizorul din culise și actorii de pe scenă.

Perspectiva naratologică, adoptată și de N. Manolescu în Arca lui Noe, nu ține, totuși, departe romanul de temele lui sociale, istorice, politice. Analiza sincronică este sistematic deschisă spre diacronie. Mai mult: criticul încearcă să explice apariția unor structuri romanesti (doricul, ionicul) prin evoluția formelor sociale. Doricul, zice el în acord cu toți sociologii romanului, reprezintă viziunea și gustul unei burghezii tinere, ambițioasă, dornice de a-și crea un model de viață. Ionicul corespunde fazei de bătrînețe a burgheziei. El reflectă și vine în întîmpinarea unei clase ajunse, după formula celebră a lui Chateaubriand, la virsta vanității lor... N. Manolescu încearcă să impace, așadar, retorica romanului cu sociologia, pe Booth cu Lukács și Goldman. Acest aspect mi se pare nou, original în Arca lui Noe. „Retoricienii” nu studiază decît universul dinăuntru al operei, punînd între paranteze universul din afară. A găsi o punte, o relație între cei doi factori în interiorul operei literare mi se pare un semn de luciditate și, dacă termenul spune ceva, de modernitate critică. Ne găsim, azi, într-un moment în care critica literară încearcă să rezăsească spiritul sintetic după ce a exersat un număr de metodologii ale particularului, fragmentului. Naratologia are avantajul că nu înstrăinează analiza de critică și critica de structura interioară a operei. O recuperare a ei, din punct de vedere critic, este totdeauna utilă.

O metodă nu are însă justificare decît prin lecturile pe care le propune. Ce spune nou despre romanul românesc Arca lui Noe? N. Manolescu recitește cărțile pe care le-au comentat atîția (Ciocoi vechi și noi, Mara, Viața la țară, Ion, Pădurea spinurașilor, Baltagul, Ru-soaica, Enigma Otiliei, Moromeții), romanele „dorice” din literatura română, cău-tînd să delimiteze, cum ziceam, vocea naratorului, strategiile față de personaje, „reflectorii” și „informatorii” din operă. În funcție de natura acestor relații, fixează „stilul” epic dominant. În Ciocoi vechi și noi stilul este, ca în aproape tot romanul secolului al XIX-lea, auctorial, la Duiliu Zamfirescu și la Marin Preda stilul este comportist. În Pădurea spinurașilor dispare comentariul auctorial, personajele vorbesc, pe rînd, à tour de rôle. La Slavici există un joc între identificare și distanță față de personaje, naratorul este martorul și raisonneurul faptelor. Prin el vorbește o morală colectivă („vocea obstei”). În Ion apare un narator impersonal care „sugrumă inițiativele” eroilor etc. De la viziunea „tolerant omniscentă” din Mara, zice criticul, se trece la viziunea, tot omniscentă, dar „repre-sivă” din Ion și, în altă virstă a doricului românesc, la viziunea „din afară”, înstrăinată, din Moromeții etc. Astfel de observații sînt fine și incită la meditație. Romancierul român nu mai pare un simplu „bricoleur”, ci un strateg experimentat, hotărît să cîștige nu o simplă bătălie, ci un război. Cele mai bune capitole din Arca lui Noe mi s-au părut acelea despre Duiliu Zamfirescu, Slavici, Rebreanu și Sadoveanu. Privirea criticului este, aici, ageră și fraza acoperă perfect ideea. N. Manolescu are o capacitate deosebită de a surprinde esențialul și de a găsi formule, adeseori, remarcabile. Foarte fină este, de pildă, observația că în romanul lui Duiliu Zamfirescu se petrece o alunecare de la morală la estetic și că oroarei față de indivizii pragmatici îi corespunde o „abundență de idealități”. Efeminarea tipologică („absența stăpînitorilor”: a bărbăților) din proză este, iarăși, o remarcă fină și, făcînd-o, N. Manolescu o pune în relație cu o întreagă strategie epică. Era conștient Duiliu Zamfirescu de această complicitate, sofisticată tehnic narativă? Pînă la un punct da (dovadă corespondența cu T. Maiorescu), însă sint și implicații pe care nu le putem justifica prin ideile romancierului: ecouri și lecturi, intuiții, presiuni ale realului asupra spiritului creator... Opera este un univers în care practica scrisului depășește, adesea, conștiința scrisului.

Demonstrația pe care o face N. Manolescu privitor la strategia epică a lui Slavici și Rebreanu este seducătoare. Greoiul Slavici iese, din analiza inventivă, nuanțată a criticului, un romancier de mare clasă. Acel „joc” complice între etic și psihologic, pe care l-am citat înainte, ascunde o complexitate epică pe care criticii tradiționali n-au observat-o. Propunînd o lectură de acest tip (după Booth, Genette și alți naratologi contemporani), N. Manolescu rediscută, în fond, problemele esențiale ale romanului. Naratologia nu-l împiedică să caracterizeze personajele centrale, să reconștituie, altfel zis, critic un număr de portrete, într-un stil decis, iute, lipsit de obișnuita „culoare”. N. Manolescu are predispoziție pentru speculație

și comentariul său este o continuă evadare din datele operei. Nu este, totuși, un teoretician, cum singur recunoaște, pentru că nu caută în operă ilustrarea unui concept și nu trădează „corpul” operei pentru o idee abstractă. Stilul lui este de a întoarce pe dos adevărurile curente. De a pune un minus acolo unde alții au pus un plus. Arca lui Noe începe cu un paradox: „Nu sint cititor de romane”. Și, totuși, criticul scrie o carte de 300 de pagini despre romane și se pregătește să scrie un nou volum unde va fi vorba tot despre romane. Concluzia anulează premisa, paradoxul este o mică, acceptabilă frivolitate a spiritului. Dacă din inapetența la roman iese o bună carte despre roman, totul este în regulă.

EFECTELE metodei (o metodă combinată: naratologică și, în sens estetic, „creatoare”) se văd bine și în comentariul la Ion, Pădurea spinurașilor, unde criticul are de întîmpinat un număr de prejudecăți privitoare la „idealitatea” redusă a literaturii. N. Manolescu dovedește contrariul. Stilul noduros, incolor al lui Rebreanu (acela pe care îl amendau sever G. Ibrăileanu și Iorga) ascunde un profund simț de compoziție romanescă matură, complexă. Drumul de la începutul cărții este, zice criticul, o „metaforă a romanescului”: drumul leagă timpul vieții de timpul ficțiunii, durata existenței de durata imaginărilor. Există, vrea să spună el, o teleologie în Ion, un cerc finalist care se închide peste tragedia cea mai sumbră. „Hora” din primul capitol este, în fine, o „horă a soartei”... În uscatul stil al lui Rebreanu, N. Manolescu descoperă și un „senzualism cosmic”, o relație, altfel zis, nemijlocită, „carnală” cu marile forțe ale universului. Este și adevărată această frumoașă propoziție? Criticul nu vrea, nu are timp s-o dovedească. Demonstrația curge, repede, spre alte idei, naratorul caută semnele doricului în faptele cele mai dezolant banale. „Senzualismul cosmic” presupune un alt tip de demers (acela mai degrabă tematist, în sensul lui Poulet și Jean Pierre Richard), însă acesta nu intră în prevederile criticului. El caută, repet, vocile naratorului în straturile operei și semnele autocreației epice în evoluția personajelor.

Să mai spunem că, viziunii critice de pînă acum, N. Manolescu îi opune, în analiza romanului Baltagul, perspectiva „sintactică” (după I. Lotman din Studii de tipologie a culturii), îndepărtînd ideea unui scenariu mitic, epifanic, propusă de Al. Paleologu. Ipoteza este seducătoare. Vitoria Lipan nu trăiește „realitățile mitului”, ea este doar o „femeie [...] în căutare în țara bărbăților”, o Penelopă pe care înprejurările o împing să plece în căutarea lui Ulise. În chipul acesta scenariul realist (doric) este reabilitat în Baltagul și în locul miticului Sadoveanu, creatorul absolut, iese mai curînd (il citez pe N. Manolescu) „un gospodăru decît un creator, romanul se restrînge la o povestire, arta magiei la o magie a artei, fără însă o ambiguitate esențială”. Criticul este consecvent, aici, cu viziunea din Utopia cărții. Curios, Baltagul justifică și această ipoteză de lucru. Al. Paleologu ne trimitea la mitul lui Osiris și Isis, N. Manolescu ne readuce la tipul social sintactic și la magia povestirii... Asta dovedește că o operă mare este mereu deschisă interpretării și că în critică trebuie să căutăm nu adevăruri imuabile, ci, vorba lui Roland Barthes, verosimilități fidele, coerente cu propriile premise.

Ideea se verifică și în cazul cărții lui N. Manolescu. Voința lui de a șoca este sprijinită de un spirit critic de o remarcabilă inventivitate și putere de sinteză. Nu toate ideile din Arca lui Noe sint noi, însă „scenariul”, spectacolul lor este nou. Criticul are într-un grad considerabil o artă pe care am putea-o numi a asumării și a detașării. Ca naratorul din proza lui Slavici, un joc între identificare și distanțare față de ceea ce numim idei primite permite criticului să-și desfășoare strategia lui: să învaluiască opera, să reinnoiască un punct de vedere, să confirme o idee deja exprimată de alții, pîrînd, în acest timp, că se distanțează de ea... Stilul e, negreșit, al unui perpetuu dialog, stil ce oscilează (cu mare abilitate și frumusețe intelectuală) între iluziile creatoare ale impresionismului și dogmele naratologice. Cele din urmă sînt umanizate, relativizate în comentariul inspirat, „creator”, celor dintii li se pune în față un șir de obstacole teoretice, șilindu-le, astfel, la rigoare și speculație.

METODA nu dă aceleași rezultate în cazul lui G. Călinescu și Marin Preda, acolo unde ne-am fi așteptat mai mult. De ce oare? În privința Moromeților poate fi vorba de o inaderență a criticului față de un anumit tip de proză. El n-a comentat niciodată prea favorabil cărțile lui Marin Preda. Încin să cred că nu e vorba de gust, ci, repet, de o inaderență la un stil și la o viziune epică. Însă același critic se arată receptiv la proza lui Rebreanu, mai simplă, spune chiar el, decît epica lui Preda. Nu proza țărănească este, deci, în discuție, ci o rezistență de altă natură pe care n-o pot deocamdată explica.

NICOLAE MANOLESCU

arca lui noe
eseu despre
romanul românesc

În Arca lui Noe, N. Manolescu acordă, paradoxal, lui Marin Preda cel mai mare număr de pagini (50). Impresia finală este că despre tehnica epică din Moromeții nu se spun, totuși, prea multe lucruri noi. Demonstrația despre trecerea de la omniscentă la uimire este bună, însă aceea despre strategia „reflectorilor” și a „informatorilor” nu mai este atît de interesantă. „Tatăl” și „fiul” sint reflectori... asta s-a spus, de mai multe ori în critică, în alți termeni...

Îi atrag lui N. Manolescu atenția că povestirea Amiază de vară n-a apărut în volumul Întîlnirea din pămînturi din 1948. Povestirea a fost scrisă mai tîrziu, după Moromeții. Sint însă de acord cu ceea ce spune criticul despre povestire și, în genere, cu analiza pe care o face navelor lui Preda din punctul de vedere al atitudinii „din operă” a naratorului. El polemizează, aici, cu mine, dînd altă accepție (sau justificare) faptelor insolite din Colina și Calul. Intenția mea era (la data cînd am scris articolul) de a atrage atenția că lingă prozatorul realist suprasolicitat de critica timpului, există și un Marin Preda vizionar, enigmatic, un creator, pe scurt, care întuiește procesele obscure ale sufletului uman și nu tinde să le explice niciodată. În termenii lui N. Manolescu această idee s-ar traduce astfel: în doricul Marin Preda se ascunde, și din cînd în cînd se agită, și un corintic...

Nu m-a satisfăcut integral nici interpretarea dată romanului călinescian. Despre caracterul polemic al balzacianismului din Enigma Otiliei au vorbit toți, eu însumi l-am definit pe G. Călinescu un balzacian care are conștiința balzacianismului (în Scriitorii români de azi, II). Nici ideea despre caracterul ludic al operei nu este inedită, deși trebuie să recunosc că, preluînd-o, N. Manolescu o explică mai bine decît alți comentatori. Criticul este, în genere, sever și expeditiv cu G. Călinescu. Doricul nu se arată, aici, în haine de sărbătoare. E de vină romancierul, e de vină criticul obsedat de un model pe care nu reușește să-l regăsească integral în opera esențial moralistică a lui G. Călinescu?

Arca lui Noe este, în fond, o carte substanțială, admirabil scrisă și, prin numărul de ipoteze pe care le propune, este o carte care pune în mișcare spiritul nostru critic.

Eugen Simion

Calendar

- 23.VIII.1924 — s-a născut Paul Everac
- 23.VIII.1934 — s-a născut Corneliu Ștefanache
- 23.VIII.1943 — s-a născut Mircea Iorgulescu
- 23.VIII.1973 — a murit George Culbus (n. 1923)
- 24.VIII.1820 — a murit Ioan Budai Deleanu (n.p. 1760)
- 24.VIII.1927 — s-a născut B. Elvin
- 25.VIII.1907 — a murit B.P. Hasdeu (n. 1838)
- 25.VIII.1913 — s-a născut Gabriel Pamfil
- 25.VIII.1915 — s-a născut Grigore Preoteasa (m. 1957)
- 25.VIII.1935 — s-a născut Mihail Sabin (n. 1975)
- 25.VIII.1940 — s-a născut Mihail Pelin
- 25.VIII.1975 — a murit Romulus Dianu (n. 1905)
- 26.VIII.1919 — s-a născut George Șoimu
- 26.VIII.1934 — s-a născut Leonida Neamtu
- 27.VIII.1918 — s-a născut Leon Levitchi
- 27.VIII.1924 — s-a născut Mariana Dumitrescu (n. 1967)
- 27.VIII.1928 — s-a născut Mircea Zăclu
- 27.VIII.1930 — s-a născut Z. Ornea
- 27.VIII.1965 — a murit Eusebiu Camilar (n. 1910)
- 28.VIII.1909 — s-a născut Asztalos István (m. 1960)
- 28.VIII.1910 — s-a născut Constantin Salcia
- 29.VIII.1906 — s-a născut Al. Constant
- 29.VIII.1975 — a murit Theodor Constantin (n. 1910)
- 30.VIII.1910 — s-a născut Augustin Z.N. Pop
- 30.VIII.1936 — s-a născut D. Matălă
- 30.VIII.1942 — s-a născut Alex. Protopopescu
- 31.VIII.1870 — s-a născut Victor Vlad Delamarina (m. 1896)
- 31.VIII.1915 — s-a născut Andrei Lălin
- 31.VIII.1926 — s-a născut Octavian Grigore Goga
- 31.VIII.1927 — s-a născut Dan Deșlu
- 31.VIII.1927 — s-a născut Eadu Petrescu

Rubrică redactată de Gheorghe CATANĂ

* Nicolae Manolescu, Arca lui Noe, Editura Minerva, 1980.

Straniul purgatoriu

SALVAȚI SUFLETELE NOASTRE, un roman al mîntuirii*). Temă care pe Laurențiu Fulga îl preocupă obsedant. De fiecare dată dintr-un alt unghi evenimential. Vizînd realități complexe, nuanțate, referitoare de obicei la situații limită. De la **Eroica și Steaua bunei speranțe** pînă azi. Cu plusuri de adîncime psihologică, începînd cu **Alexandra și Infernul**. Continuînd cu **Moartea lui Orfeu** și cu **Fascinația**. Temă coroborată cu cea a supraviețuirii și cu cea a păcatului, cu cea a eliberării din contingent și cu cea a neputinței depășirii acestuia. Într-un context dominant (cum arătam și altădată) de Eros și Thanatos, de „straniul paradis” și de iadul existențial, de atracția halucinantă a „doamnei străine” și de trăirea instinctuală, pătimașă, la marginea demenței, a vieții înseși în articulațiile ei esențiale. Teme complementare, evident, avîndu-și rădăcinile și în proza romantică a secolului trecut, și în sugestiile deschise artei de psihanaliză. Dar mai ales în interogațiile pe care i le-a arcut scriitorului, ca semnificație, experiență. Tipul real și cel virtual de experiență. Calitatea literaturii lui Laurențiu Fulga constînd, pe atari planuri, în descoperirea (sau inventarea) momentelor-cheie (particulare) și în transformarea lor în adevăruri de substanță universală. Cînd eroul se converteste în om. Un astfel de om e și cioplitorul în piatră Heronim din **Salvați sufletele noastre**. Înrușinat, pînă la un punct, cu sculptorul din **Moartea lui Orfeu**. Bîntuie și el de fantasmă, în fața spectacolului morții. De cu totul altele decît Heronim. Cert este, dincolo de amănunte și de destine așezate

*) Laurențiu Fulga, **Salvați sufletele noastre**, Editura Eminescu.

sub zodia miturilor, că în ambele romane există un laitmotiv. Al creației. De fapt, al modelului. Al raportului dintre viață și artă. De ideea că prima o generează pe a doua, iar aceasta se integrează firesc în armonia naturii. Dispărînd însă modelul (Horiația), sculptorul din **Moartea lui Orfeu** cunoaște marele impas. În consecință, disperat, își distruge singur operele. În **Salvați sufletele noastre**, modelul supraviețuiește. Alții, se pare, distrug intruchipările lui. Problema care pe Heronim îl interesează mult mai puțin, în relație cu altele. Dar îl interesează, totuși, mental. În condiții însă radical deosebite. Sculptorul din **Moartea lui Orfeu** își priveghează iubita; cel din **Salvați sufletele noastre** se priveghează pe sine însuși. Scormonindu-și, cu luciditate, adîncurile. La ora bilanțurilor și a întrebărilor capitale. Pe patul de spital, între varianta lui a fi și a nu fi, în preajma unei operații decisive, în noaptea care ar precede-o, întreprinde și el, ca și semenul său din **Moartea lui Orfeu**, o călătorie imaginară. O răscolitoare descindere în trecut. Asistat de Rafael, îngerul însoțitor, îngerul morții dar și al salvării, al justiției ineluctabile dar și al achitării, alter ego al cioplitorului de piatră, dar mai ales o paraconștiință a acestuia. Înger care, promițîndu-i mîntuirea, regizează o veritabilă repetiție a Judecării de apoi, prin punctarea unor evenimente biografice legate de diverse atitudini, morale ale lui Heronim. Confruntările fictive pe care le are de-a lungul călătoriei cu Mama, cu Tata, cu Arghira, cu Ionescu, pe scurt cu toți cei convocați de memoria sa afectivă, nu sînt altceva decît etape purgatorii ale unei conștiințe care se consideră a fi încărcată de păcate.

ROMAN al mîntuirii, **Salvați sufletele noastre** e și unul al culpabilităților. În fond, al unor pseudoculpabilități. Un roman al păcatelor veniale. Vinovăția fiind indirectă. Semn mai de grabă al lășității decît al complicității. Al erorilor banale, cum avea să le considere Mama, în imaginarul ei dialog cu Rafael. Vini, fie că subiectul e ostașul căzut pe front, fata înecată sau preotul închis pe nedrept, care în mintea lui Heronim nu mai sînt aleatorii sau inexistente, ci strigătoare la cer. Ceea ce conferă autoprocesului un caracter tensional de factură tragică. Frecvența în narație a unor cuvinte ca drumul calvarului, Golgota, asocierea chinurilor îndurate de muribund cu acelea ale lui Isus stau măturie. Mai sobru decît în alte romane ale sale, Laurențiu Fulga adaugă aici tragicului cotidian tentativa de a-l privi nu prin acțiunile care îl determină și-l fac exploziv ori senzațional ca adevăr conflictual, ci prin întrebările finale pe care omul și le pune în vecinătatea clipei fatale. Întrebări fundamentale. Reductibile, în cazul lui Heronim, la raportul dintre existența reală și principiul moral. Raport devenit abia acum acut. Pus în lumină de vocea rațiunii, în plurivalența ei funcție cenzurativă. Reprezentată aici de Rafael. Și nu numai de el. Ci și de faptele evocate. Și, nu în ultimul rînd, de martori. Pe banca autoacuzării, Heronim e achitat. Îngerul însoțitor nu-i făgăduise prelungirea vieții, ci salvarea morală a spiritului. A ceea ce, nemuritor fiind, va trebui să dea seamă în fața Programatorului suprem, pentru abaterile sale. Salvare euthanasică. Într-o metarealitate, pe care romancierul o consemnează în ultimul capitol al cărții: „Heronim își părăsi tragica existență corporală însoțit de toate pie-

trele sale, pînă la ultima, finisate sau nefinisate, apreciate sau renegate, în frunte cu cea mai spectaculoasă dintre ele — statuia Arghirei. Se îndrepta spre judecata de pe urmă, a celor aleși ai istoriei, cu o nobilă și rece sobrietate”. Morala sublimîndu-se astfel într-o dimensiune superioară, de durată, artistul înfruntîndu-l pe judecător cu înseși însușirile sale demiurgice. Orfeu, vrea să spună Laurențiu Fulga, nu poate totuși muri. E destinat să nu moară. Să treacă senin și pe lângă Arghira și pe lângă Ionescu. Și pe lângă cea care, biografic, i-a fost muză, și pe lângă cel care, tot biografic, i-a înlesnit, întîmplător, să facă absolut gratuit ani de închisoare. Printre simboluri ale idealului și ale vulgarului. Despărțindu-se de ceea ce, parafrazîndu-l pe prozator, a însemnat pentru Heronim și „straniul paradis”, și ideea de „infern”. Starea lui, la ora autoanalizei, fiind a ambiguităților, a interogațiilor și a răspunsurilor evazive. În realitate, a sincerității supreme. Cînd, prin mărturie, eroul se autocaracterizează. Spălîndu-se sau fiind absolvit de păcate. Romanul se putea intitula, la fel de semnificativ și **Straniul purgatoriu**. Straniul, prin condiția lui fantastică, teribil de realistă; purgatoriu, prin etapele deopotrivă agresive și eliberatoare străbătute de memoria și inteligența disociativă a personajului. A lui Heronim. Și a lui Rafael. A inculpatului și a procurorului. A dublului.

Aurel Martin

„Romanul unei zile mari”

TITLUL cărții lui Corneliu Leu*), apărută la Editura Albatros (care probează un remarcabil și necesar curaj în promovarea unor teme rare inițiative scriitoricești), pare intrucitivă ambiguu: **Romanul unei zile mari**, sugerînd prin noțiunea de roman o finalitate și mijloace ficționale, iar mai departe, prin ceea ce urmează, intenția de cronică, de consemnare fidelă a unor evenimente limitate, strict, temporal. Precedentele, pentru ideea limitării la o zi nu lipsesc: **O zi din viața unui condamnat**, **Ziua cea mai lungă**, lăsînd la o parte un precept clasic care obliga limitarea acțiunii dramatice la 24 de ore. Conciliînd chiar din titlu intenția de a face, simultan, literatură și adevăr (**Dichtung und Wahrheit**) autorul se dovedește fidel propriului proiect iar cititorul rămîne cu convingerea că n-a fost cituși de puțin trîșat. În calitate de cronicar onest al unei zile epocale din viața poporului nostru (este vorba de 23 August 1944) prozatorul își ia toate măsurile de precauție, mai întîi prin declarații de sinceritate, etalate cu limpezime și fermitate pe coperta ultimă: nu are pretenția originalității totale, unele formulări și relații preluîndu-le din **Documente de epocă**, **Stenograme**, din **Declarații și Cuvîntări publice**, din **Studii științifice din Amintirile participanților**, oricum și din **Părerile subiective sau obiective ale istoricilor**. Cititorul, ne mai previne autorul, nu trebuie să aibă iluzia că au fost epuizate, prin această carte, toate sursele documentare, înfinit mai bogate și mai complexe decît rezultă a fi din text. El, scriitorul **Romanului unei zile mari**, își recunoaște, cu modestie cochetă am spune noi, „doar truda de serv și caligraf al societății sale”. Snu-nem „cu modestie cochetă” (am fi putut folosi și formula de „falsă modestie”) pentru că, autocaracterizîndu-se astfel, Corneliu Leu știe bine că nu altfel se socoteau un Ureche, un Miron Costin, Radu Popescu, Ioan Neculce, Beljiman sau Zilot Românul, ori Bolliac ș.a., familia de spirite în care ne sugerează a-l încadra nu este, cum se vede, deloc compromițătoare. Rezistența ei, în timp, este dovada peremptorie a permanenței actualității. Avantajul modalității să-i spunem **cronicărești** în raport cu alte atitudini literare este considerabil, căci ea comunică posterității fapte,

*) Corneliu Leu, **Romanul unei zile mari**, Editura Albatros.

evenimente și oameni care au decis, în sens pozitiv sau negativ, destinul nației și deci nu pot fi ignorați în nici un moment din viața popoarelor. Prin urmare **conținutul istoric** implicat în epica unor asemenea cărți îi asigură un interes peren, independent de voga artistică, de predominanța unui anume gust literar, de evoluția mijloacelor estetice care presupune în mod inerent, riscul căderii în desuetudine. Orice capriciu estetic nu va putea da niciodată uitării **Iliada** sau **De bello gallico** pentru că orice cititor n-are celule speciale pentru istorie sau pentru literatură, lectura fiind, pentru el, o plăcere unitară, indivizibilă. Dar presupunînd că avem de-a face cu un cititor capricios și unilateral care caută în literatură doar literatura vom face de îndată precizarea că „materialul” ce-l oferă istoria literaturii nu este cituși de puțin extraliterar, incompatibil cu literatura ori dăunător ei. Dimpotrivă, am spune că nenumărați mari scriitori au extras din istoria națională sau universală atîtea evenimente și personaje încît, la un examen statistic nu ne-ar veni, celor care jurăm pe predominanța „fiecunui pure”, să credem ochilor. Homer, Shakespeare, Stendhal, Flaubert, Sadoveanu sînt numai cîteva exemple. Multi dintre cei care citesc o capodoperă a literaturii cum este **Alexandru Lăpușeanu** a lui Constantin Negruzzi nu știu amănuntul că toate faptele petrecute acolo, precum și portretele protagonistilor sînt luate din cronica lui Ureche. Evident, geniul prozatorului pașonist a valorificat artistic acest „material” fără de care, e limpede, nu și-ar fi putut construi înnoștoarea „shakespeareană” navelă. Căci istoria asigură literaturii un element, mai bine spus o dimensiune fundamentală care este **autenticitatea** faptelor și oamenilor pe care un scriitor, oricît de dotat cu imaginație creatoare, o atinge greu. Personal am rămas surprins cînd, citînd o lucrare pentru gradul I a unui profesor din Tirgoviște, candidatul demonstra, pe baza unor argumente irefutabile, că personajele lui Camil Petrescu din **Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război** au existat aievea, cele mai multe cu același nume din roman, că autorul le-a descris cu fidelitate neadăugînd mult și nefalsificînd nimic. Mai ales ofiterii, colegi sau superiori, unii dintre ei dînd chiar numele unor străzi din Tirgoviște sau Cîmpulung. Cîțiva trăiesc și astăzi. Tiranizați însă de

axioma că literatura este „fiecunui pură” ni se pare aproape o profanare confruntarea vieții cu literatura. Optică deformatoare a școlii și a esteticii impresioniste. Desigur, nu trebuie să cădem în aberația coalată, de a crede că viața însăși este literatură, ori că literatura „redă” viața, realitatea, cum s-a spus peste două secoluri, axiomatic. De la viața la literatură, la artă în general, este un pas uriaș și obstacole pe care numai artistul veritabil le poate parcurge. El reconstituie, din elementele dispartate și neprelucrate, imaginea artistică a vieții transformînd estetic realitatea și dînd cititorului sentimentul frumosului, iscînd, vorba poetului „frumuseți și prețuri noi”.

AM FĂCUT această îndelungată incursiune parantetică pentru că mulți cititori au o mentalitate îngust estetică și pentru că însuși autorul **Romanului unei zile mari** pare a se scuza față de cititori pentru ipostaza anclară în care se află: „serv și caligraf al societății sale”. Nu era cazul. În ce ne privește, îl felicităm. Cartea sa, înfățișînd cu minuție și exactitate a detaliului, în același timp cu largi deschideri în epocă, momentul declanșării insurrecției antifasciste este un excelent document al zilei de 23 August, al necesității ei inexorabile. Autorul, documentat scrupulos, nu este robul faptului nesemnificativ, el are vocația sintezei, nu pierde niciodată din vedere sensul general-istoric, și o senzație de veridicitate, istorică și psihologică, străbate fiecare pagină. Și cu aceasta am intrat deja în teritoriul virtuților artistice, căutat, pe drept, de cititorul exersat și exigent (nu însă și estetoman). Este limpede că Corneliu Leu, aflat, de nu ne înșelăm, la cea de a cinsorezecea carte a sa (primul roman, **Ochiul dracului**, a apărut în 1956) după un sfert de veac de travaliu în proză, teatru și reportaj, a învățat să transfigureze materialul brut în literatură, a dobîndit știința și meșteșugul selecției semnificative, știe să exploateze momentele și tipologiile favorabile, nu irosește „materialul” valoros. Dar a dobîndit mai ales abilitatea (care e cam același lucru cu cultivarea talentului) de a articula materia vie, de a lega între ele momentele și caracterele astfel ca acestea să se integreze proiectului arhitectonic bine gîndit. Și a dobîndit, mai ales, libertatea de mișcare, degajarea și inventivitatea în

completarea tablourilor de epocă, atmosfera, ambianța inexistente în nici un document dar care nu pot lipsi dintr-o carte coerentă, ce ambiționează să dea senzația de viață și de adevăr. Pe de altă parte, pornind de la psihologia personajelor, așa cum apare din documente sau mărturie, autorul, neavînd, evident, totdeauna la îndemînă tot ceea ce i-ar fi necesar, „inventează”, apasă pe resortul „fiecunui”, dar o face în deplin acord cu datele controlabile, verificate anterior, astfel încît n-avem niciodată senzația că încurcă sau falsifică, tendențios sau candid, lucrurile. Și mai e ceva: pronunțu-si repectarea adevărului istoric, înțelegînd să fie „caligraf” fidel al epocii, romancierul își înfrînge, mai totdeauna, ispita șarjei sau pe cea economică, avînd tactul, atît de oportun în literatură, de a se menține în marginile adevărului psihologic. El a înțeleș foarte bine că tratarea caricaturală, jurnalieră, a adversarilor actului de la 23 August ar fi avut drept consecință, nebănuită poate, însăși diminuarea eroismului făptuitorilor marelui act. Unele reflexe și habitudini publicistice, manifestate printr-o anume redundanță stilistică, printr-un soi de asianism, printr-o calofilie inutilă ori prin formule prisositoare, redevabile practicii jurnaliste, nu lipsesc și o eradicare nemiloasă a tuturor acestor forme de prolixitate la o reeditare a cărții, oricînd posibilă și necesară, i-ar ridica valoarea artistică. În ansamblu **Romanul unei zile mari** este o carte literalmente pasionantă. Că nu-i vorba de o impresie izolată o dovedește și faptul, decisiv, al dispariției rapide, din librării, a romanului, tras în 30 000 de exemplare. Nu stăruim.

Pompiliu Marcea

ÎNCEPUTUL UNEI

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, la mitingul de la București din 30 august 1944

LUPTA forțelor patriotice, naționale, în rindul cărora Partidul Comunist Român a constituit principalul nucleu, inițiatorul și organizatorul acțiunilor împotriva dictaturii militare fasciste, împotriva războiului hitlerist, a dus la victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste care a marcat acum 36 de ani începutul revoluției de eliberare națională și socială. Realizând o largă unitate a forțelor democratice, patriotice, antifasciste și folosind împrejurările internaționale favorabile create ca urmare a succeselor coaliției Națiunilor Unite, P.C.R. a condus poporul român cu hotărâre și neabătută consecvență pe calea luptei de eliberare națională și socială. Începută prin înlăturarea guvernului Antonescu, insurecția a dus la eliberarea țării de sub dominația fascistă, la întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste și participarea României la războiul anti-hitlerist pînă la victoria finală, deschizînd calea dezvoltării democratice și apoi socialiste a țării.

Pe parcursul celor opt zile ale insurecției din august 1944, s-au pregătit și desfășurat evenimente, care prin semnificațiile și consecințele lor s-au constituit într-un adevărat simbol al ceea ce a avut mai reprezentativ poporul român ca istorie, tradiție, dorință și hotărâre de luptă pentru libertatea sa. Țara întrecăgă trăia zile mari, zile de înaltă tensiune spirituală, de speranțe și decizii, evenimente în clocotul cărora se puneau bazele unui nou destin românesc, mai bun, mai luminos, mai drept. Evenimentele decisive din august 1944 au concentrat în cel mai înalt grad participarea întregului popor.

Coordonatele istoriei poporului român care jalonează trecutul său multimilenar pun în relief ca o constantă a vieții, și actelor sale politice faptul că niodată nu s-a împăcat cu prezența dominației străine. Aceasta a făcut ca întotdeauna în lupta pentru apărarea pământului străbun să participe întregul popor. Lupta pentru libertate națională, pentru dreptate socială a fost cauza întregului popor. În condițiile afirmării și dezvoltării clasei muncitoare, ale organizării partidului său politic revoluționar și după făurirea statului național unitar, apărarea independenței, suveranității a cunoscut noi orizonturi. Comuniștii

români, acum aproape șase decenii, au înscris pe stindardul de luptă alături de eliberarea clasei muncitoare, a țărânimii, a poporului de exploatare și asupra capitolului, apărarea patriei. În împrejurările marilor bătălii sociale din rindul cărora au intrat în marea carte a istoriei grevele metalurgiștilor din anii 1926—1927, eroica luptă a minerilor de la Lupeni din august 1929, eroicele lupte ale petroliștilor și ciferiștilor din 1932—1933, partidul clasei muncitoare a militat neabătut împotriva amestecului marilor puteri imperialiste în viața politică a țării, împotriva politicii reacționare revizioniste. Victoria din august 1944 a fost rezultatul luptei eroice, al abnegației de care au dat dovadă forțele revoluționare, democratice și patriotice împotriva pericolului fascismului și revizionismului, prezență de-a dreptul violentă în deceniul al patrulea al secolului nostru.

Atunci cînd în multe țări din Europa se instauraseră regimuri dictatoriale, fasciste, cînd agresivitatea Germaniei hitleriste a luat proporții, îndeosebi după cîtopirea Austriei, parafarea acordului de la München și invadarea Cehoslovaciei, în România, partidul comunist, militanții săi, au reușit pentru un timp să bazeze ascensiunea fascismului la putere. În șirul marilor acțiuni de luptă se înscriu demonstrațiile antifasciste din anii 1935—1937, dintre care un larg ecou l-a avut demonstrația de la 31 mai 1936, adunările și demonstrațiile antifasciste și antirevizioniste din toamna anului 1937.

Memorabilă în rindul acestor mari acțiuni de luptă împotriva fascismului și a războiului, consemnată în istoria modernă a României, este demonstrația de la 1 Mai 1939 din București și alte centre ale țării. În fruntea organizatorilor acestei mari acțiuni energice de luptă în fața celei mai teribile primejdii — fascismul — s-a aflat tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu. În rîndurile participanților la aceste mari acțiuni de luptă antifasciste, antirăzboinice ca și în paginile presei ilegale dar în special ale celei legale, s-au aflat cei mai de seamă reprezentanți ai intelectualității, proeminente personalități ale scrisului românesc.

Aflată singură în fața agresiunii fascismului german, lipsită de orice sprijin din afară, România, în anul 1940, a devenit vic-

tima politicii imperialiste de forță și dictat, de subjugare și asuprire, de acaparare și uzurpare a unității naționale. Starea de spirit a poporului român în zilele premergătoare dictaturii de la Viena atinsese cotele cele mai înalte pentru o atitudine intransigentă, de rezistență cu arma în mînă împotriva agresorilor hitleriști-horthyști. Pentru starea de spirit a populației este ilustrativ un raport al unei mari unități de infanterie a armatei române de la începutul celui august 1940 în care se scria: „Românii nu privesc cu simpatie soluționarea diferendului româno-ungar prin cedări de teritoriu sau schimbarea de populație. Doresc mai bine războiul. Zic că nu va reuși nimeni să-i dezrădăcineze din pămîntul lor“.

Puternice sentimente de îngrijorare față de eventualitatea instaurării dominației horthyste asupra Transilvaniei existau și în rîndul oamenilor muncii de naționalitate maghiară.

Într-un raport de sinteză al Ministerului de Interne din august 1940 despre starea de spirit a populației maghiare se reproducea o scrisoare a unui grup de țărani din Transilvania în care se arăta: „Noi, țărani unguri, sintem prima generație de stăpîni de pămînt și aceasta sub regim românesc, deoarece moșii și strămoșii noștri trăiți sub stăpînirea ungurească au fost numai birnici pe pămîntul grofesc și toată munca lor era numai pentru grofi care în schimb le dădea doar puțină de a trăi, fără altă posibilitate de a deveni și ei proprietari de pămînt, oricît de puțin ar fi fost el“.

Deși conjunctura internațională a obligat România să suporte condițiile nedrepte ale dictaturii de la Viena poporul român a refuzat să accepte dictatul puterilor Axei. Sentința de la Viena răscolise conștiința unui popor care timp de secole făcuse totul pentru unitate, pentru cîștigarea independenței și păstrarea integrității teritoriale.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN, cel mai consecvent și activ apărător al drepturilor naționale ale poporului și patriei, a fost inițiatorul unirii tuturor forțelor revoluționare, democratice și patriotice ale țării, organizatorul amplei mișcări de rezistență a maselor largi populare pentru răsturnarea regimului dictatorial.

Linia politică generală, strategia și tactica de organizare a rezistenței populare armate a fost expusă în Circulara din iulie 1941, Platforma-program din 6 septembrie 1941, intitulată semnificativ: **Lupta poporului român pentru libertate și independență națională**, Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942. În aceste documente Partidul Comunist se angaja să colaboreze cu toate partidele, grupările, persoanele politice și cu toți patrioții români care se pronunțau împotriva dictaturii, a hitleriștilor, pentru scoaterea țării din războiul contra U.R.S.S. Totodată se releva importanța realizării frontului unic al clasei muncitoare ca bază a Frontului unic național antifascist al întregului popor.

În anii 1940—1944, clasa muncitoare a fost forța socială hotărîtoare, cea mai organizată, combativă și consecventă a acțiunilor împotriva dictaturii militarofasciste și subordonării Germaniei hitleriste, însușind în luptă, prin pilda sa, masle largi populare. În acea perioadă muncitorii din București (Malaxa, S.E.T., Lemaitre), Brașov, Ploiești, Constanța, Giurgiu, Galați au organizat acțiuni de protest, sabotaje, au cerut îmbunătățirea nivelului de trai, au acționat împotriva dictaturii fasciste, a trupelor hitleriste. În perioada septembrie 1940—august 1944 au avut loc aproape 1 100 conflicte de muncă colective și greve la care au participat peste 242 000 muncitori. Relevînd actele de sabotaj, ziarul „Pravda“ din 13 noiembrie 1941 scria că „actele de diversivitate și sabotajul în exploatarea petroliferă și uzinele din România au dus la faptul că armata germană primește în ultimul timp cu 12—20 la sută mai puțin petroliferă“.

Totodată, clasa muncitoare, țărînimea, intelectualitatea, întregul popor au condamnat și s-au împotrivit cu energie pînă trunderii trupelor Germaniei naziste pe teritoriul României. În planul amplei de coalizare a forțelor întregului popor, un loc important l-a avut activitatea pentru atragerea armatei în largul front al mișcării patriotice. „În anii războiului — arată secretarul general al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — în pregătirea eliberării patriei, partidul s-a preocupat de desfășurarea unei largi activități în rîndul întregii armate, a stabilit legături cu conducerea ei, cu numeroși generali și ofițeri. Aceasta a constituit un factor care a determinat ca armata să participe activ atît la înlăturarea insurecției naționale antifasciste, cit și la toate transformările revoluționare“. Crearea în 1942 a organizației Uniunii Patrioților din conducerea și rîndurile căreia au făcut parte mulți muncitori, intelectuali, precum și alte categorii sociale, apariția la 28 ianuarie 1943 a zia-

rului patriotic „România liberă“ au marcat momente de seamă în realizarea politicii de alianță stabilită de partidul comunist.

Politica aservită Germaniei hitleriste, promovată de Ion Antonescu, represivă de tot felul, izolarea sa de popor, eliminarea din cadrele active ale armatei a unei pleiade de valoroși generali, cu prestigiu recunoscut, cum erau: C. Iasievici, Fl. Tenescu, I. Ilcuș, Gh. Mihail, Gr. Cornicioiu, I. Bengliu, Gh. Liteanu, C. Anastasescu și alții, a sporit forța de rezistență a maselor populare. Expresive sînt în acest sens și lucrările oamenilor de litere din această epocă. Suma gîndirii scriitoricești este dată indiscutabil de cunoscutul pamflet **Baroanc** al lui Tudor Arghezi.

Accentuarea ostilității maselor populare față de regimul antonescian, de hitleriști și de război, înrăutățirea situației economice a țării, evoluția războiului, caracterizată prin strălucitele victorii repurtate de către coaliția antifascistă, în primul rînd de către Uniunea Sovietică, creșterea mișcării de rezistență în țările cîtopite de hitleriști au agravat criza regimului de dictatură militarofascistă. Această situație semăna panică și derută în rîndul cercurilor conducătoare, care încercau diferite soluții pentru a evita sau amîna sfîrșitul inevitabil.

FLOSIND contradicțiile existente în dispozitivul dictaturii militarofasciste și acționînd consecvent pentru aplicarea sarcinilor stabilite prin documentele programatice amintite, Partidul Comunist Român a trecut la aplicarea treptată a unor măsuri menite a contribui la stringerea laolaltă a tuturor forțelor care, dintr-un motiv sau altul, erau potrivnice dictaturii antonesciene, Germaniei naziste și războiului antisovietic. Aceste măsuri dovedeau o viziune clară asupra sarcinilor imediate și de perspectivă ale luptei pentru eliberarea țării și dezvoltarea ei democratică.

Un prim succes al partidului comunist realizat pe linia încheierii unei alianțe politice antihitleriste l-a reprezentat crearea, în vara anului 1943, a Frontului patriotic antihitlerist, care reunea partidul comunist și partide și organizații patriotice ca: Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România (Madosz), Partidul socialist-țărînesc, organizații ale Partidului social-democrat etc. În toamnă aceluiași an, Partidul Comunist Român a reușit să stabilească o serie de contacte cu cercurile palatului regal.

O condiție primordială pentru realizarea unor largi alianțe politice bazate pe unitatea clasei muncitoare o constituia rîndurile sale. În noua sa componență, instituită la 4 aprilie 1944, conducerea partidului a desfășurat o intensă activitate pentru întărirea unității și capacității de luptă a partidului, dînd un puternic impuls mișcării de rezistență antifascistă. Păstrînd o strînsă legătură cu activiștii din afară și cu cei din închisori și lagăre, conducerea partidului s-a orientat tot mai insistent spre mobilizarea tuturor forțelor partidului, pentru lărgirea frontului antihitlerist, organizarea și conducerea fermă a luptei de eliberare a poporului.

Un factor care a contribuit la făurirea unei mai largi coaliții și la întărirea potențialului de luptă al forțelor antidictatoriale și antihitleriste l-a constituit realizarea, în aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc între P.C.R. și P.S.D. Prin făurirea Frontului Unic Muncitoresc s-a realizat unitatea de acțiune a clasei muncitoare și s-a întărit capacitatea ei de luptă pentru eliberarea patriei și progres social. Manifestul programatic al F.U.M., dat publicității cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, chema toate forțele patriotice, antihitleriste să se unească în „lupta hotărîită pentru: Pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu. Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste. Igonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane. Sprijinirea armatei roșii eliberatoare. Alianță cu Uniunea Sovietelor, Anglia și Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă“.

Călăuzit de ideea atragerii celor mai largi forțe politice care își puteau aduce o anumită contribuție în șuvoiul general al luptei pentru eliberarea României de sub jugul fascist, partidul comunist a acordat o atenție deosebită intensificării legăturilor sale cu unele partide și formațiuni politice burgheze, în scopul fructificării contradicțiilor existente între interesele, cercurilor pe care acestea le reprezentau și politica Germaniei hitleriste, a regimului antonescian. Cu acest scop a fost convocată, la inițiativa Partidului Comunist Român, în noaptea de 13/14 iunie, într-o casă conspirativă a comuniștilor, o consfătuire la care au luat parte reprezentanți ai partidului, ai palatului și armatei. După îndelungi dezbateri, în cadrul consfătuirii au fost acceptate punctul de

VIETI DEMNE, REVOLUȚIONARE

ere și planul Partidului Comunist Român de răsturnare prin forță a dictaturii onesciene, de bizuire a întregii acțiuni revoluționare pe forțele interne în vederea scoaterii țării din războiul hitlerist și a înfrângerii armelor împotriva Germaniei naziste.

Imprejurările externe și creșterea puternică a stării de spirit antihitleriste, în toate categoriile populației, realizarea unui front unic între P.C.R. și B.N.D., contactele stabilite de partidul comunist cu generali și ofițeri superiori și cercurile palatului regal dovedeau că erul iluzoriu al speranțelor liderilor tidoilor burgheze în posibilitatea gășirii soluțiilor de ieșire din situația existentă fără comuniști și fără o participare a acestora; în rândurile lor își făcea loc mai mult teama de a nu rămâne în urma evenimentelor și în izolare totală, a nu-și pierde definitiv pozițiile politice și influența în țară, de a nu se comitea chiar în ochii partizanilor lor. Mai de aceea liderii național-țărăniști liberali s-au văzut nevoiți să accepte, pe 20 iunie 1944, încheierea unui acord cu Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat. Rezultat al politicii de alianță general-democratică, antihitleriste, preconizată de P.C.R., crearea celui Național-Democrat (B.N.D.) a reprezentat unirea în lupta antifascistă a tuturor claselor și păturii sociale, de la clasele muncitoare — forța de bază a rezistenței — toate forțele patriotice, masele largi ale oamenilor muncii la orașe și sătești, totodată, chiar și aliații vremelnici din rândul claselor dinainte.

Unificarea realizării B.N.D. și rolul său în ansamblul alianțelor politice este nu au scăpat observației organelor informativ naziste, care raportau în acele zile, „că evoluția politicii interne din ultimele săptămâni arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga, cu preluarea conducerei acestei opoziții de către Partidul Comunist”.

Pe 20 iunie și 23 august 1944 au avut loc ședințe ale reprezentanților partidelor B.N.D. și ai cercurilor palatului regal în cadrul cărora s-au discutat în esență probleme de ordin politic, privind înființarea noului guvern, întocmirea proiectului de lege regală, a decretelor ce urmau să fie adoptate imediat după înlăturarea dictaturii militarofasciste și alte probleme de caracter general. În cadrul acestor discuții sistematice s-au conturat două direcții diametral opuse: aceea hotărâtă, urgentă a pregătirii răsturnării dictaturii militarofasciste și aceea de păstrare, promovată de liderii partide-burgheze.

Importanța hotărâtoare pentru victoria luptei de eliberare națională a poporului român a avut-o atragerea armatei de partea forțelor antihitleriste. Conștientizarea concretă a României, starea de spirit antihitleristă și ura ce cloceala în rândurile militarilor împotriva ocupanților germani au constituit terenul fertil pentru activitatea tuturor forțelor antifasciste. Vederea atragerii întregii armate la acțiunea de răsturnare a dictaturii antonescilor și de lichidare a ocupației hitleriste, erau pregătirea armatei în vederea răsturnării dictaturii antonescilor a fost at în vara anului 1944 comitetul militar. Legături tot mai sistematice a stat Partidul Comunist cu o serie de cadre comandă ale armatei, unele dintre făcând parte din cercurile apropiate ale palatului regal.

Evenimentele militare din vara anului 1944 pe fronturile celui de-al doilea război mondial, și îndeosebi pe frontul sovieto-german, au creat împrejurări favorabile pentru trecerea la răsturnarea dictaturii militarofasciste.

Factorii principali care indicau această realitate erau: starea de efervescență a maselor; adâncirea crizei politice și militare a regimului de dictatură militarofascistă; atitudinea profund ostilă a majorității armatei române față de continuarea războiului hitlerist; înfăptuirea în ansamblu a măsurilor politice și militare de pregătire a insurecției.

Pe plan extern existau condiții favorabile create de succesele militare hotărâtoare ale armatei sovietice, care duceau greul războiului, de acțiunile ofensive ale armatelor anglo-americane în vestul Europei după deschiderea celui de-al doilea front, de amploarea luptei antifasciste a popoarelor Europei, de mișcarea de partizani, ce dădeau puternice lovituri mării de război hitleriste, de forțele populare care au adus o contribuție de mare însemnătate la cauza generală a victoriei în războiul antifascist.

În interiorul țării erau coapte toate condițiile necesare trecerii la acțiunea hotărâtoare.

IN ACESTE condiții interne și externe a fost declanșată, la 23 August 1944, revoluția de eliberare națională și socială, care a dus la răsturnarea dictaturii militarofasciste, la trecerea țării noastre cu întreaga sa forță, cu toată armata alături de Uniunea Sovietică, de coaliția antihitleristă.

„Marele merit al Partidului Comunist Român — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — constă în faptul că a știut să folosească împrejurările interne și externe favorabile și să organizeze cu succes asaltul decisiv”.

Vigoarea și fermitatea cu care întregul popor s-a ridicat la luptă, largă participare a tuturor forțelor patriotice la insurecție demonstrează că august 1944 a reprezentat un energic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotărârii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotări singur destinele.

Insurecția a început prin arestarea principalilor căpetenii fasciste și răsturnarea guvernului dictatorial militarofascist.

Operația a fost făcută de o echipă de militari din garda palatului. Ulterior au fost arestați succesiv, tot la palatul regal, sub pretextul convocării unui consiliu de coroană, și alți cîțiva importanți demnitari.

În cursul unor bătălii grele, unitățile militare, împreună cu formațiunile patriotice, care numărau mii și mii de luptători în principalele centre ale țării, au lichidat rezistența trupelor naziste, au eliberat în câteva zile capitala și o mare parte a țării. Între 23 și 31 august forțele insurecționale române au eliberat prin luptă partea centrală, de sud-est și sud-vest a țării. Sosirea, la 30 august 1944, a trupelor sovietice în București eliberat de forțele patriotice a fost salutată cu entuziasm de masele largi ale populației.

Începînd cu 23 August 1944, România și-a pus toate resursele materiale și umane, întregul potențial economic și militar în slujba luptei împotriva Germaniei hitleriste.

Victoria insurecției a confirmat justetea strategiei și tacticii P.C.R., modul creator în care a aplicat în condițiile specifice țării noastre principiile socialismului științific despre rolul clasei muncitoare și necesitatea imperioasă a unității ei de acțiune, despre alianțele cu alte clase și grupări sociale, despre corelația dintre condițiile obiective și factorii subiectivi în revoluție, despre folosirea tuturor contradicțiilor în tabăra dușmană.

Victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste a avut profunde ecouri, semnificații și consecințe

internaționale. Alăturarea României la coaliția antihitleristă a contribuit în mare măsură la prăbușirea întregului front german în sud-estul Europei, la accelerarea eliberării popoarelor din această zonă, a dat noi dimensiuni ofensivei asupra Germaniei hitleriste, ducînd la scurtarea duratei războiului și apropierea victoriei depline împotriva fascismului. „În România — scria în acele zile ziarul „Pravda” — se petrec evenimentele care nu pot să nu atragă o atenție deosebită. Regimul lui Antonescu s-a prăbușit. În seara zilei de 23 August, radio București a anunțat formarea noului guvern al României... Evenimentele din România au produs derută la Berlin”, iar ziarul „Izvestia” aprecia că „nu poate fi contestată de nimeni contribuția României la eliberarea Balcanilor”. Vii comentarii și aprecieri a stîrnit lupta insurecțională a României și în celelalte țări ale coaliției antifasciste. Postul oficial de radio al Angliei sublinia la 24 august că „prin ieșirea din luptă a României... întregul edificiu nazist din Balcani începe să se năruie. Consecințele pentru viitorul mers al războiului sînt incalculabile... Gestul României va fi un exemplu de urmat pentru Bulgaria, Finlanda și Ungaria”, iar postul de radio „Vocca Americii” exprima opinia că atunci „cînd se va scrie istoria, actul de la 23 August va însemna un factor important în mersul acestui război”. La rîndul său, ziarul parizian „Le Figaro” aprecia insurecția din România drept „un eveniment de o însemnătate considerabilă, care a dat o lovitură dintre cele mai grele celui de-al treilea Reich”.

Ecoul acestui eveniment s-a făcut auzit nu numai în Europa ci și pe alte continente, fiind considerat ca o victorie a cauzei generale a luptei antifasciste. În acest sens, ziarul argentinian „La Nacion” remarca la 26 august: „Acțiunea română deschide o breșă în sud-estul fortăreței hitleriste, prin care nu vor întîrzi să se precipite celelalte țări balcanice. Această onoare și acest risc — sublinia ziarul — i-au revenit României”.

Evenimentele de acum 36 de ani se înscriu ca un moment epocal în întreaga istorie a României, care a determinat o cotitură radicală în destinele țării noastre, a dus la înfăptuirea celor mai înalte idealuri de libertate și dreptate socială, spre care au aspirat și pentru care au luptat de-a lungul secolelor generații după generații, patrioții cei mai luminați, forțele cele mai înaintate ale poporului român.

PRIN faptele istorice din august 1944 poporul român i s-au deschis perspective largi pentru afirmarea sa plenară, pentru făurirea viitorului său pe noi coordonate de dezvoltare. La cel de al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu releva faptul că revoluția de eliberare națională și socială „a deschis o epocă nouă în istoria patriei — epoca împlinirii idealurilor de dreptate și libertate pentru care s-au jertfit numeroase generații de înaintași, a afirmării depline a dreptului sacru al poporului român de a fi liber și suveran în țara sa, stăpîn deplin pe bogățiile naționale, făuritor conștient al propriului său destin, socialist și comunist”.

Descătușînd energiile revoluționare ale maselor populare, insurecția a creat premisele favorabile pentru ca lupta națională, antifascistă să se dezvolte în direcția înlăturării unor profunde transformări politice, sociale, economice în viața societății noastre. Masele populare și-au dobîndit, cu arma în mînă, dreptul la libertate și neatințare, dreptul de a fi deplin stăpîn pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și as-

pirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pămîntul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă.

Numeroase articole din presa vremii care purtau semnătura celor mai de seamă oameni de știință și cultură, profesori, muncitori și publiciști dezvăluiau întreaga semnificație a insurecției ca eveniment crucial, generator de profunde mutații în dezvoltarea progresivă a poporului român, în lupta lui pentru libertate și independență națională, pentru progres social.

Intrarea plenară a maselor populare în viața social-politică românească era astfel relevată de prof. univ. Dan Teodorescu: „Azi vedem aspectul real al țării în manifestările spontane, sincere, fără constrîngere. De acum începe lupta adevărată, dusă cu tot elanul pentru o viață în care valorile de muncă de tot felul să-și găsească rostul lor firesc, locul ce-l merită într-o Românie liberă, democratică și independentă”. Scriitorul Radu Boureanu, consemna: „Masele populare freacă, se mișcă, asemenea unei păduri scăpată de iarnă, lovind crengile rănite și pustiite de frunze, scrișînd amenințător”. Iar scriitorul Miron Radu Paraschivescu arăta: „De după 23 August 1944, tot mai numeroase sînt dovezile concrete care ne arată participarea directă a poporului în treburile de temelie ale țării”. George Macovescu în articolul „Să ne apărăm libertatea”, consacrat posibilităților de afirmare a energiilor și capacităților creatoare ale maselor ca urmare a revoluției de eliberare națională și socială aprecia că: „La 23 August poporul român a făcut cea mai grăitoare dovadă că știe să lupte pentru libertatea lui [...]. Alungarea hoardelor hitleriste și prăbușirea regimului Antonescu sînt victorii ale unui popor iubitor de libertate și conștient că locul lui nu era alături de fasciști ci în tabăra popoarelor democratice”.

Realizările dobîndite de România în cei 36 de ani demonstrează cu putere faptul că numai în condițiile în care un popor devine stăpîn pe destinele sale, pe bogățiile naționale, își cucerește deplina independență, poate asigura progresul rapid al țării, ridicarea bunăstării și gradului său de civilizație.

Afirmarea plenară a socialismului în România, în perioada ce a urmat istoricului Congres al IX-lea al partidului, prestigiului internațional de care se bucură astăzi țara noastră pe toate meridianele se datoresc politicii științifice promovată de Partidul Comunist Român, muncii și activității neobosite a secretariatului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Realizările minunate obținute de poporul nostru în ultimul deceniu și jumătate conferă garanții pentru susținerea cu ardoare a dezideratului umanității, pacea.

România dorește ca marile realizări ale geniului uman, ale științei și tehnicii moderne să nu fie folosite pentru crearea de noi arme distrugătoare, ci să fie puse numai în slujba omului, a bunăstării, liniștii și fericirii lui, a lichidării subdezvoltării și înlăturării progresului social.

Acum, la a 36-a aniversare a victoriei revoluției de eliberare națională și socială, poporul român se află deplin angajat pentru înlăturarea în mod exemplar a sarcinilor ultimului an al cincinalului, pentru realizarea în cele mai bune condiții a hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului, împlinirea cărora va situa patria noastră pe noi trepte de civilizație.

Ion Ardeleanu

Formațiune patriotică în timpul luptelor insurecționale, august 1944

Primul miting legal organizat de P.C.R. în București, 28 august 1944

Tradiția — o uriașă forță creatoare

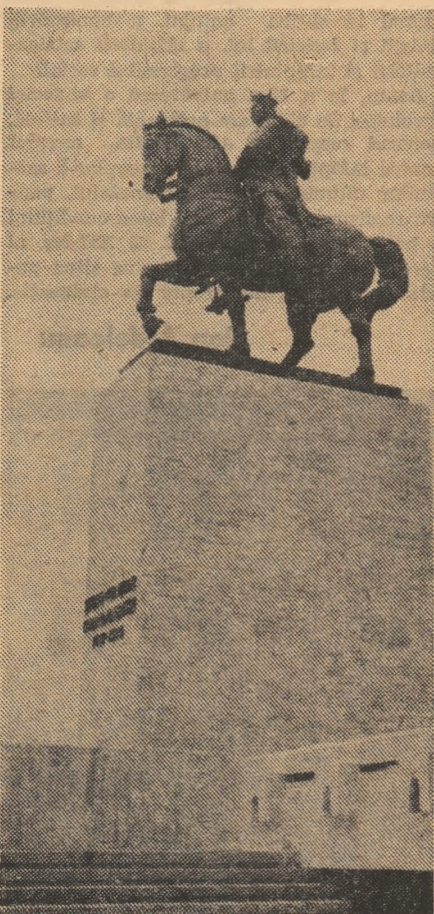
EXISTA în viața păstorească, venind în milenii indelectnicirii ce stă la baza poporului care trăiește pe pieptul de piatră al Carpaților, Nedeia. În mijlocul verii la o anumită zi, familiile păstorilor rămase în sat urcă la munte cu mic cu mare. Acolo „pe-un picior de plai” se întâlnesc cu bărbații și băcițele care hălăduesc cu turmele pe pășunile bogate ale muntelui. Se iscă o serbare pastorală răsădită de cintece, de jocuri; în focul cărora flăcării și fetele pun la cale căsătoriile lor viitoare, întorcându-se apoi toți de unde au venit.

Așa a fost, și așa este și acum... Până anul acesta, Nedeia din munții Vilcei se ținea „pe o gură de rai” aflată în munții Lotrului. Spre ea se îndreptau păstorii din Gorj, din Argeș, din Hunedoara și munții Sibiului. Astăzi malurile înalte ale acestor munți au intrat în stăpânirea buldozerelor, a artificierilor, a tehnicienilor. Se construiește aci o lucrare uriașă. Se mută munții din loc, se schimbă peisajul, se adună apele Oltului într-un imens lac de acumulare și prin aceasta se îmbogățeste zestrea energetică a țării.

Păstorii, înțelegând situația, au strămutat Nedeia tradițională din munți, în satul montan Vaideeni. Satul are o istorie impalpabilă în adâncul secolelor. Numele lui a fost la început o poreclă: **Vaideei**, dată sărăciei celor ce l-au întemeiat, păstori veniți de peste munte, din Transilvania, goniți de asprimea domniei habsburgice. Au venit mai cu seamă din Poiana, Jina, Tilișca, cu tot bagajul lor de tradiții, reprezentat de costume, obiceiuri, cintece și limbă care nu se deosebesc, în scurtele anilor, de ale celor din care și trag obirșia. Cu trecerea timpului, **Vaideei** s-a transformat în **Vaideeni**. Astăzi este un sat ca o floare, alb, strălucitor și bogat.

Bineînțeles, Nedeia din zilele noastre s-a îmbogățit în manifestări prin forța lucrurilor, adică a timpului care mereu adăuga câte ceva la tradiția moștenită. Ea a devenit o sărbătoare folclorică, o desfășurare festivă în care vechile obiceiuri sint cultivate, moștenirea primitivă și trecută mai departe, îmbogățită cu adausul trăirii în prezent. Un altor care întărește trunchiul prețios al datinelor, reflectând și prezentul.

A XII-a ediție a sărbătorii folclorice, adică a **Nedeii** numită „Invirtita Dorului”, a avut deci loc la Vaideeni. Pe toate lăsațoarele au coborât ciobani, îmbrăcați în frumoasele costume alb și negru, din partea Transilvaniei, femeile din partea Argeșului și a Gorjului cu fote și ii înflorate. Pe ulițele povirnite ale fostului sat — căci astăzi Vaideeni este oraș, — pășesc **fluerașii** făcând să răsune văzduhul de cintece străbune, pășesc fetele, băcițele cu catrințele negre filfidiu ca aripile de pasăruici. Hora care se leagă cuprinde toată suflarea. Răsună platoul pe care s-au strins oamenii de glasuri și vorbire unică în ambele părți ale Carpaților care niciodată n-au fost graniță, ci șiră a spinării unei țări unice.

Monumentul lui Ștefan cel Mare de la Podul Înalt-Vaslui, sculptură de Mircea Ștefănescu

MI-E sufletul tulburat de cele ce văd și aud... Oamenii mei, eroii mei Vlașini evocați în romanele mele, se află aici înaintea mea. Am îmbrăcat și eu costumul neamului din care mă trag, purtat de maica și bunele mele. Mi-e inima sărbătoare la acest contact nemijlocit cu atmosfera Vlașină cuprinsă în hora tradițională. Tradiția, această uriașă forță a unui neam, nu este trădată aici la Vaideeni. Civilizația care a pătruns în localitate prin clădirile noi, frumoase, unele avind chiar calorifer, prin tot ceea ce aduce ea în confort, n-a zdrobit-o. E ținută trează și veșnică, de ocupația oamenilor, păstoritul, **economia de oi**, cum se zice. Păstorii petrec un an întreg pe munte și șes cu turmele. Dorm strinși în cojoc, pe zloată sau frig. O lună pe an, cind se întorc acasă, se culcă pe „recamier” și fac baie cu apa încălzită de boiler. Atita timp cit le îngăduie meseria, așa o duc mai departe, însușindu-și binefacerea civilizației.

Din acești oameni se trag astăzi cei ce — fără a se depărta de spiritul străbun — au ajuns tehnicieni, ingineri, profesori, unii rămași în satul natal, alții trăind și muncind în alte părți ale țării. Acum se aflau cu toții la sărbătoarea Nedeii „Invirtita Dorului”. Vartolomeu Todici a rămas pe locul unde s-a născut. Este profesor și directorul Căminului cultural, precum și culegător de folclor pe care l-a publicat într-un cuprinzător volum. Profesorul Ion St. Lazăr, directorul bibliotecii județene și poet, s-a străduit și a reușit ca tradiționala sărbătoare să se desfășoare în condiții strălucite.

Participarea mea la „Invirtita Dorului” a fost un act de documentare. Ca să cunosc pe urmașii Vlașinilor mei, am călătorit până în Canada și Statele Unite. Aici la Vaideeni, am trăit câteva zile într-o atmosferă păstorească Vlașină autentică, oamenii aflându-se pe pământul pe care l-au călcat strămoșii lor. Neprețuite simțăminte mi-au cutreerat ființa în acest popas de „documentare”, căci documentarea a fost. Utilitatea ei pentru noi, scriitorii, nu se mai poate discuta. Faptele de viață, de muncă, oamenii pe care-i întâlnim și cu care stăm de vorbă, peisajul pe care-l străbatem cu trenul sau mașina, localitățile în care poposim, variază de la o regiune la alta, îmbogățind izvorul din care ne inspirăm.

OALTA asemenea împrejurare am avut în această fierbinte vară, la a V-a ediție a „Tirgului cărții” care a avut loc la Vaslui. Am descins într-un oraș cu totul necunoscut, cu toate că înainte cu aproape 20 de ani poposisem în el. Era pe atunci un tirgușor cu casele mărunte, e drept copleșit de verdeață. Faimos era pentru că se născuse aici actorul C. Tănase. Istoria pe care o ascundea nu era popularizată. Astăzi e un oraș mareț, în inima căruia domnește, înălțat pe un soclu, marelă voevod Ștefan cel Mare. Departată istorie a fost scoasă la iveală — nu numai aici — în acești ultimi 15 ani. În jur edificiile centrului administrativ sint ridicate într-o arhitectură ieșită din comun. În parcul aflat înaintea casei de cultură, s-a organizat o expoziție de carte, cu standurile sub cerul liber. Oricine trecea în plimbare pe alei, nu putea ocoli „cartea”.

Scriitorii veniți de la Iași sau din alte părți ale țării au fost conduși la Birlad, la Huși, la diverse fabrici, școli, cămine culturale unde au avut loc șezători literare. Pretutindeni am fost așteptați de un public dornic să ne vadă, să ne audă. O primă constatare care s-a impus a fost aceea a unei imense sete de carte, a unui imens interes pentru ea, o aprinsă dorință de a cunoaște pe scriitorii, de a afla cite ceva din tainele creației, de a pătrunde în mecanismul laboratorului de creație în care se plămădește poemul, romanul, reportajul.

La Vaideeni unde, în cadrul **Nedeii**, a avut loc o șezătoare literară, la Vaslui, la Birlad, la Huși și acum citeva zile la Ocna Sibiului, la aceste manifestări am detectat încă o dată preocuparea pentru actul de creație și cultură, precum și năzuința participanților, de a ajunge și ei la concretizarea, cu mijloace artistice, a ceea ce vibrează în sufletele lor.

Schimburii de idei cu totul interesante și fructuoase s-au iscat pretutindeni cu cei veniți, unii de la slujbă, alții de la fabrici și școli, care după ceasurile de muncă simt chemarea spre „frumos”, spre destindere, spre delectare cu cartea, cu poezia, cu proza, fie ca niște consumatori, fie ca niște creatori. Căci peste tot am găsit năzuitori; talente în mugure sau altele deja afirmate. Peste tot în aceste întâlniri, s-a creat o atmosferă de lucru. S-a împărtășit din experiența scriitorilor și din experiența participanților.

Un curent efervescent, stimulator, însușește viața noastră de obște. Inițiativa președintelui Uniunii Scriitorilor, tovarășul George Macoveșcu, de a organiza documentări în grup sau individuale, trebuie subliniată. S-au străbătut însemnate regiuni ale țării și scriitorii s-au întors cu sacul plin de impresii, care odată vor zburci în lucrările lor. De acest contact direct cu viața un scriitor nu se poate lipsi.

Ioana Postelnicu

TEMELIILE UNEI EXISTENȚE NOI

● AICI, unde și vara ne impresioară blind, la masă cu prietenii noștri — munții, bărbații, simțim cum dragostea ne abate mereu înspre cunoașterea aceluiași spațiu. De aici venim și vă scriem rinduri curate, limpezi scrisori de zi și de noapte cind mai privim la o șarjă plecată spre lume sau tot mai privim, în departe, o herghelie de cai. De aici, din miez de Românie, din toate drumurile noastre și din toate orizonturile țării, de aici, unde întâlnim mereu o dimineață decisă, de aici venim să vă aducem, ca vechii și statornicii îndrăgostiți, orhidea promisă. V-am fi dorit să ne fiți alături, prieteni, în codrii deși de munte, cind luna se ascunde, v-am fi dorit alături, să știți să ascultați cum crește iarba în țara înmuguririi celei blinde. Cum miroase-a piine nouă și cum sună a baladă, și-a doine-abia șoptite, cind ard rășini de brad, cind, limpezită, privirea viscăză zăpadă, străpunsă de-aceleași doruri căror mereu s-o vinde... V-am fi dorit alături, prieteni, în această țară a-nmuguririi blinde, aici, în mal de mare, aici, în creștet de Carpați. Aici, unde un august ne cheamă să spunem ce îndrăznește visurile nutrim, ce fapte dăm în zilele acestea poporului și țării, ce gânduri înspre mine mai știm să înălțăm. Călătorie lungă și dragă noi vegheat-am pe drumurile țării, în august străbătute. Venim și spunem vouă, celor ce ne citiți, că Țara se-nnoiește în fiecare august cu clipele înalte ale memoriei ce spune că libertatea cere o muncă pătimașă, că tineretea noastră, de neam străvechi și harnic, e încă-o cheazășie a unui miine drag. Purcedem, dar, spre Țară ca spre o dragă mămă, și ne întorcem iară, cind spunem tot, spre ea.

Într-o haltă, pe un nou drum al vieții

STIA din ziare, ca mulți alții, în ce fel se trăiește și se lucrează pe șantierul asta atit de întins. Văzuse și la televizor citeva reportaje scoase din cel mai mare poligon al cărbunelui. Simțea însă, într-o lacună strasnic păzită de bunăcuviință, că anotimpul cuvintelor mari vestește iarba faptelor. Iar faptele — nu-i așa? — sint cu un cap deasupra cuvintelor.

De aia l-a și prins dorul de drum lung. În Coțușca îl știa lumea de băiat bun, și nu s-ar fi îndurat nimeni să-l petreacă prin poarta unei atit de lungi călătorii. Era șofer dar nu plecase niciodată mai departe de Botoșani. Mihai Pupeză era om de cărașie scurtă. Fără familie, dar așezat ca un bătrîn cu amnar și tutun în bășică de porc. Pleca, așa ca dintr-odată, pleca înspre Oltenia; drum lung, în diagonală, fără păreri de rău, cu promisiunea de a pune umărul la împlinirea uneia dintre cele mai grele lucrări. Îi mirosea și lui a fum de tren, dar nu era fumul care duce turiștii prin margini pitorești de lume.

Asta se întimpla acum două săptămîni, după îmbăierea de simbătă seara și după un pahar de vin din coacăze bătut cu țalcă-su; discuție priponită în baretele de fum de țigară și oi-uri trase din ne-cazul bătrînului.

— Crezi că au aia nevoie de tine?
— Au. Au nevoie de șoferi, de bărbați tineri, în putere.

Cu asta s-a terminat vînlul de coacăze și s-au destrămat turnurile de fum. Pînă mai anul trecut moșul lucrase și el prin șantier. Pensionarea l-a prins în pavilioanele din preajma pilonilor podului Fetești-Cernavoda. Știa că dorința de a răzbate prin vadul cel mai adinc al apei nu poate fi stînsă. Mihai semăna bine cu el, deși an de an, multe luni din an nu se vedeau la față. Păstrau, și unul și celălalt, maldăre de scrisori și cărți postale scrise cu chimicul, cu pixul, cu tocul din holurile oficiilor poștale.

Duminică dimineața a luat autobuzul spre Botoșani, apoi un alt autobuz pînă în Suceava. De acolo, trenul spre Ardeal, prin Vatra Dornei. Luni dimineața cobora în Timișoara, asta ca să urce într-un alt tren, cel spre Severin. De acolo, iar autobuzul pînă la Tirgu Jiu. Asta a fost drumul cel mai lung bătut de șoferul Mihai Pupeză din Coțușca. Dăduse vroape ocol țării, așa cum dai ocol unei femei frumoase înainte de a-i surprinde privirea. În cufărul verde strînsese un pumn de bilete, dar nu astea erau mărturia trecerii lui prin atit de multe locuri. Pentru început îl recunoșteai pe omul din Coțușca după aerul acela obosit, după hainele prăfuite, după șepcuța în carouri, cumpărată odată cu pantofii negri de lac.

Pentru început asta era impresia, așa cum și impresia lui de început trăda o oareșicare nedumerire. Cariere largi de sute de metri, abrupturi amețitoare, o goană nemaiîntîlnită de basculante, mașini de tăiat și ridicat zăcămintul turnate

în forme ciclopice; toate astea trezeau întrebări pe care refuzase să și le pună pînă atunci. „Mihai, băiatule, aici e de muncă, nu glumă, cum ai să te descuri? Vezi bine, Șchișita și M-a făcut muica Leone sint cintece de seară, ziua trebuie să lucrezi pe rupele, să măninci pămînt și piatră și foc”.

L-au cazat împreună cu un șofer din Slatina în aceeași cameră. Ușa din peiele era plină cu pliante turistice și o galerie de fete stas. S-a așezat la masă și a așternut primele cuvinte pe o ilustrată cumpărată în Tirgu Jiu: „Salutări din Rovinari. Am ajuns cu bine. Nu e ca la stațiune pe aici, dar n-am a mă plinge. Incep munca, Mihai”.

La cîțiva kilometri mai încolo se înălțau turnurile termocentralei. Se vedeau și movilele de cărbune ars. Dinspre stînga, deasupra carierei Gîrla, a sunt abia văzute de praf trada mișcarea a note de oameni. Se simțea chiar vibrația ușoară, continuă a mașinilor lor, de parcă o nevăzută armată de termitei ar clădi fapte nemai-închipuite în spatele orizontului. Era o splendoare aspră, o frumusețe gravă, o luptă cu ținte fixe, spre care orice urcare înseamnă multă sudoare și renunțări de toate soiurile. Era un drum dintre cele mai grele, un urcuș pe care doar cineva foarte puternic și l-ar fi putut închipui.

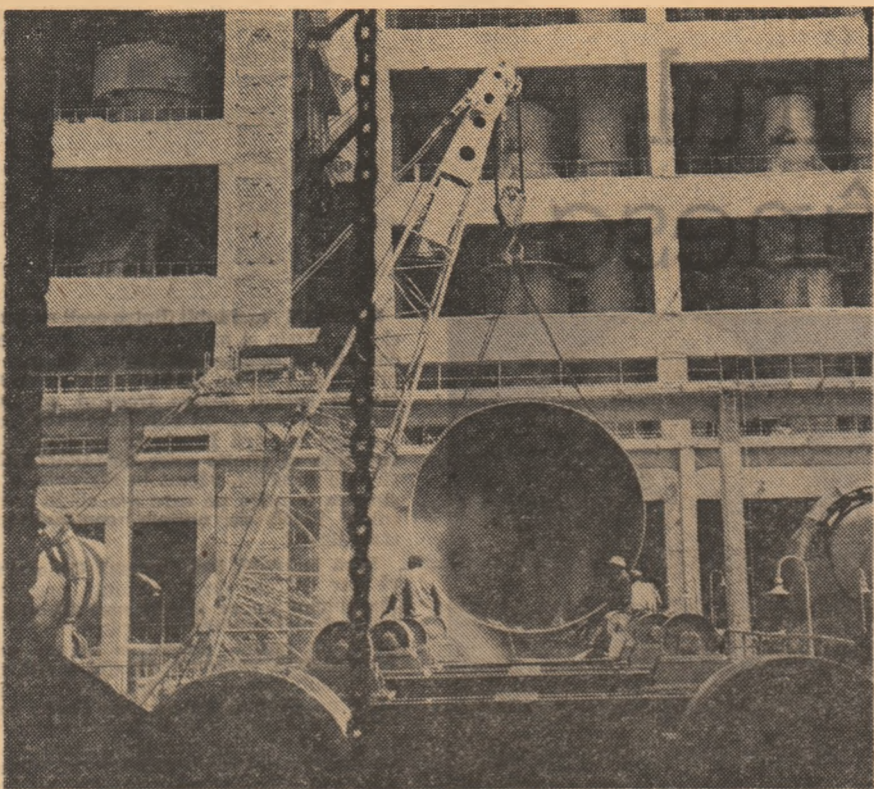
Și tocmai acesta era drumul pe care și-l alesese Mihai Pupeză din Coțușca, fiu de constructor în Hunedoara, Bicăz și Cernavoda. Privit acum, cu ochii treziți din oboseală, el mai năștea acei fiori din fața necunoscutului, dar primul pas a fost făcut. Și l-a explicat dezvelindu-și, și așezîndu-le cu grijă, lucrurile aduse de acasă.

Era și slătineanul în cameră și poate avea și el aceeași impresie. Lucrurile acelea comune, nefînvătate decit cu nevoia elementară de a le purta, aduceau în camera din beton autoclavizat și peiele toate drumurile din preajma casei, a doua viață a locurilor natale, clipele domestice din anotimpurile de tranziție. Astfel intrau, neobservate, în acest drum unic, în acest flux urcător, și lucrurile. Pînă și lucrurile începeau să evoc marea schimbare pe care șoferul din Coțușca și-o construia. Împreună intrau într-o lume cu nimic mai puțin eroică decit cea care ne așează piinea pe masă, sau ne luminează cu raza limpede a cuvintelor.

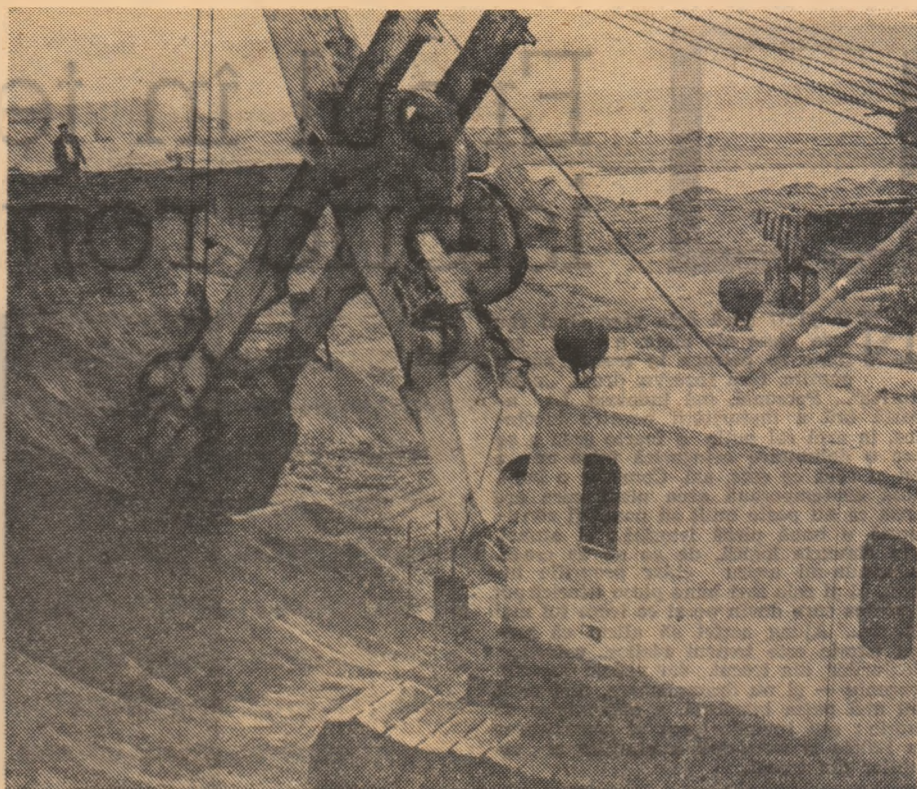
A doua ilustrată a scris-o într-o pauză de prinz, lîngă cariera Gîrla: „Salutări din Rovinari, Mihai”. Iar Rovinari nu e o stațiune, ci doar o haltă pe un nou drum al vieții.

Statornice drumuri

CITEODATĂ stal și gîndești la multe rinduri frumoase ce s-ar putea aduna — într-o carte chiar — despre clipele ce rămîn în urma trenurilor în care, pentru citeva ore, poposim. Peroane de gară cu cele mai frumoase fete din lume (văzute așa din goană, din dulcele legănat al roților ce știu multe despre poezia monotoniei), cu cele mai neînchipuite întîmplări (văzute așa tocmai pentru că nu ai timp să zăbovești asupra lor și asupra sensurilor pe

Combinatul de lianți și azbociment de la Tașca-Bicaz

Combinatul minier Oltenia

care ele le degajă), cu cele mai tandre despărțiri (văzute așa tocmai pentru că nu sînt legate de tine, călător neinvățat cu tandrețea rămasului bun și a bunului găsit, din pricina frecvenței plecărilor și sosirilor, imunitate nedorită dar de neînălțurat). Ar fi o carte de citit tocmai de către acei care știu să piardă sau să prindă în ultima clipă trenuri, de cei ce știu conduce sau știu aștepta la gară. Dar n-ar fi cartea celor pentru care — asemeni nouă — drumurile reprezintă o a doua natură, de care nu vrem și nu avem cum să ne dezbrăcăm. Ne aflăm, în zilele acestui august, într-un grup de ziaristi cu experiență multă și încă multă dragoste de profesie, pe meleagurile Ardealului. Drumul de la Brașov la Cluj-Napoca și de acolo la Tîrgu Mureș ne-a prilejuit vederea multor gări. Nici un rînd din posibila carte amintită nu s-a scris acolo. Mergeam cu toții să vedem ce fac oamenii din aceste locuri în al 36-lea august liber al României. Și gîndurile zburau mereu spre faptă, necum spre amănunte pe care le taxasem deja ca neesențiale. Colegii noștri, profilați pe „economic”, și-au început, la fiecare vizită făcută într-o întreprindere sau alta, titlul de întrebări în urma căruia săreau schije de cifre, de nume de oameni și de inițiative. Stăteam — ca pe peronul unei gări — și ne întrebam: oamenii de care se vorbește, cifrele care ni se oferă nu au nimic altceva înăuntrul lor decît ceea ce înșiși suprafața lor oferă? Ne-am hotărît să adresăm întrebarea — altfel formulată — citorva dintre cei care își așteptau rîndul la fotografiere, plasați, prin recomandări călduroase, în zona unui măgulișor „pănos al frunzișilor”. Oamenii aceștia — din Rîșnov, „sculerul șef al industriei românești” dar, în același timp, oraș al florilor, cu o stemă pe care și acum se mai află trei trandafiri, din Brașov, de la întreprinderi ce nu mai au nevoie de nici un fel de recomandare, din Cluj, de la tînrul Combinat de utilaj greu — se simțeau străbătînd niște drumuri al căror prim atribut era statornicia. Este vorba de un drum al oamenilor spre industrie și al industriei spre oameni, un drum al muncii pentru țară de la care nimeni nu se poate abate. Oamenii nu păreau mirati de faptul că sînt fotografiați și intervievați pentru ce au făcut; ei păreau gata să ia totul de la început, erau gata să arate că se poate mai mult, că momentul în care i-am vizitat este doar unul de trecere spre alte momente — mai înalte, mai semnificative — ale întreprinderilor lor. Străbăteam — cu acest gînd, încetățenit de cei cu care discutasem — centre industriale de tradiție și puncte noi, apărute de curînd pe harta industrială a țării. Priveam dealurile molcome ale Transilvaniei — atît de duos cîntate — învecinîndu-se clădirilor în care ni se spunea despre investiții, despre depășiri de plan, despre productivitatea muncii... Ni se vorbea despre schimburi de onoare, despre săptămîni și decade-record, despre o neînchipuită forță umană ce dorea să se confrunte cu ea înșiși în acest timp al confruntării cu propriile puteri demonstrelate în precedenta lună august. Nu este august care să semene cu celălalt. Fiecare asemenea lună, îndepărtîndu-ne, în timp, de cea a Eliberării, ne apropie de idealul pe care ni l-am făurit atunci. Molcomă, asemeni unor blinde dealuri transilvane, se abatea lumina lui august asupra noastră și asupra interlocutorilor noștri. Iar ei se dovedeau a fi la înălțimea și calmul — de fapt atent și temeinic rostuită — ale acestei lumini. O lumină care — nu putem uita nici atunci acest „amănunt” — se ogîndea în ochii, năzuința și împlinirea unei țări întregi. „Mai ne trebuie fo chifra?”, întreba nerăbdător unul dintre experimențații noștri colegi. Iar noi, cei tineri, tăceam. Nu pentru că nu ne-ar fi spus nimic „chifrele”, ci pentru că ne pătrusesem de niște lumini de privire ce simbolizau statornice drumuri. Drumurile străbătute în August de oameni intru cinstirea lui August.

O stea necăzătoare

DE CE Beștepe? Pentru că prea adesea ne adăpăm imaginația din gura fluviilor de foc, din puțurile de mină, din lumina marilor cen-tre muncitorești? Și în augustul mereu evocator flota de reporteri se poate împărți în toate punctele orizontului. Și la Beștepe viața pulsează mai intens, și aici în acest colț de Dobrogea munca se termină abia după teledurata de seară, pentru a reîncepe din nou cu citva timp înainte de răsăritul soarelui. A fost un an bun pentru griu, se spune. Porumbul se arată frumos. Tractoriștii se pregătesc pentru campania de toamnă. În lună, dincoace de plauri, femeile navetiștilor trimis spre fabrica din Tulcea mai multe legume ca anul trecut. Iată încă o schimbare în bine. Cuvintele deci nu mai pot fi aceleași. E de datoria lor să intre într-un nou anotimp, mai frumos și sigurantă, mai sărac în nelămuriri. Reporte-rul e nevoit să mai scadă din dioptrii. Pentru că și aerul e mai proaspăt, pămîntul mai bogat, lumea mai în siguranță.

Beștepe, dacă vreți, e un exemplu. Aici s-a deschis primul magazin de mobilă și decorațiuni interioare. Ciobanii de pe colinele Cairacelor calcă seara pe mochetă, iar mocheta miroase a zer proaspăt. Pescarii mină lotcile spre casă și cu gîndul la serialul de simbătă seara. Se citește mai mult în Beștepe acum, și chiar se comentează viața din Africa de Sud și San Salvador. Mai există un bătrîn care măsoară trecerea timpului după mișcarea stelelor, dar și el e convins că Beștepe e o stea din marea constelație a țării, o stea necăzătoare, bine așezată în legea morală a oamenilor ei.

Cîte nu se întîmplă într-o zi, în oricare din zilele acestei luni la Beștepe! La trei dimineața motopompisti sînt în cîmp. Porumbul foșnește sub arcele de apă. La al doilea cîntat al cocoșilor, mai bine de o sută de oameni s-au ridicat din paturi. Navetiștii spre Tulcea își fac traista de drum, dau o raită pe la cotețe, apoi se îndreaptă spre stația de autobuz. Pînă la oraș mai prind o jumătate de oră de somn, somn în rate; e vorba de minutele cele mai liniștite din cîte se pot întîmpla în cursul unei zile. Spre dimineață ies din case și țărani, urcă spre Cairace, sau bat drumul spre Dunăre. Sînt încă legume neridicate din cîmp. Iar delegatul fabricii de conserve trebuie să sosească din minut în minut. Timplarii, dulgherii și zidarii au de lucru chiar în vatra satului. Primul bloc pentru dascăli, medici și agronomi, oameni veniți din toate colțurile țării, trebuie terminat pînă la căderea iernii. Adus la roșu de meseriași, el va fi terminat de locatarii cei mai tineri, băieți și fete veniți pentru prima oară aici.

Iată de ce Beștepe: nici un loc și nici un om nu se află în afara vetei marilor schimbări, iar urcarea spre piscurile visate, deși mai puțin spectaculoasă, poate mai lentă, lasă în urma ei lucrări de neuitat: primul copil care învață să cînte la vioară, primul zbor cu avionul pînă la Las Palmas al săteanului devenit marinar în flota de pescuit oceanic, a treizecea „Dacie” cumpărată de un beștepean, nunta profesoarei de germană cu șeful secției de mecanizare. Toate acestea trezesc emoții egale cu cele pe care le simțim uneori descrise de reporteri în pagini de viață din viața oțelarilor, și minierilor, și marinarilor de cursă lungă. În Beștepe mai vin din cînd în cînd un marinar și un oțelar, mutat cu casa la Galați. Minerii sînt mai mulți. Toți au biciclete și lucrează la carierele de dolomită Mahmudia, la cîțiva kilometri de aici. Uneori merg și pe jos, drept peste cîmp, așa cum mergeau părinții lor cu ani în urmă la vie sau la cositul finului. Dar pe atunci nu se vorbea încă de carieră și nici de șosea asfaltată. Dacă cineva se aventura în elaborarea vreunei monografii, făcea loc și satului Beștepe într-un colț de pagină, pe o lungime de cîteva fraze. Sătenii spuneau sau auzeau spunîndu-se că asta înseamnă o luare în evidența lumii și a locului lor

de baștină. Era ceva, nu? Mirosea a țizic și se minca mai des ciorbă de ștevie și urzici, dar beștepenii își consumau un mic și nevinovat orgoliu: să afle lumea de ei!

Aceasta e steaua necăzătoare a acestor locuri: lumea se îmbracă de oraș, prinde obiceiuri de orașean și le suprapune peste cele din vechime, făcînd tot ce se poate face pentru păstrarea lucrurilor de mare valoare sufletească. Atita doar că se învață mai mult aici, se muncește mai mult, se aruncă mai des priviri spre un viitor deja bine cunoscut. Iar toate acestea laolaltă nu nasc mai multe doruri de frumusețe decît o șarjă de oțel, sau o tonă de beton proaspăt turnată? S-ar putea crede și invers. Oricum, avem nevoie și de oțel și de Beștepe, și de beton hidro-tehnic. În această mare constelație a locurilor și oamenilor, fiecare stea are aceeași valoare, o valoare inestimabilă.

Oameni căliți de îndrăzneală

SINTEM învățați — ziaristi uncori împătimiti în ale „înfloririi” — să afirmăm că orice faptă de excepție se înscrie într-o regulă. Fapta de fiecare zi — „eroul” cu care ne întîlnim cel mai adesea și căruia îi închinăm cele mai multe din frazele cele frumos șlefuite — vine, în viziunea noastră, să se substituie faptei de excepție. Și astfel eroismul — cel adevărat, cel probat de situații-limită, cel ce solicită tot ce putem avea mai bun, mai adevărat și mai viteaz în noi — este privit ca o faptă oarecare, asemeni aceleia de a înlocui tranzistorii dintr-un aparat de radio ce nu mai prinde undele medii sau de a turna temelia unui bloc în care vor locui, peste o vreme, atîția și atîția frunțași în producție. Devînd realiști — așa cum adevărata iubire de Patrie știe să ne facă —, prețuînd totul așa cum se cuvine, vom veni să spunem, după ce am văzut multă muncă în lungul și în lăutul țării, că excepția trebuie privită ca excepție și regula ca regulă. Ne entuziasmăm, reporteri frenetici, gata să detectăm oriunde și oricînd dimensiunile făptuirii frumoase, romantic-revoluționare, atunci cînd un tînar — constructor, să spunem — răspunde întrebării noastre „cum de ai reușit să termini lucrarea cerută înainte de termen?” cu simplul „am muncit” sau cu și mai simplul „am crezut că e de datoria mea”. Eroismul — ne repezim să afirmăm deîndată ce auzim aceste cuvinte — se probează, iată, în tot ceea ce întreprind oamenii țării. Entuziasmul este real, adevărul — doar parțial. Am întîlnit clipe de autentic eroism, care, așternute ca pagini de proză, ar părea poate incredibile exigen-

tului cititor. Am cunoscut oameni care s-au ridicat în cap de noapte să oprească furia apelor ce le inundaseră ogoarele, oameni care au reușit să oprească dezastuoase incendii, oameni care au pus în balanța vieții, mai presus de propria lor bunăstare, încrederea într-un ideal. Oamenii care nu mai știu ce este timpul liber — pentru că timp liber este pentru ei timpul în care gîndesc pentru o nouă mașină, pentru cine mai știe ce îmbunătățire adusă procesului tehnologic, pentru mai știm noi ce soi de griu ce va fi experimentat în toamnă... Eroism — în sensul cel mai larg și cel mai generos și complex — este întreaga muncă pentru țară. Dar să nu ne sfîim a spune că pe acest front cit o întreagă Românie există și eroi-eroi, așezînd, alături de lucrul conștiincios din ziua de muncă, sudoarea întregii lor existențe. Oamenii cei fără liniște. Oamenii cei căliți de îndrăzneală. Oamenii la care se poate apela oricînd. Oamenii ce știu să spună doar „prezent”, uitîndu-se chiar pe ei în transparența în viață a acestui răspuns.

Am văzut, în acest august '80, cîteva șantiere. Mai mari sau mai mici. Am avut prilejul să ne adresăm nedumeririle celor care trudeau în acele locuri. Și teza elaborată teoretic — dacă teorie se cheamă a lega date cunoscute după sute și sute de zile în care ai colindat țara — s-a probat. Modestia cu care oamenii muncii știu răspunde nu este doar una de suprafață. Ci una reală. Pentru că este o regulă — de noi încetățenită și tot de noi respectată — să muncești cit de bine și cit de mult. Faptele care ies din contingent, cele cu adevărat eroice, se cer a fi scoase cu atît mai mult în evidență. Am simțit, vorbind cu oamenii pentru care eroismul este o stare naturală, că ne-ar trebui ceva mai mult entuziasm al vorbeii și simțirii atunci cînd, părăsindu-i, îi dăruim paginii albe din față. Că s-ar conveni un entuziasm pe măsura celui al lor. Că țara, trăind de fapt într-un perpetuu august, are nevoie de verbul nostru viu, care nu ar fi altceva decît propria sa ogîndă.

Moldova, așa cum am putut-o privi în august 1980, are nevoie de un asemenea verb. La Săvinești sau la Galați, la Focșani sau la Vaslui, la Iași sau la Fălticeni, la Suceava sau la Vatra-Dornei oamenii fac tot ceea ce, cum se spune, este omeneste posibil pentru ca toate îndrăznețele lor angajamente să îmbrace haina — obișnuită, veșei spune — a împlinirii. A așeza cuvinte despre oamenii acestui august este deja un gînd care ferește, un gînd ca o emblemă asupra unui popor care-și așează, cu fiecare zi, cu fiecare an, cu fiecare August, temelile unei existențe noi, clădite la temperatura autenticului eroism.

Dan Mucenic
Pavel Perfil

Slatina

Eroul în teatrul istoric românesc

NU ȘTIU dacă cele vreo cinci sau șase piese ale mele, a căror acțiune se petrece în trecut, pot fi numite, fără rezerve, drept „piese istorice”. Personal, mă îndoiesc. La această oră a maturității noastre ideologice, în artă cel puțin e foarte greu a se face o delimitare categorică între ce a fost și ceea ce este, azi. Consider o bună piesă contemporană aceea piesă care are șansa ca nu peste mult să poată fi considerată o bună piesă istorică: și atunci, prin simetrie logică, de ce nu aș crede, judecându-mi aspru chiar propriile lucrări, că și cele mai bune piese istorice pot fi acelea care devin pe zi ce trece tot mai actuale... Ajung astfel să afirm că teatrul istoric este teatrul ideilor, valorilor idealurilor din trecut, dar veșnic dureros, prezente — și nu dramatizarea, mai mult sau mai puțin inspirată, a manualelor de istorie: sau inventarierea și repartizarea pe județe și municipii a vitejilor și vitejilor din trecut.

■ **PENTRU** aceste motive — și dintr-un fel de pudoare față de personalitățile istoriei noastre, intrate demult în legendă și mit — am folosit istoria drept un simplu cadru: un grav pretext de meditație, filosofare, dispută — cu directă trimitere la tot ce doare și mă doare astăzi mai mult ca oricând. Nu mă mai interesează pasărea, ci zborul: nu mă mai interesează atât Războiul din 1877 — citi ideea de Independență, astăzi; nu mă mai interesează atât greva minerilor din 1941 — ea aparține Istoriei — citi mă interesează faptul că lupta împotriva fascismului a început la gura unei mine. Nu am scris *Seară de taină*, numai pentru a evoca o felie de viață din acea lună fierbinte August 1944 — ci mai ales pentru a dovedi clar că poporul nostru a eliminat, ca pe o greșă falsă, fascismul și, mult înainte de 23 August, a întors baionetele împotriva adevăraților dușmani.

■ **TRAGICA** experiență a celor două războaie mondiale din acest atât de abject și atât de sublim secol XX, ne-a obligat odată pentru totdeauna, să facem o severă diferențiere între multe concepte și existență, esență și aparență... dar mai ales, dramaturgic vorbind, între Viteaz și Erou. Fără să am nimic împotriva vitejilor și a vitejiei (constituie materia primă a filmelor zise istorice), înclin a crede tot mai obstinat că Eroul-erou constituie esența, nucleul, entelechia oricărei drame istorice. Cu umilință și jenă citez un scurt fragment din *Iarna Lupului Cenușiu*: „Vezi, Abdul, noi am fost obligați de istorie, de cruzimea veacurilor trecute, să facem o foarte clară diferență între viteaz și erou: viteaz, dragul meu, este oricine care se bate cu un ienicer. Pentru un steag, pentru o semilună, pentru un rai promis de imami și ulemale... Dar, a fi erou e mult mai mult decât o sabie, un act de curaj în fața dușmanului, decît un «ura» și o moarte glorioasă într-o bătălie. A fi erou înseamnă să faci orice, dar absolut orice, ca să-ți salvezi pământul, neamul, timpul și spațiul sufletesc nu al trupului, ci al ființei tale; a tăia e ușor, dar a te umili, de pildă, a îngenunchia la Istanbul, Colomea sau Viena, a-ți ține sabia romană în teacă și

Muntele de Dumitru Radu Popescu, remarcabilă evocare a istoriei poporului nostru în interpretarea teatrului brașovean. În rolul lui Dromichaites (în dreapta imaginii) Costache Babii. Celălalt actor din fotografie: Nicolae C. Nicolae. Regia: Eugen Mercur.

a te supune, plătind cu aur și cu sînge, și iar cu aur și iar sînge, nu la un stăpîn, ci la doi sau trei, în trei sau patru streine limbi, toate acestea numai și numai ca o noare străveche a poporului și limbii tale să rămîie vie și neatinsă, vezi, acesta e eroismul total, — poate tragic, poate penibil, în orice caz sublim — al acelor popoare pentru care Istoria nu înseamnă cuceriri, expansiuni, insule, mări, cetăți și babilonuri înfrînte — ci Pace, leagăn, ogor, cîntec și casă. Bună seara către cer — și bună ziua către lumea toată...”

■ **ASTFEL**, mai precis vorbind, aș zice că Eroul în istorie este *monada* ce încheie în destinul său, cea mai strălucitoare expresie a firii și devenirii noastre în lume. Ar fi și cel care, reprezentînd înțelepciunea noastră populară, întreține,

la înalt nivel, demna noastră gilceavă cu lumea: cu puternicii, cu proștii și cu li-chelele ei... Cu Dumnezeu și cu Dracul. Deodată.

Dar fiindcă nu mă pot despărți de obsesia că a scrie Teatru pe teme istorice „înseamnă de fapt a filosofa lucid și liber despre Condiția Umană, în general, îndrăznesc să afirm că orice piesă bună trebuie să fie un **act reușit de luciditate**. Faptela sint Teza, țara e antiteza, iar sinteza e acel moment, act, erou, sau vorbă prin care se luminează, se explică, înspre viitor, o întreagă epocă. Luciditate nu înseamnă numai cunoaștere, înțelegere, cotrăire, Ein-fühlung, etc. Înseamnă clarviziune profesională, limpezire și cristalizare, jertfă, des-tin și speranță, toate condensate într-o singură, uriașă inebranabilă certitudine. Aceea că sintem, sintem, sintem...

■ **CELUI** mai iubit dintre eroii mei, unul cioban bătrîn și năcăjit, i-am dat nume de domnitor: Simion cel Drept. Să mă explice de ce! Ca un modest cărturar ce meditează astăzi, despre trecutul poporului său, e normal să-mi pun întrebarea: oare întreaga noastră Istorie se rezumă la inteligența și vitejia unor domnitori? Oare singele acestora, vărsat în războaie, a fost singura temelie pe care s-a clădit „miracolul” valah de unitate, continuitate și stabilitate?

Fără îndoială, îmi răspund. Cu o singură dar extrem de importantă precizare: fără popor nu ar fi fost posibilă nici vitejia și nici inteligența diplomatică a Voievozilor noștri. Există o istorie scrisă (nume, date, războaie etc.) și o altă istorie, o sub-istorie, nescrisă. Moldovenii au avut pe Ștefan, Rareș, Ion-Vodă; muntenii pe Tepeș, Mihai, Brîncoveanu. Colosale figuri. Dar ardelenii, timp de 800 de ani, nu au avut nici un domnitor de neam. Și totuși au rezistat, deși presiunea socială, politică și religioasă la care au fost supuși, a fost considerabil mai mare și mai autoritară decît cea a turcilor și a Coranului.

Iată deci motivul pentru care consider Poporul de jos, țărănimea, ca fiind adevăratul erou, principalul erou al tuturor pieselor noastre istorice. Voievozii (cei buni — destul de puțini) nu sînt decît expresia lor fizică și spiritual-simbolică.

Stabilitate în spațiu înseamnă sudură milenară între om, pămînt și timp. Înseamnă primatul organicității ab-ovo. Poate că am fost încăpățînați și uneori închistați în cîteva inerii conservatoare. Dar niciodată nu am fost indiferenți față de ideile și idealurile născute din spiritul altor popoare: dar le-am împrumutat trecîndu-le printr-un proces foarte sever de asimilare și autohtonizare. (Pentru acest lucru, la noi, ideile și valorile cele mai generoase nu prind total decît atunci cînd ele se integrează organic în specificul nostru și ajung să ne fecundeze creator abia din clipa în care esența lor se suorapune **românește** peste ritmul specific al firii și caracterului nostru... Nu am făcut războaie de cucerire, nu am revendicat nici o vale, nici un deal din altă țară. N-am avut războaie religioase, nici reformă și nici contrareformă. N-am dat sfinți pentru calendar, n-am organizat nici un pogrom, martirii noștri au murit sub securi străine. Nici închișiții nu am avut și nici procese cu ardere de vrăjitoare.

De aceea revin la cuvîntul *Monadă* și consider omenia poporului de jos drept valoarea ce o impune de a fi mereu și mereu eroul principal al tuturor dramelor istorice pe care le-am scris sau pe care le vom scrie, dacă Istoria cea mare ne va da răgazul. Poziția politică pe care o are astăzi România socialistă în problemele păcii în lume e cel mai puternic și evident argument în favoarea aserțiunilor de mai sus.

Ion D. Sirbu

Om al timpului său

● Canale prin care știrile se difuzează cu repeziciune peste poli și deșerturi, aducîndu-ne prompt în casă sunetele și imaginile întregii lumi, radioul și televiziunea sînt, în același timp, — și pe zi ce trece, acest lucru devine tot mai plin de semnificație — o inestimabilă arhivă a omenirii. Cercetarea bibliotecilor nu-și pierde, în acest fel, cu nimic din splendorul ei farmec, liniile documentului sau edițiilor princeps rămîn la fel de emoționante dar, iată, că avem încă o

posibilitate, cărora cel ce au trăit în alte secole și în alte decenii nu-i puteau decît, eventual, bănuii extraordina-ri forță, iată că avem posibilitatea de a ne cunoaște și cerceta prezentul, trecutul și chiar viitorul prin intermediul altor „surse”, la îndemîna oricui, la îndemîna unui public de miliarde de oameni. Marile centre de documentare au înglobat, unele deja, în „fișierul” lor și zestrea culturală înregistrată prin mijloacele audio-vizuale, dar, desigur, în această direcție mai sînt multe de făcut. De o eficiență reală ni s-ar părea, astfel, includerea în structura planurilor editurilor existente — ne-mai vorbind de posibilitatea înființării unei edituri „de profil” — a celor mai reprezentative texte rostite la radio sau la televiziune, de-a lungul unor cicluri care și-au cucerit audiență și prestigiu. O tradiție există în acest domeniu dacă ne-am gândi fie și numai la cărțile ce au adunat poeme transmise în cadrul *Odeii limbii române*. Dar *Edițiile radiofonice* dedicate marilor clasici, de care bibliografie de speciali-

tate are datoria să țină seama? Dar *filele Cărții radiofonice de reportaj*? Dar *filele Bibliotecii pentru toți tv*, reprogramată, mai de curînd, sub titlul *Mos-teniro pentru viitor*? Dar foarte numeroasele premiere de teatru radiofonic sau de televiziune, dintre care destul de puține, încă, sînt re-luate, în continuare, de teatrele cu scenă „de scîndură”? Dar altele alte contribuții cuprinse în sumarul diferitelor emisiuni de istorie și critică a domeniilor culturii și civilizației?

● De o atenție cu totul specială ar merita să se bucure, apoi, „serialele” de interviuri de creație, mărturisiri, confesiuni, destăinuiri pe care marii creatori le-au realizat atît la radio cît și la televiziune. Ne gîndim, în primul rînd, la *Scriitorul (creatorul) și epoca sa*, ciclul transmis pînă nu demult cu regularitate pe micul ecran — e drept, în spațiul mai puțin cunoscut al canalului al doilea —, la *Telerecitaluri* sau la *radiofonicele Semnături în contemporaneitate* (emisiune de Constantin Vișan). Se află în cuprinsul lor materia unor

volume pasionante, de reală necesitate pentru conștiința prezentului și pentru cea a generațiilor viitoare. Am ascultat, din aceste motive, cu interes ultima ediție a *Semnăturilor* ce l-a avut ca protagonist pe Nichita Stănescu. Discuția a pornit de la *Epica magna*, etapă dintr-un ciclu proiectat a avea 7 volume, dar ea a căpătat imediat dimensiuni mai ample. Glosînd pe marginea „naturii calitative” a poeziei și artei în genere, Nichita Stănescu mărturisise că „e o vină plăcută, un păcat pe care îl recunosc de a fi învinuit de un dor al cuvîntelor”. Profesiunea mea de bază — spunea el în continuare — este aceea de profesor de limba și literatura română, mai ales de limba română, poetul fiind, deci, „dublat de un lingvist care nu și-a dus lucrul pînă la capăt”. Este opera un alter-ego al creatorului sau creatorul un alter-ego al propriei sale opere? Nichita Stănescu crede — și noi avem motive să-i dăm dreptate — că autopoortretele, chiar autopoortretele pictorial, la fel cele ale scriitorilor sau muzicienilor,

„nu trebuie văzute, ci înțelese”, căci ele „nu se adresează grafiei ci semanticii”. Pentru *Invitatul Semnăturilor*, poezia este un canal de penetrație al realului ca și știința și, în linia unei strălucitoare tradiții, el pledează pentru ca zona estetică să fie gîndită și receptată ca o formă de maximă împlinire a eticii, frumosul fiind expresia cea mai înaltă a ideii de morală. A fi o dreaptă și inflexibilă conștiință morală este o idee centrală a confesiunii de creator a lui Nichita Stănescu, ferm convins că acum, ca totdeauna, poezia este absolut necesară fiecărui om, este orizontul fiecărui destin. Sigur că relatat, printr-un succint și imperfect rezumat, mărturisirile nu mai au seducția, bogăția de nuanțe, relevanța argumentării cuprinse în audiența „pe viu”. Este și acesta încă un argument în favoarea sugestiei noastre ca ele să devină capitolele unei serii editoriale de care nu numai istoria literară trebuie să ia cunoștință.

● În aceeași situație cu *Semnăturile în contemporaneitate* se află un alt ciclu radiofonic

Muzicienii noștri se destăinuie (emisiune de Despina Petecel). În ultima ediție, Virginia Zeani sublinia, pe lângă lucruri interesante pentru biografia sa spirituală, că pentru un muzician tot ce e cultură face parte din viața sa, tot ce înseamnă progres în lume, știință, artă modifică și îi influențează esențial destinul. Creatorul de frumos își recunoaște, deci, el însuși cel dintîi, apartenența la timpul și la lumea timpului său. A-i cunoaște gîndurile echivalează cu un act de cunoaștere a lumii timpului nostru.

● Prima premieră radiofonică a săptămîinii, *O zi din viața unui om* de Nicolae Țic (regia artistică Dan Pui-can, în rolurile principale Mircea Albulescu, Emil Hossu, Margareta Pogonat, Irina Petrescu, Ruxandra Sireteanu, Ion Marinescu...) a creionat portretul unui tînăr care în august 1944 împlinea 21 de ani, idealurile sale identificîndu-se cu idealurile luminoase ale acelui moment revoluționar de răscruce în istoria poporului nostru.

Ioana Mălin

Cinema

FLASH BACK

Maniera reconstituirii

● CEEA CE frapa in Dacii lui Sergiu Nicolaescu — atunci, in 1967, când orizonturile epocii abia se anuntau, iar trecutul nu devenise o obișnuită — era o anume libertate intuitivă in maniera reconstituirii. Acolo unde detaliul documentar lipsea ori nu convingea s-a recurs la complementul cel mai la îndemână: natura eternă, văzută ca matrice sigură a tot ce s-a făcut in timpurile ulterioare, ca numitor comun al culturii și civilizației de peste veacuri. Filmul a fost plasat in mijlocul unui peisaj miraculos care, contemporan și al personajelor de pe ecran, apare mereu in postura de martor al lor. Văile păduroase, piriul, stinca sint relicii de dialog care absorb eroii in vechime. Plasma filmului captează sugestiile și le dă materialitate. Prima secvență — jocul de primitivă ingenuitate al Melei și al lui Cotiso, in mijlocul unei naturi colesitor de intacte in antichitatea ei — este decupată parcă dintr-un coran. Intra o altă secvență (a bătăliei), stinca este literalmente căpșită cu trupuri de luptători dacii, asemănători cu ea pînă la confundare. Omul și natura sint surorini intr-o raportare intimă, de natură organică. Peisajul nu e lăsat să se constituie numai in factor ilustrativ: este un element de generic, care intervine in scenariu (Titus Popovici), care modifică și explică acțiunea.

Frumos a fost aleasă recurita filmului. Aici s-a făcut apel la constanța reculară a sufletului popular, a tradiției și civilizației sale. Unind — intr-un spirit istoric modern — momentul dac cu prezentul, realizatorii au ajuns la un "geometric": in lipsa certitudinii etnografice, costumele dace au fost concepute cu maximă simplitate, mergindu-se, cum declara atunci regizorul, spre culoarea pietrei, spre albul istoric, am zice noi. Motivele de pe ei, conformația încălțămintei sint cele din regiunile muntoase de azi; casele, uneltele au fost reconstituite după aceleasi criterii. Cit înveste desfășurarea bătăliilor, aici s-a făcut apel la motive celebre ale istoriei noastre ulterioare (ambuscade gen Posada, Dumbrava Rosie etc) — victorii ale mândriei lipsite de mijloace in fața forței lișite de convingere. Anticipate ecouri din Sărbărea a III-a răsună parcă in vorbirea lui Decebal. ...Extrapolări justificate de o mitologie populară care, mai mult priă suflet decit prin scripte, a traversat milenii și a păstrat dovezile de arheologie spirituală cerute de un asemenea film.

...Am fost șaisprezece, un nou film românesc inspirat din lupta eroică a poporului român împotriva fascismului. (In imagine: Sebastian Papaiani, Len Caramitru, Dan Damian și Elisabeta Adam)

„Am fost șaisprezece”

NOU film românesc Am fost șaisprezece (scenariul — Aurel Mihale, regia — George Cornea) face să răsară o întrebare: Ia răși un film de război? Ba unul unde e vorba de o singură bătălie! Că aici toți beligeranții mor, cu excepția unuia singur, asta, in cele două războaie mondiale, s-a întâmplat și a fost de zeci de ori tratat cinematografic. Asemenea opere, ca să-și merite drepturile de artă, trebuie să devină nu numai filme de război, cu fireștile lupte, ci și emoționante filme psihologice, unde se arată, cu mare lux de analiză sufletească, cum cincisprezece oameni mor, dar fiecare altfel.

Așa că repet întrebarea: filmul lui George Cornea are oare dreptul să existe nu numai ca act patriotic, de pios omagiu adus eroilor români, ci și ca fapt de artă? L-a prefăcut și in film de pură psihologie? Cred că da. La început ni se arată o solemnitate oficială, la Budapesta, pentru inaugurarea unei plăci comemorative cu numele celor cincisprezece militari români morți in apărarea unei case de piatră foarte utilă armatelor româno-sovietice pentru alungarea trupelor hitleriste de pe teritoriul Ungariei. Aci placa e ca o decorație, ca un premiu, pentru o faptă excepțională. Această comemorare națională și internațională este prilejul revederii, al reîntîlnirii după 35 de ani, a doi oameni, singurii martori oculari ai măcelului de altădată: un ostaș român (Sebastian Papaiani) și o unguroaică civilă, întâmplător aflată acolo și blocată acolo. Pateticul acestei revederi este de o vibrație unică. Învățătoarea (interpretată de Elisabeta

Adam) are sarcina să povestească mulțimii adunate evenimentele de acum o treime de veac. Ea nu le relevă, prin cuvinte, altă semnificație decit simpla vitejie. Adevărata, plenara semnificație o știm noi, spectatorii. Și este de o tulburătoare importanță. E vorba de una dintre importante pagini de istorie din cartea patriotismului românesc. E vorba de participarea armatei noastre la eliberarea Ungariei subjucată încă de angajamentele ei naziste. România izbutise să se elibereze, dobîndise deja gloria de a se fi smuls din ghiara hitleriștilor in ciuda primejdiei unei *Rachexpedition* care ne-ar fi putut face una cu pămîntul. Exista, in acel moment istoric românesc, o patriotică dorință de a participa la înfrîngerea totală a naziștilor; un sentiment nobil care zbură pe aripile gîndului, ale gîndului lui 23 August. Luptele noastre la Budapesta nu făceau parte numai din fireasca opoziție contra Wehrmachtului, ci purtau și înalta semnificație de frățească ajutorare, de la popor la popor, de la român la maghiar. Luptam contra unor asasini și pentru o idee scumpă și mare. Acest fenomen moral s-a născut odată cu insurecția antifascistă; cu demnități și dăruire, ostașii români luptau și se jertfeau, pentru a se înfrăți și a împărți cu alte popoare bucuria eliberării.

Pentru toate aceste motive, bătălia dată de cei 16 ostași români in centrul Budapestei nu a fost doar un banal episod de front, ci un poem de mare înălțime morală. N-a fost o simplă poveste de război, ci o poveste unică, o poveste morală. Ceva mai mult: a fost logodna

a două povești de exact același fel. Înă de ce, filmul Am fost șaisprezece nu e numai un film de război, ci unul de originală temă. Se petrece, ce-i drept, pe front, dar nu e un simplu film de război.

Nu mai vorbesc de interpretare. Sebastian Papaiani are aci cel mai neașteptat rol din cariera lui. Il vedem la început in formă de moșneag trîndu-și piciorul și aruncînd lumii dimprejur o privire atonă, stinsă. Apoi, aruncat cu 35 de ani inapoi, el devine dinamita care iuștește toate treburile. Remarcabilă de asemenea și interpreta feminină, o acțiță cu o pereche de ochi expresivi, mereu exorbitați in fața mirării și a disperării; aceiași ochi care, la inaugurarea plăcii comemorative, se înecau mereu in plîns și strangulau emoția vorbitoarei.

Avem și psihologie socială in acest film. Mă gîndesc la repetatele discuții ale ostașilor-tărani despre pămînt și despre evenimentele din țară, premergătoare reformei agrare; mă gîndesc la acel sergent (Ștefan Sileanu) căruia îi murise fratele pe front și care își rezolva toate problemele voind să împuște pe orice neamț, rănit, prizonier, muribund. Numai neamț să fie. De două ori el este cit p-aci s-o și facă. Ceea ce arată ce tare înăsprește războiul. In contrast cu asta, avem atitudinea tuturor celorlalți ostași români. Bunătate, înțelegere, milă, nu ostentativă, ci reținută și mereu trează.

Acesta fiind conținutul filmului, a fost o excelentă idee de a-l fi programat in preajma lui 23 August.

D. I. Suchianu

Romulus Rusan

Festivalul filmului pentru tineret

FESTIV. Festivitate. Festival. O familie de cuvinte care îi face pe mulți să asimileze festivalurile cinematografice cu un fel de sărbători mondene, cu vedete, recepții și rochii lungi. E adevărat că in urmă cu cîteva decenii componenta mondenă juca un rol important in asemenea manifestări. Treptat, însă, balanța a început să se incline tot mai mult către profesional, care astăzi domină de departe profilul oricărui festival cinematografic de prestigiu, fie el național sau internațional.

Pentru că, la urma-urmei, ce își propune o asemenea manifestare? Să stabilească nivelul unei cinematografii la un moment dat, să opereze o ierarhizare a valorilor, să prilejuiască o confruntare a creatorilor și o întîlnire a acestora cu publicul in condițiile unei competitivități sporite. Își propune deci să realizeze un bilanț provizoriu care să se constituie intr-o linie de start pentru evoluția ulterioară.

Filmul românesc nu are un asemenea festival care să-și asume această finalitate. Singura noastră competiție cinematografică rămîne Festivalul filmului pentru tineret de la Costinești, organizat de C.C. al U.T.C. in colaborare cu C.C.E.S. și A.C.I.N. In acest caz unicitatea nu reprezintă un avantaj, deoarece solicitările deoășese posibilitățile.

Ce înseamnă de fapt film pentru tineret? Desigur, filmul care abordează problemele tinerilor de azi (*Mireasa din tren*, *Mijlocas la deschidere*, *Proba de microfon*). Dar și filmul cu valori educative. Aici sfera se lărgeste atit de mult încit ar putea cuprinde aproape întreaga producție românească. De aceea s-a recurs la un criteriu de selecție suplimentar: vîrsta realizatorilor. Deci teme care să promoveze valori morale și să fie realizate de regizori din tinăra generație (*Speranța*, *Vacanța tragică*, *Un om in*

Ioden, *Casa dintre cimpuri*). Atunci de ce nu și *Bună seara Irina* sau *Stop-cadru la masă* sau *Intre oglinzi paralele*? Pur și simplu pentru că nu a fost loc și pentru că un festival specializat nu poate inlocui, oricit s-ar strădui, un festival național.

In cele șapte zile de concurs, ediția a III-a a Festivalului de la Costinești a programat opt lungmetraje de ficțiune, șapte documentare și cinci filme de animație. Ca de obicei (iată că putem vorbi de o tradiție), amfiteatrul in aer liber a fost arhiplin. Nu pentru că tabăra Costineștiului nu ar mai fi oferit și alte divertismente (in paralel s-au desfășurat „Sărbările mării”, cu focuri de artificii, Neptuni cu trident, stegulețe colorate și muzică), ci pentru că oamenii doresc să vadă film românesc de bună calitate. Tot ca de obicei, întîlnirile zilnice pe plajă ale realizatorilor cu spectatorii au fost foarte animate. Și, din nou ca de obicei, s-au acordat premii. Aici a intervenit o inovație. La cele două ediții precedente spectatorii desemnau laureații. Incepînd din acest an premiile sint acordate de un juriu de specialiști, iar in rîndul publicului se operează doar un sondaj al preferințelor. Bineînțele coincidența lor nu este obligatorie și nici nu a fost.

Juriul a acordat marelui premiu filmului *Mireasa din tren* de Lucian Bratu, considerînd că răspunde cel mai bine din punct de vedere tematic și estetic profilului acestui Festival. Marelui favorit, *Proba de microfon* de Mircea Danieliuc, i s-a decernat un premiu special. De fapt vedetele palmaresului rămîn *Mireasa din tren*, care pe lângă distincția suoremă a mai obținut premiul pentru imagine (Nicu Stan) și o mențiune pentru rol episodic (Dorel Vișan), și *Casa dintre cimpuri* cu premiul pentru regie ex aequo (Alexandru Tatos), premiul pentru scenariu (Corneliu Leu) și premiul de interpretare mas-

Mireasa din tren (scenariul — Dumitru Radu Popescu, regia — Lucian Bratu), film distins cu marele premiu al festivalului

cullină (Mircea Diaconu). Premiul de interpretare feminină și o mențiune pentru rol episodic au revenit interpretelor **Probi**: Tora Vasilescu și respectiv Maria Junghețu.

Pentru filmul său de debut — *Un om in Ioden* — lui Nicolae Mărgineanu i s-a decernat premiul pentru regie ex aequo; iar muzica aceluiași film semnată de Cornel Tăranu a fost remarcată drept cea mai bună.

Nodul gordian de Zoltan Szilagyi și-a completat panoplia cu trofee (Oberhausen, Zagreb) cu premiul pentru cel mai bun film de animație. Iar *Din tată-n fiu* de Eugen Gheorghiu a fost considerat cel mai bun documentar din concurs.

Invingători in competiția cineaștorilor au fost Lumină și intunerie și Lasser 9

realizate de cineclubul casei municipale de cultură Timișoara și respectiv de cineclubul școlii populare de artă a municipiului București.

Așa s-a încheiat cea de a treia ediție a Festivalului de la Costinești. Poate că in selecția filmelor aflate in concurs ar fi trebuit să existe și alte titluri. Poate că palmaresul i-a nedreptățit pe unii și i-a favorizat pe alii. Se mai întâmplă și la alte festivaluri. Un lucru este cert: Festivalul de la Costinești constituie o realizare incontestabilă, e bine că există, trebuie să continue, dar nu poate inlocui un festival național pe care continuăm să-l așteptăm.

Cristina Corciovescu

Pragul simbolic al artei

INTEGRAT conceptului de istorie din necesități obiective justificate prin evoluția civilizației umane fenomenul cultural nu mai poate fi studiat, înțeles și prognozat în afara acestei condiționări. Conștiința acestei realități ineluctabile s-a conturat în timp, prin depășirea stadiului intuiției și al empirismului, pentru ca în secolul nostru să capete un definitiv și distinct caracter științific. Iată de ce, dincolo de particularități subiective sau conjuncturale, dincolo de ceea ce formează esența intimă a creației ca proces complex și unic pentru fiecare caz, raportul cultură-istoric, deschis și mobil prin dialectica intercondiționărilor, s-a impus ca dominant. În fond, odată cu definirea clară și autoritară a relației dintre cele două concepte, oricum existentă, s-a produs o revoluție în teorie și metodologie, chiar dacă legătura istorie-cultură, istorie-artă, profundă și nuanțată prin natura ei, nu transpune explicit în toate formele de manifestare concretă.

Creator în esență, operind prin consens dar și prin opoziție atunci când evenimentele o impun, raportul organic dintre istorie și artă se dovedește o realitate a culturii românești, pregnantă mai ales pentru perioada de după 23 August 1944 când se produc mutații calitative la toate nivelele existenței. Iată de ce, orice analiză ce se vrea obiectivă și cuprinzătoare sub raportul premiselor și al consecințelor trebuie să pornească de la acest prag simbolic, implicând cu necesitate tradiția artei noastre umaniste și perspectiva, pentru a putea delimita și defini o imagine corectă și semnificativă a fenomenului. Vom înțelege astfel mai bine modul în care istoria determină nu numai existența materială ci și pe cea spirituală. Efectele se descifrează în planul concepțiilor generale, al ideologiei proprii societății noastre, și în cel al creației propriuzise, acestea reclamând la rândul ei noi analize și definiții teoretice. Firește, conștiința de rolul ce-i revine în roul context politic, social, ideologic, și de responsabilitățile asumate ca o consecință logică, arta manifestă în acest interval de transformări structurale o mai directă legătură cu fenomenele existenței, implicând istoria în propria arie de preocupări și contribuind la definirea ei mai exactă. O sinteză a artei românești de după 1944, realizată în principalele direcții și acoperind diversitatea fenomenului cu toate nuanțările s-ar dovedi simptomatic pentru esența calitativ nouă a conceptului și semnificativă sub raportul consecințelor.

IN ACEST doza echilibrat, osmotic prin chiar substanța și caracterul conceptului în discuție, trebuie căutată originalitatea și valoarea artei românești contemporane, capacitatea sa de a răspunde solicitărilor nuanțate ale societății, la rândul ei o structură complexă și în continuă devenire. Realității existenței unui fond de talente și dotare ce caracterizează spațiul acesta de-a lungul istoriei, se adaugă în ultimii 36 de ani și condiția obiectivă a climatului creator, a preocupării pentru definirea unei noi spiritualități, în același timp originală și capabilă să intre în circuitul universal prin valorile specifice și inconfundabile. Iată de ce, într-o istorie a artei românești ca reflex al unui spațiu

Monumentul eroilor de la Păuliș

și timp dat, epoca de după 23 August, firește complexă și diversă ca problematică și rezultate, se cere abordată și tratată cu un mai acut simț al analizei tuturor nuanțelor, cu o mai exactă înțelegere a particularităților de concepție și limbaj, dincolo de ceea ce înseamnă inserție imediată, activă și modelatoare în actualitatea acută. Am obține în acest fel o panoramă extrem de interesantă capabilă să releve nu numai transformări generale, evidente la nivelul interpretării conceptului de artă ca atare, ci și infinite cizgurii, mutații și reformulări la nivelul practicii propriu-zise și al relației artă-societate. În acest fel am putea defini mai corect și cu vizibilitate deschidere către sensul umanist, larg, al noțiunilor, atât ideea de artă în conexiune cu trăirea istoriei, cât și pe cea de creator, martor al timpului său, asumându-și funcția ce-i revine cu deplină și lucidă responsabilitate. Că este așa, ne-o dovedesc exemplele concrete ale creației din acești 36 de ani, cu precădere ale ultimului deceniu și jumătate, interval scurt din perspectiva istoriei trecute și a celei pe care o proiectăm prin acțiunea noastră, dar deosebit de fertil și semnificativ din perspectiva devenirii. Ceea ce cîndva se considera a fi doar divertisment sau formă secundară de manifestare a spiritualității a devenit preocupare esențială, cu funcție socială formativă și educativă, cu un loc și un rol determinant în contextul civilizației socialiste, parte integrantă dintr-un proces continuu și care angajează talente și preocupări la nivel de mase.

Arta, acceptată ca o formă de conștiință și ca atare element activ în dezvoltarea societății, și-a descoperit nu numai noi teme și forme de existență, ci și o nouă

vocație, latentă pînă în urmă cu 36 de ani. Este meritul civilizației socialiste de a fi provocat această reconsiderare de fond, este obligația fiecăruia din noi să amplifice și să aprofundeze conținutul real al noului fenomen. Concrețetea manifestărilor de artă ce au un tot mai pronunțat caracter social — formele monumentale dar și cele de expoziție, ambientul ca spațiu public dar și ca habitat domestic — constituie un argument dar și o premisă. Atenția acordată artei, cîndva un deziderat oprit la stadiul bunelor intenții sau al declarațiilor, este astăzi o realitate ce se amplifică direct proporțional cu soliditățile societății și cu răspunsul dat de artist chemărilor ce i se adresează. De aici decurg în mod firesc statutul concret al creatorului, destinul operei sale reclamate de civilizația noastră, recuperarea critică a valorilor trecutului și reintegrarea lor în circuitul pentru care au fost realizate, în scopul definirii exacte a sensului și calității culturii românești. Iar toate acestea au fost posibile și se realizează tocmai datorită inextinguibilei relații dintre istorie și artă care, în urmă cu 36 de ani, căpăta o dimensiune nouă, eroică și revoluționară, ai cărei beneficiari sînt oamenii societății socialiste de astăzi.

Motive suficiente pentru ca acest 23 August, sărbătorit în contextul unui an hotărîtor pentru devenirea României și simbolice prin înscrierea sub semnul celor 2050 de ani de existență distinctă în istorie, să capete semnificații speciale și să se instituie ca reper virtual și în spațiul viu, dinamic și responsabil al creației artistice.

Virgil Mocanu

Muzică

Publicul participant la operă

DE CIND dihotomia compozitor-interpret, cel mai apropiat destinatar e interpretul virtual, acela care ascultă (sau citește) opera cu gîndul să o cînte și el. (Ce extraordinar e acel public în mediile foarte cultivate!) Apoi, ambițios să fie / parte la nașterea lucrărilor, e publicul-pionier, acela care iubeste amețelă pilofilor de încercare. El vine la concertele-dezbatere, asistă la primele audiții, e colecționarul discurilor cu muzică nouă. Știe, cunoaște, își permite să reacționeze divers. Pe urmă vine publicul atent să nu piardă vreun eveniment (nu neapărat din muzică). Așteaptă numai să i se spună că are loc evenimentul. În fine, ar mai fi melomanul în general. Iată publicul concertelor, tot mai numeros la noi. Dar parcă nu în măsura creșterii compozitorilor și interpretelor ieșind din formidabila forță numită școala muzicală românească. Concertul acum caută o adaptare la situația nouă, în care școala i-a cedat în mare măsură inițiativa formativă a publicului.

Caracteristică pentru momentul actual, cu repercusiuni vitale asupra viitorului muzicii noastre, este extensia concertelor unde vine publicul-pionier. El anticipă comportamentul melomanilor de mine, desigur mult mai numeroși, și de mare interes pentru proiectantul operei. În această ordine, portretele camerale ale Filarmonicii au ajuns în trei ani neîntrepruți spre finele fișierului. Cuplajele, de multe ori forjînd capacitatea unui con-

cert singur (trebuia, probabil, o derulare mai rapidă a primei ediții) au început să facă loc monografiilor, soluție mai bună desigur. O dată, lieduri de Pascal Bentoiu. Altă dată, portret Ludovic Feldman.

Liedul e tereful unde Pascal Bentoiu se exprimă cu cea mai elegantă degajare. Genul presupune neapărat (ca și teatrul liric) adaptarea la convenții. Rafinatul minuitor al frazei care este Pascal Bentoiu a știut să reacționeze mereu divers, mereu surprinzător. Prin întărire, uneori prin contrazicere (de unde impactul), întirzind sau anticipînd sensuri provocate dinafară, prin cuvînt. O antologie a liedului românesc nu l-ar putea ocoli.

Concertul Ludovic Feldman atrăgea atenția publicului asupra unei evoluții ieșite din comun: simplul anticipînd complicația, cînd regula e contrară. La acest autor, care a început să scrie după 50 de ani, setea acumulărilor e încă nepotolită. Cînd locul e impropriu pentru scene tari, se trage spre vis, ca în *Suita* pentru flaut, oboi și clarinet (1916). Bonomia aici e prin urmare înșelătoare. În *Sonata* pentru violină și pian (1933) cele trei părți sînt grade și nuanțe ale unei tensiuni ascende-te căreia i se survine chiar și secvența lirică. Lui Ludovic Feldman timpul i-a lipsit pentru aflarea unor proprii structuri caracteristice. Contextul *Cvintetului 2*, cu clarinet și pian (1977), ar aparține expresionismului vienez, dar reperele, introduse cu o altă fanție de autor, constituie o natură diversă.

În fine, în trioul cu pian intitulat *Improvizații* (1979), o primă audiere, retorica s-ar articula cu structurile ultime ale lui Beethoven. Urcările în tărie sau în acut sînt halucinante.

În ultimul cuplaj al portretelor oferite de Filarmonică, punctul comun dintre Liviu Dandara și Walter Mihai Klepper era finalitatea educativă a muzicii. De grija ei Walter Mihai Klepper aproape a abandonat velenitatea ineditului în relațiile dintre sunete. Incununarea acestui meritoriu efort era cîntarea a *Două madrigale*, pătrunse de substanța muzicii, pe care le oferea emulii autorului din Reșița, constituiți într-un cor de cameră condus de Doru Moraru.

Mai aproape de sine, Liviu Dandara înțelege educația ca o inițiere în explorarea universului sonor pe cont propriu. *Trei stări despre liniște* (1980) merg pe punți nescrișe pînă acum între violină și pian. Jocul fantastic din combinarea unor mijloace simple în fond: alunecări, surdine, flageolette se ridică, dacă nu pe parcursul întreg al piesei, cel puțin spre jumătatea ei, la starea poeziei pure.

Niciodată acel public care și-a cultivat satisfacția pentru inedit nu a putut fi la curent cu dezvoltarea muzicii noastre în expresia ei ultimă, la proporția din ultima stagiune. La Filarmonică mai ales prin serialul tinerilor. La Radioteleviziune prin concertele-dezbatere pe cont propriu, ori patronate de societatea „Muzica”.

Publicul pionier, acel admirabil mediu care dă încă o dimensiune culturii noastre (poate cu o mai susținută propagandă în favoarea acestor întâlniri muzicale s-ar spori mai mult numărul lui), a putut urmări în acele concerte și progresul de substanță obișnuit în rîndurile celor mai tineri compozitori.

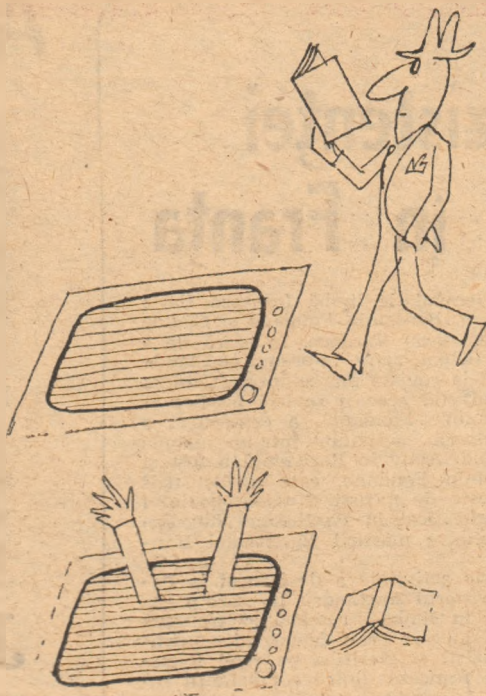
Radu Ștan

Semnurile duratei

● LA Galeria mică a U.A.P. din Cluj-Napoca, tinărul sculptor MIHAI CARANICA expune o suită de „compoziții” și „torsuri”, „portrete”, „figuri” în piatră, combinînd sugestiile îndrăznețe, pornite uneori tocmai de la formele și culoarea rocilor, unclă de o frumusețe naturală a cromatiei sau a desenului striaiilor. Acum un an, cu prilejul altei expoziții, la București, artistul s-a bucurat de o caldă primire din partea publicului și a presei. Dan Grigorescu saluta în sculptura lui Caranica „o poezie a liniștii, talmăcită în armonia contururilor înscrise în spațiu, în echilibrul formelor pe care el le cuprinde în forme prelungi; și — încă și mai semnificativ — în culoarea pietrei care iradiază o atmosferă de visare”. Nu altfel se prezintă sculptorul și în noile sale creații. Alegînd piatră, el știe că aceasta își exercită fascinația și în spațiul poeziei. Simbol al duratei, temeliei, al în-temeierii. Împreună cu apele și pădurile, semn al vechimii și al statorniciei. Argezi vorbesc despre un „Dumnezeu de piatră”, iar Brâncuși șlefuește în materia dură o heraldică a primordialului. De aceea, înțelegerea cu sculptura lui Mihai Caranica nu mi se pare insolită. Aburul de visare ce trece peste aceste forme unește fanțezia cosmică și imaginarul artistului. Un artist care e totodată și geolog, avînd așadar o dublă percepție a materiei și o cunoaștere a ei profundă și gravă. Roca are pentru el o semnificație ambiguă, țînînd de tainele genezei, dar și de rafinamentul structurilor și culorii. Valențe ascunse de poezie se arată ochiului expert. Simboluri lăuntrice se reliefează din corectarea și ajustarea capriciilor naturii. Sculptura devine astfel arătare, în-fățișare, revelație a ceea ce piatră mută poartă în tăcerea ei ca un germen de artă. Sculptorul citește intimitatea minerală și o mărturisește prin lucrarea sa discretă și subtilă. Creațiile lui Mihai Caranica trădează și această „lectură” plauzibilă a unei interiorități prin care universurile comunică. Pietrele încetează deodată să mai fie pur și simplu steatit, marmură, aragonit, calcar sau fluorină. Mai exact, poezia lor nu rezidă numai în rezonanța — sugestivă și ea, e drept — a denominației. Chiar dacă „alabastrul” mai trezește prin sonoritatea luminoasă un ecou macedonskian; sau dacă „marmura” trimite gîndul nostru spre viziunea lui Eminescu: „Și bărbia lui s-apasă de al pietrei umăr rece / Părul său negru ca noaptea peste-al marmurei braț alb...”. Putem descifra aici imaginea Sculpturului însuși, aplecat să talmăcească sufletul feminin al pietrei. Înțelegem acum de ce Roger Caillois, într-o meditație despre lumea minerală, vorbea de „capcane pentru fantezie”. Minuni enigmatice, cum le mai spune, pietrele suscită însă mai mult decît reveria lirică. Între fixitatea lor și eferescența minții omeneste se stabilește un curent din care contemplatorul soarbe „înțelepciune și reconfortare”. Ipoteza e a eseistului francez, în *Pierres réfléchies*. Cred că opțiunea lui Mihai Caranica converge spre aceste două stări: aparența agresivă a rocii e estompată, domolită, imblînzită în fluiditatea conturilor; matitatea, amorful înfloresc în suprafețe șlefuite, iradiînd lumina sau acaparînd-o cu lăcomie vegetală. Rilke știa că pietrele nu sînt insensibile. Sub mina dăruită a artistului, ele devin „șerpuitoare formă veșnic vie”. Lui Ion Barbu, care avea voluptatea formei originare, i s-ar fi părut că în *Compoziție 4* (aragonit misterios ca un ochi glaciar) se ascunde „verdele lumilor plai”. În *Vestitorul*, calcarul își strigă trezirea geologică. În cenușul steatitului se dezgolește paradoxal fragilitatea feminină a două figuri, una amintînd-o pe Domnișoara Pogany. *Somnul*, brăncușian și el, pare o încolăcire în încrețit. Galbenul solar al aragonitului transmite prin scoica unui vers din Blaga (*Compoziție 9*) „zvoniul unei mări necunoscute”. În *memoriam*, *Maternitate*, *Personaj drapat* sau cele două „torsuri” vorbesc despre o pură aceseță. *Compoziție 8*, în aragonit translucid, cu o sugestie din Moore, are și o stranie lascivitate alexandrină. Piatra concurează apele visului în *Compozițiile 4 și 9*, în *Portret 4* și *Compoziție 3*. Sensibilitatea e aici sudică, fuga nervurilor, grafismul elegant și lumina freatică amintesc de zarea mediterană. Mihai Caranica știe să surprindă cu egală virtuozitate „piatră-n rugăciune”, ca și senzualitatea cărnii. În ambele ipostaze, formele lui sînt „pietre gînditoare”, avînd și aerul că sînt trezite dintr-o somnă cosmică, obligate să se desfacă din vis, să se „declare”. E în creația lui Mihai Caranica această voință teribilă de conjuncție a materiei cu reflecția, rostită totuși cu înfinită delicatețe. O vrajă în care Eminescu vede însăși demiurgia artistului-sculptor, a celui ce „Chiamă piatră să invie ea și miticul poet”.

Mircea Zăciu

CARTEA DE LITERATURĂ ȘI PUBLICUL

SOCIOLOGIA se definește pe sine ca o activitate critică" scrie Tom Burns în *Sociology of Literature and Drama*. Fărâmele acestei formule constă în ambiguitatea ei cu valoare euristica. Într-adevăr, sociologia este o activitate critică atît ca poziția cit și ca situație. Ea nu poate exercita critica unor realități sociale fără a se expune dezaprobării critice din partea acelorasi realități.

Această disciplină are mania iritantă de a adresa unor domenii sau instituții întrebări pe care acestea nu doresc să și le pună. Logica existenței împinge lucrurile și mai departe: întrebărilor nedorite li se dau răspunsuri inacceptabile, iar răspunsurile inacceptabile iau adeseori forma fastidioasă a cifrelor. Deprinderea consacrată a aprecierii este adeseori contrazisă de posibilitatea suspectă a măsurării. Această modalitate obiectivizantă este resimțită ca un atentat la adresa subiectivității creatoare. Aflicțiile noastre anterioare, publicate în „România literară” și în „Viața românească”, suferă de toate metehnele amintite. Ele răspund întrebării: care sint cei mai citiți scriitori și cele mai citite cărți în diferite perioade ale anului? Aceasta întrebare nu ne-a fost pusă de nici una dintre instituțiile sau persoanele implicate; iar răspunsul la ea putea — eventual — produce satisfacția doar a cititorului și a aprehensiunea imensei majorități. Căci cei mai citiți nu pot fi decît citiva, marea majoritate a scriitorilor fiind frecvențați nu de Publicul cu măsușculă, în accepția lui cea mai generalizatoare, ci de un anumit public cu coordonate sociale, culturale și psihologice particulare.

Dar, evident, această manie interogativă nu reprezintă o extravaganță a subsemnaților, ci un stigmat al breslei, purtat — u-neori în mod glorios — de mulți alții. De ce — întreba Lucien Goldman în 1965 — din zece mii de cărți care au fost scrise, 9.999 au fost uitate și una singură a supraviețuit? Nu neapărat (spunem noi) pentru că într-o cercetare (ca a noastră) cea a s-ar fi dovedit dintre cele mai citite în epoca în care a apărut. Perenitatea și popularitatea nu sint în mod necesar interferente. Citiți amatori de literatură existau în Roma antică? se întreabă Erich Auerbach (în *The Emergence of a Literary Public in Western Europe*) și răspunde: „nu milioane, nici chiar sute de mii, poate, în culmea civilizației romane, nu mai mult de cîteva zeci de mii”.

Intîia tentativă de abordare sociologică a literaturii este atribuită unui ne-sociolog: M-me de Staël, care-și punea întrebări privind influența religiei, obiceiurilor și legilor asupra literaturii. Întrebările asupra publicului de literatură au apărut mult mai tîrziu — inițiator al lor este scotit Q. D. Leavis cu lucrarea *Fiction and the Reading Public*, apărută în 1932.

Același T. Burns definește succesul literar ca un consens între scriitorii și cititori. Scriitorii sint studiați și analizați pe larg, de multe secole, cu ajutorul unor instrumente îndelung elaborate. Încercînd să tratăm într-un mod cit de cit asemănător celălalt termen al cuplului — publicul — nu s-ar netezi drumul către consensul celor două părți?

Cu această întrebare retorică trecem la întrebările sociologice vizînd nu publicul Romei antice, ci pe cel din România de la sfîrșitul deceniului 7 al acestui veac.

Căror nevoi le răspunde cartea de literatură?

INTR-O formulă similară, dar nu identică, această întrebare a fost pusă de profesorul G. Cleveland Wilhoit de la Universitatea Bloomington din S.U.A. și reluată de olandezul Harold de Bock. Ipoteza generală implicată de această întrebare este că diferite canale de cultură satisfac cu intensități diferite aceleași nevoi culturale sau psihologice generale. Acesta este și cazul cărții, ale cărei funcții sociale, așa cum ele se articulează cu nevoile oamenilor, sint modificate în primul rînd de evoluția contemporană a comunicării electrice.

Investigația americano-olandeză a corelat șase canale ale comunicării de masă cu șase nevoi. Canalele sint jumătate bazate pe tipar: cartea, revista, ziarul — și jumătate pe electronică: cinema, radio, TV. Nevoile luate în considerare sint: de distracție, de destindere, de comparare cu alții, de a evita sentimentul singurătății, de informare și de a-i influența pe alții.

În aspectele ei principale, această investigație a fost realizată și în țara noastră pe un eșantion național de peste 1.000 de persoane în vîrstă de cel puțin 15 ani, domiciliile în cîteva sute de localități din toate județele. Întrebarea adresată subiecților era: prin care dintre aceste canale găsiți în cea mai mare măsură satisfacerea fiecăreia dintre aceste nevoi?

Restrîngînd, pentru ușurarea lecturii, rezultatele la cele trei canale bazate pe tipar, răspunsurile se distribuie astfel (în procente):

Nevoile	Carte	Ziar	Revistă
Distracție	26,1	10,6	21,2
Destindere	48,6	19,0	25,0
Comparare	31,4	31,1	22,7
Evitarea singurătății	29,6	12,6	10,9
Informare	19,2	64,6	36,5
Influențare	25,6	25,4	19,9

Prin urmare 26,1% din totalul celor consultați afirmă că își satisfac cel mai bine nevoia de distracție cu ajutorul cărții — față de cei 10,6% care declară același lucru despre ziar și de cei 21,2% care fac același considerent la adresa revistei.

Conform datelor de mai sus, cartea răspunde în cea mai mare măsură nevoii de destindere — ziarul și revista nevoii de informare. În termeni relativi cei mai puțini cititori socotesc că își satisfac nevoia de informare în carte, pe cea de distracție în ziar și pe cea de a nu se simți singuri în revistă.

Cu excepția informării, toate celelalte cinci nevoi sint mult mai larg satisfăcute de carte decît de reviste. Același raport apare între carte și ziar dar într-un grad mai moderat, satisfacerea a două nevoi: cea de comparare cu alții și cea de influențare fiind atribuite în proporții virtuale egale ambelor mijloace de comunicare. Acestor două egalități li s-ar putea atribui semnificația conform căreia cunoștințele literare sint considerate competitive cu cele politice pentru dobîndirea prestigiului social (compararea cu alții, influențarea altora).

Pentru carte, diferența dintre mărimea extreme (amplitudinea), respectiv dintre maxima de 48,6 (destindere) și minima de 19,2 (informare) este de 29,4. Pentru ziar aceeași diferență este de: 64,6 (informare) — 10,6 (distracție) = 54,0. În raport cu acest grup de nevoi, ziarul prezintă o specializare funcțională, în timp ce cartea își relevă un caracter polifuncțional, ea satisfăcînd cu precădere nevoia de destindere, de comparare cu alții și de evitare a sentimentului singurătății.

Realizată cu un an mai devreme, investigația din Olanda relevă că publicul din această țară consideră că își satisfac cu ajutorul cărții în primul rînd nevoia de destindere, urmată în ordine de cea a evitării sentimentului de singurătate și de cea de distracție. Cu toate diferențele istorice, sociale, culturale și psihologice dintre cele două popoare și dintre cele două literaturi, aceleași trei nevoi sint satisfăcute cu precădere de carte atît în România cit și în Olanda.

Ce îi interesează mai mult pe cititori într-o carte?

STRUCTURA interioară a unei cărți este alcătuită din elemente care sint de fapt virtuțile ei potențiale (sau dimpotrivă). Exegeza critică de specialitate operează în acest plan cu instrumente analitice care permit diferențieri extrem de nuanțate. Cititorul de rînd are propriile sale reacții, neanalitice, dar analizabile în aceiași termeni, condiționate de experiența lecturilor anterioare.

Unui alt eșantion național, avînd aceleași caracteristici generale indicate la primul, i se prezintă un set de virtuți posibile ale cărții literare. Subiecților li

se solicită să le desemneze pe acelea care îi interesează cel mai mult. Răspunsurile conturează următorul tablou:

	%
Adevărul vieții	41,4
Intîmplările	38,3
Ideile	28,2
Personajele	26,5
Neprevăzutul	24,2
Curajul autorului	22,3
Descrierile	22,0
Dialogurile	20,4
Limba	11,4

Dintre cei peste 1.000 de subiecți, 41,4% declară că ceea ce îi interesează mai mult într-o carte este adevărul vieții, dar numai 11,4% susțin același lucru în legătură cu limba.

Deși poate suna prezumțios, această ierarhie sugerează o posibilă scală de valori cu ajutorul căreia publicul percepe cartea și o evaluează în mod empiric. Din totalul de 9 repere, toate cele 3 care se conectează nemijlocit cu tehnica scrierii literare — descrierile, dialogurile și limba — se plasează compact în partea inferioară a acestei ierarhii. Adevărul, ideile, intîmplările pot fi la fel de bine virtuți ale unei cărți, ca și ale unui film. Descrierile, dialogurile mai puțin, îndeosebi limba sint însă valori specifice literare, chiar dacă într-o formă sau alta ele pot fi regăsite și în film (pentru a rămîne la același exemplu). În acest caz însă, filmul contractează împrumutul nerambursabile de la creația literară. Revenind la scala discutată: publicul este cel mai puțin interesat de elementele specifice, cu valențe tehnice, ale cărții de literatură. Predelecția lui se îndreaptă spre puterea ei revelatoare: adevărul vieții și ideile, confirmînd remarcă lui Frank Kermod după care poezii „ne-ar ajuta să găsim sensul vieții noastre” (în *Literary Fiction and Reality*). O poziție avansată pe această scală deține acțiunea (intîmplările), preferința logică pentru un public care deschide cartea sperînd să găsească în ea mai ales un prilej de destindere.

O cifră care nu este inclusă în ierarhie, dar care dă de gîndit: mai mult de un sfert — 26,7% — dintre persoanele solicitate nu au vrut sau nu au putut să stabilească valorile care le interesează prioritar într-o carte.

Prin ce circuite ajunge cartea la cititori?

UN ALT eșantion de cititori este întrebăat dacă a citit vreo carte în ultima lună. Celor care răspund afirmativ — cu puțin peste jumătate — li se pune o altă întrebare: cum și-au procurat această carte? Iată răspunsurile:

	%
— am cumpărat-o	61,1
— am împrumutat-o:	
de la cunoscuți	21,6
de la o bibliotecă	17,3

În aproape două treimi din cazuri circuitul cărții este reprezentat de binomul librar-cititor. Cînd vor să citească o carte, oamenii o cumpără — și viceversa. Oricum, procesul social al lecturii coincide într-o măsură foarte mare cu procesul constituirii de bibliotecă personale. În statisticile internaționale de specialitate, proporția gospodăriilor în al căror echipament cultural se include o bibliotecă este scotită unul dintre indicatorii cei mai expresivi pentru definirea stadiului de dezvoltare culturală a unei țări.

Approape un sfert dintre cărțile citite se mișcă pe un circuit informal: acela al împrumutului de la om la om. Este un tip de relație umană tradițională, o imensă organizație neinstituționalizată, fără statut, comitet de conducere, planare și aniversări, care desfășoară un vast travaliu, discret și eficient, de propulsare a cărții în sfera culturii active.

După cum se vede din cifrele anterioare, acest circuit informal are o eficacitate superioară celei a bibliotecilor. Constatarea nu conține nici o judecată critică la adresa bibliotecarilor. E bine, în orice caz, să se știe că eșantionul studiat fiind re-

prezentativ pentru o populație de peste 10 milioane, din care jumătate au citit și deci participă la investigație, semnificația unui procent este, în mărime absolută, de aproximativ 50.000 de persoane. Aceasta înseamnă că:

1. — în luna la care se referă sondajul, s-au citit de către jumătate din populația țării circa 5 milioane de cărți;
2. — dintre acestea, aproape un milion au fost cărți împrumutate de la bibliotecă, peste un milion împrumutate de la om la om, iar restul de trei milioane achiziționate.

De ce aleg cititorii o anumită carte?

CARTEA nu intră în categoria obiectelor perisabile. De aceea nimeni nu cunoaște — și nici nu poate cunoaște — numărul cărților — respectiv al titlurilor — care sint accesibile lecturii într-o anumită arie geografică și într-un anumit moment. Cimpul de selecție oferit de carte este mai variat decît al oricărei alte oferte culturale. Această varietate include în sine ca latență dispersia amețitoare a lecturii, semnalată în articolele noastre anterioare.

Prima întrebare era proiectată în planul nevoilor, a doua în cel al valorilor, a treia în al comportamentelor — iar aceasta vizază planul opac al motivațiilor. De ce, dintre atîtea posibilități, un cititor o alege tocmai pe una? De ce alegearea lui în genere este distinctă de aceea a majorității covârșitoare a celorlalți cititori? Ipoteza ar fi că în selecția cărții decisive sint circumstanțele individuale; că aceleași criterii de selecție sint minuite în modalități diferite de către indivizi diferiți aflați în circumstanțe diferite.

Unui alt eșantion — acesta alcătuit din aproape 950 persoane — i s-a prezentat o listă de criterii posibile de selectare a cărții. Aceste criterii au fost asociate unei lecturi satisfăcătoare. După o întrebare despre cea mai bună carte citită în ultimul an urma alta, referitoare la motivația alegerii ei. Cele șase criterii propuse de noi au fost indicate de către persoanele consultate în următoarele proporții:

	%
M-a atras titlul	27,1
Mi-a spus cineva că este o carte bună	25,0
Caut să citesc tot ce scrie acest autor	23,1
Mi-a căzut în mină din intîmplare	17,5
Ecranizarea ei	
(film sau roman-foleton)	7,6
Am citit o cronică despre ea	5,5

Forța cu care titlul surprindează decizia de lectură poate părea surprinzătoare. Ea este însă confirmată de rezultatele unei cercetări calitative, întreprinse de Facultatea de limba română de la Universitatea din București. Mai puțin surprinzătoare — cel puțin din punct de vedere sociologic — este interacțiunea orizontală, circulația informației literare (alături de, sau împreună cu aceea a cărții) de la om la om, constituind probabil, în mod spontan, lideri informali de opinie literară. Probabil, intrucît noi nu am studiat ipoteza existenței liderilor de opinie literară și deci cu atît mai puțin calitatea acțiunii lor, respectiv raportul dintre influența și competența lor specifică. Un asemenea studiu ar dezvălui mecanismul care determină citirea a peste un milion de cărți într-o lună.

Fidelitatea față de anumiți autori reprezintă primul criteriu specific literar cu care operează decizia de lectură. În intenția noastră, dintre cele șase criterii propuse, două au caracter specific: fidelitatea față de autor și încrederea în cronicar, lider instituționalizat de opinie literară. Împreună, aceste două criterii sint utilizate de aproape o treime din public, am-pioare care nouă ni se pare cătătoare de optimism. Desigur, specificitatea criteriului nu coincide neapărat cu eficiența lui. Poate că nu toți autorii justifică prin merite literare autentice fidelitatea care li se poartă de către unii cititori, rezervă care, teoretic vorbind, se poate manifesta și față de unele cronici. Aceste rețenețe nu anihilează însă faptul încurajator că o treime din public se orientează în sfera literaturii după criterii specifice literare.

Toate celelalte patru criterii au, în viziunea noastră, un caracter prezumpțios nespecific. Decizia de lectură a majorității cititorilor apare astfel dominată de hazard, care acționează sub două forme: una explicită, în care cititorul recunoaște rolul hotărîtor al intîmplării — și una implicită, în care cititorul folosește în adoptarea deciziei de lectură criterii nespecifice.

Final deschis

AMINTIM că un concurs favorabil, dacă nu fericit, de împrejurări a îngăduit ca în decursul a 24 de luni (anii 1978 și 1979) să se desfășoare o investigație asupra lecturii de carte pe un eșantion național reprezentativ cuprînzînd peste 20.000 de persoane. S-a colectat astfel un stoc imens de informații asupra publicului de carte din România la finele celui de-al șaptelea deceniu, într-un moment cînd umbra turnului din Calea Dorobanților s-a întins peste mai mult de jumătate din totalul gospodăriilor țării. Soarta unei literaturi depinde nu numai de protagoniști — ci și de publicul ei, căci și soarta protagoniștilor depinde de aceea a publicului lor. S-a acumulat o mare cantitate de date obiective care caracterizează acest public sub numeroase aspecte. Consemnarea lor într-un document public reprezintă o șansă căreia i se potrivește de minune expresia franceză „c'est à prendre ou à laisser”.

Pavel Câmpeanu
Ștefana Steriade

Propaganda Rezistenței românilor aflați în Franța

O TRADIȚIE îndelungată ne leagă de cercurile democratice franceze, de știință, cultura și arta franceză.

În campaniile antifasciste care s-au desfășurat în anii premergători celui de-al doilea război mondial a participat activ marea majoritate a românilor emigrați în Franța, ceea ce a făcut ca din primele zile ale organizării Rezistenței franceze împotriva coteritorilor hitleriști ei să se găsească în rindurile acesteia. În formațiunile de luptă s-au aflat voluntarii români care au luptat în Brigăzile internaționale din Spania, studenții români din centrele universitare, numeroși comuniști, socialiști și alți democrați din emigrația politică.

În același timp a fost organizată o largă campanie de propagandă, care avea drept scop să combată veninoasa propagandă hitleriștii, să demaște agresiunea și crimele ocupanților, să cheme la acțiuni hotărâte împotriva recrutării pentru formațiunile fasciste și pentru mina de lucru necesară mașinii de război germane. Încă din august 1940, în tipografiile clandestine se imprimau în limba franceză și română ziare și manifeste, fluturări și plachete de poezii care se difuzau în cercurile românești de pe întreg teritoriul Franței.

Un rol important în propaganda făcută de români în Rezistența franceză l-au avut femeile grupate în „Asociația femeilor române din Franța”, care au ales ca prezidintă de onoare pe cunoscuta scriitoare de limbă franceză Elena Văcărescu, președintă pe Elena Vaschide, — văduva marelui savant Nicolae Vaschide, succesor al lui Bergson la Collège de France. Fiind arestată, a urmat în această funcție pictorița Elena Alexandrescu, care activa în Rezistență împreună cu soțul și fiul ei. Printre cele mai active în propagandă împotriva fascismului, în sprijinul luptei armate, menționăm pe cunoscuta militanta comunistă Eugenia Luncaș, pe Rose Soru, Suzanne Fabier-Ionescu, Veturia Torneanu, dr. Marie-Rose Destaing, Simone Marinescu ș.a. „Asociația femeilor române” din Franța a desfășurat o largă activitate în lagărele de la Sédan, unde se găseau deportați de naziști țărani din Nord-Vestul țării, în mijlocul cărora au fost infiltrați legionari.

Un grup important de scriitori francezi originari din România au desfășurat o activitate susținută în propaganda antinazistă, și au publicat clandestin pamflete literare împotriva ocupanților, pagini inflăcărâte prin care chemau la luptă armată împotriva trupelor de ocupație, glorificau eroii Rezistenței. Printre aceștia, Tristan Tzara, întemeietorul curentului literar dadaist, curent care s-a afirmat după încheierea primului război mondial și la care au aderat poezii din toate țările lumii. Mulți dintre scriitorii români au activat în gruparea condusă de Louis Aragon și Paul Eluard.

În activitatea de rezistență a românilor aflați în Franța a activat și Mihail Șora, care a desfășurat o largă activitate literară și filosofică, după ocuparea Parisului de hitleriști. La Grenoble, mare centru al Rezistenței franceze, unde se găsea un număr mare de intelectuali antifasciști, Șora a cunoscut pe marele pictor român Vărbănescu. Acesta a expus publicului grenoblez uleiurile, gravurile și desenele lui apreciate, printre alții, de unul din prietenii săi, Yves Fargès, care va deveni un conducător marcant al Rezistenței franceze.

O largă activitate literară cu caracter militant, antifascist au avut scrii-

torii români de limbă franceză Ilarie Voronca, Benjamin Fondane și Claude Sernet. Ilarie Voronca, în afară de a fi participat activ împreună cu Claude Sernet la revista marseilieză, „Cahiers de Sud” (la aceeași revistă publica și Benjamin Fondane), a desfășurat o importantă activitate într-un maquis din Sud. Activ în Rezistență a fost și Benjamin Fondane, care a fost ucis mișeleste de naziști. Numele poetului este glorificat în Pantheonul din Paris, printre martirii Rezistenței franceze.

O vie activitate a desfășurat la Paris scriitorul Alexandru Jar care a publicat în limba română și franceză poezii în care erau demascați ocupanții naziști și glorifica pe eroii Rezistenței franceze dintre combatanții români, în rindurile cărora a luptat cu arma în mină împreună cu soția sa Olga Bancic, care a fost arestată și ucisă de către călăii hitleriști.

Trebuie remarcată poziția antinazistă a marelui sculptor Constantin Brâncuși. Cu toate demersurile și presiunile emisarilor propagandei gobellsiene și antonesciene, celebrul artist a refuzat în tot timpul războiului să admită organizarea expunerii operelor sale, pe care a preferat să le țină în atelierul său.

Trebuie recunoscută, de asemenea, poziția activă a mării artiste Maria Ventura și a artistului Yonnel, „sociétaire” la Comedia franceză. O asemenea poziție a avut-o și cunoscutul șef de orchestră Stan Golestan.

ACEASTĂ scurtă prezentare reflectă cit de largă a fost participarea românească la Rezistența franceză. În rindurile ei au luptat numeroși muncitori români din Issy-les-Moulineaux, alături de activiști din emigrația politică, precum și studenți care studiau la Paris, Grenoble, Lyon. De asemenea intelectuali români, scriitori, oameni de știință și oameni de artă, naturalizați francezi, ca și români pe care evenimentele agresiunii naziste i-au surprins în Franța, precum au fost țărani surghiuniți din partea nord-vestică a României, ca urmare a ocupației horthyste, mulți ajunși în lagărele de concentrare de la Sédan, Metz, Vadenay, Piemont, Mailly.

În mesajul adresat de savantul Traian Vuia, după eliberarea țării, în august 1944, către guvernul român din București, în numele Frontului Național Român din Franța se arată, între altele: „Această mișcare patriotică românească grupează pe toți compatrioții antifasciști din Franța, pe toți cei care, timp de patru ani, sub povara ocupației germane, au suferit prigoana ocupanților și a agenților lui Antonescu în Franța și care, cu arma în mină, în forțele franceze din interior, au combătut dușmanul nazist”.

Aceștea fuseseră și țelurile urmărite de ziarul Frontului Național Român „La Roumanie libre”, al cărui prim număr a apărut la 1 octombrie 1943. Redactorii ai gazetei au fost numiți Radu Măcriș și Gh. Adorian. În noiembrie 1943, Radu Măcriș este arestat și deportat în lagărul de concentrare de la Buchenwald, unde este ucis. În ianuarie 1944 este arestat și Gh. Adorian și deportat în Germania. Gazeta a continuat să apară ilegal, iar de la numărul 9 din septembrie 1944, „La Roumanie libre” apare legal până în 1947. În redacția ziarului, imediat după eliberarea Franței, au lucrat Victor Ionescu, N. Popescu, Titus Pătrungărenu; de asemenea au colaborat Eugen Ionescu, Mihail Șora, Ilarie Voronca, Claude Sernet și alții.

Gaston Laroche, pe numele de combatant franc-tiror și partizan francez Boris Matline, scrie în lucrarea „On les nommait des étrangers...” (Les immigrés dans la Résistance) publicată în 1965, de către Les Editeurs Français Réunis: „Fie în lupte sau în informații, fie în intervenția sau crearea instrumentelor de luptă, românii au binemeritat de la Rezistența franceză. Mulți dintre ei au dat dovadă de reale calități de conducători și în momentul insurecției eliberatoare au primit importante responsabilități”. În mesajul adresat poporului român în 1945 Louis Aragon spunea: „Oamenii din maquis-uri și Rezistență nu erau mai prejos decât înaintașii lor, după cum soldații noștri de astăzi îi egalează pe cei din Sambre și Meuse. În organizația pe care am condus-o se aflau și compatrioți de-ai voștri”.

Miile de participanți români în Rezistența franceză au simbolizat, pe de o parte, legăturile seculare de prietenie și solidaritate între popoarele noastre, pe de altă parte, dorința fierbinte a poporului român pentru independență și libertate, participarea sa activă la războiul antihitlerist.

Mihai Florescu

Mesajul Frontului național român din Franța semnat de Traian Vuia

Aventura expresionistă

JUMĂTATEA de secol scursă limpezeste perspectiva. Au apărut la noi, în ultimii ani, mai multe studii notabile cu privire la mișcarea care a iradiat în citeva arte și s-a extins din Germania interbelică în întreaga Europă și peste Atlantic. E de citat, în primul rând, volumul lui Ovid Crohmăniceanu despre expresionismul în literatura română. Cu o foarte largă cuprindere, recent apărută carte a lui Dan Grigorescu, *Istoria unei generații pierdute: expresionismul* (Editura Eminescu) se ocupă de ansamblul mișcării, de unde ei succesive. Prin amănunte, prin soliditatea informației și capacitatea de a incita, apariția e importantă.

E necesară o precizare cu privire la titlu. El nu implică vreun verdict simplist și aspru, nici ideea de eşec. Desemnarea cu această sintagmă a unei generații de scriitori, cea a lui Hemingway și a lui Fitzgerald, n-a avut nici ea sens peiorativ. A indicat doar căutarea și disperarea, amindouă genuine.

Atitudinea lui Dan Grigorescu este la fel de îndepărtată de vehemența apologeului ca și de refuzul obtuz, mărginit frecvent la invectivă, al simplismelor diferit colorate. Se știe că nazismul a impus pictorilor expresionisti interdicția de a picta și a izgonit pinzele lor din expoziții și muzee. Dan Grigorescu adoptă perspectiva, în același timp comprehensivă și lucidă, a istoricului care scrutează fără prenoșțiuni un fenomen distanțat. Ceea ce permite titlul e înfățișat cu maximă seriozitate și pătrundere în cele 500 de pagini ale volumului. De la *Istoria unui cuvânt* — denumirea curentului — de la *Atmosfera din Germania începutului de secol*, se trece la *Primele semne* și la etapele succesive de dezvoltare — faimosul *Călăreț albastru* dinaintea primului război mondial. *Anii războiului și revoluției*, al „înelătoarelor păci” până la *Asasinarea expresionismului în Germania*. Sistematic, etapă cu etapă, e identificată influența expresionismului în Europa occidentală și răsăriteană și este explorată mai departe prezența lui în literatura română. Atență la „imprimatură” a unor perceptibile, autorul discută și existența unui „expresionism după expresionism”.

Soliditatea informației, probitatea cercetătorului care înmulțește referințele se impun tot timpul. *Istoria unei generații pierdute...* este cartea unei universități, în sensul mărilor al termenului. Dan Grigorescu știe că, în ciuda snobismului mărunț și a pozolei erudite, expresionismul este, în cea mai mare parte, un ținut puțin cunoscut. De aceea nu ezită să informeze, postură șocantă pentru cei obișnuiți să facă aluzii superior familiare la fapte de cultură foarte aproximativ cunoscute. Datele, detaliile se multiplică, chiar cu riscul de a încerca uneori textul critic. Rezultatul este însă benefic.

Dar interesul și valoarea cărții sînt ale unei sinteze de istorie a culturii. Curentul prezent în numeroase arte — în cele vi-

zuale (denumirea aceasta, frecventă în studiile americane, suportă diacritice, căci teatrul și filmul sînt și ele dominant vizuale; dar clasificările artelor au rămas, de două milenii, aproximative) în pictură, sculptură, arhitectură, în literatură, film și arta spectacolului, este studiat ca un fenomen unitar, fără separații didactice. Privirea de ansamblu se dovedește mereu necesară, datorită interferențelor, aspirațiilor spre „arta totală” la care au năzuit și romanticii. Mișcîndu-se cu deosebită siguranță pe teritoriul literaturii și plasticității — a publicat anul trecut o substanțială *Conversație a gemenilor* — Dan Grigorescu acordă atenția cuvenită și teatrului unde amprenta expresionistă, în planul regiei, scenografiei și artei actorului a fost marcată. Într-o măsură, dezavantajată rămîne filmul. Tot ceea ce se spune e pertinent, dar ar fi fost binevenită căutarea ecourilor mai îndepărtate, pe care le-a avut expresionismul în filmul european și american din deceniile 4 și 5. Filmele lui Lang din perioada americană ar fi oferit fapte semnificative. Astfel, scena procesului din *Fury*, tot ce a obținut regizorul prin procedeul astăzi curent, aproape banalizat, al „stop-cadrlui”.

Remarcabile sînt, în cartea lui Dan Grigorescu, claritatea și capacitatea de a nuanța, calități adesea greue de conciliat. Criticul nu confundă obiectul cu modul de a-l analiza. Nu discută despre expresionism la modul tenebros, se vrea și rămîne clar, cumpănit, lucid. Refuză tonul apodictic, face ipoteze, nu din exces de precauție ci pentru că ține seamă de polihromia curentului cercetat, de tensiunile lui contradictorii. Generalizările, explicațiile propuse pretind mereu nuanțe. Astfel, despre rolul expresionismului în arta occidentală: „Expresionismul german nu a reprezentat neapărat o sursă directă de inspirație a artiștilor și a poezilor din Europa occidentală. Mai curînd, poate, un catalizator care a permis declanșarea reacțiilor determinate de o stare de spirit asemănătoare în multe privințe, explicată prin aceeași oprămintă situație din primele decenii ale veacului. Ceea ce e foarte simpatomatic, recurgînd adesea la forme de expresie ce proveneau din propria tradiție națională, expresionismul s-a întîlnit cu arta și cultura germană, realizînd sinteze noi...”.

Nuanțată e și aprecierea răspunsului pe care expresionismul l-a dat istoriei. Faptele sînt contradictorii, dar se impun citeva linii de forță. Cuprînzînd, „după nouă decenii”, expresionismul într-o privire sintetică, Dan Grigorescu acceptă citeva dintre observațiile lui Lukács cu privire la „un anume iraționalism, un misticism agnostic, o idealizare a primitivismului barbar”. Nu împărtășește însă severitatea judecării de ansamblu. Cele citeva capitulări în fața nazismului, printre care îndeosebi intrinșătoare, dar temporară și încheiată printr-o ruptură, este cea a lui Gottfried Benn, au fost conjuncturale. A existat incompatibilitate și de atitudine și estetică. Excomunicarea și sancționarea expresionistilor de către naziști se explică. La capătul volumului, subscris la frazele de încheiere: „Asemenea contradicții esențiale pot deruta, dar ele din măsura unor probleme ce caracterizează un curent ale cărui ecouri se fac încă auzite în cultura acestui sfîrșit de veac. Și care, așa cum spunea cineva, demonstrează că expresionismul e un organism viu, nu o piesă de muzeu”.

Un cuvînt despre teritoriul prospectat în carte. După o perioadă de batere pe loc și de mărunțire neopozitivă — Wellek a vorbit acum aproape două decenii de o criză — comparatismul tinde să-și diversifice metodele și să-și lărgască aria. Istoria comparată a mai multor arte vine să extîndă teritoriul mai vechi al literaturii comparate. Cînd nu se mărginește să enunțe locuri comune despre „dialogul artelor”, cînd nu confundă limbajele și întrebările, cercetarea interferențelor și confluențelor între arte e de interes cert. Cartea lui Dan Grigorescu o confirmă pe deplin convingător.

Silvian Iosifescu

LUIS ANGEL RENGIFO : 1 Mai
Din expoziția Grafica luptei populare din Columbia deschisă în Sala Tudor Arghezi

Guillaume Apollinaire

(26 VIII 1880 — 9 XI 1918)

EXISTENȚA lui Guillaume Apollinaire (pe numele adevărat Wilhelm Albert Vladimir Alexandre de Kostrowitzky) a fost marcată atît de zăbuciumul artistic al vieții artistice pariziene de la începutul secolului, cit și de o ereditate în care se învălmășeau furori slave și entuziasme italienești. Așa cum viața lui Charles Baudelaire a fost adînc înrîurită de sentimentul violent al unei paternități refuzate, în urma recăsătoririi mamei sale, Caroline, cu generalul Aupick, la fel și viața lui Guillaume Apollinaire avea să fie modelată de sentimentul unei paternități frustrate: atît el, cit și fratele său Albert, au fost declarați la naștere copii naturali. Părăsita de Francesco Flugi d'Aspermont, mama viitorului poet, Angelica de Kostrowitzky, va duce o viață liberă, aventuroasă, obsedată de jocurile de noroc, punctată de scandaluri și asigurată doar de expediente, prin definiție aleatorii. Astfel stînd lucrurile, sentimentul de nesiguranță nu se putea să nu se răsfîrîngă și în sufletul neliniștit al copilului. După studii la Monaco, Nisa și Paris, Guillaume Apollinaire, reeditînd într-o oarecare măsură nestatornicia mamei sale, va oscila între diferite profesii, va iubi pătimaș mai multe femei, le va cînta pe toate, dar va fi bîntuit fără încetare de dorul fixării conjugale. Va cunoaște viața ameste-

cată a artiștilor din Montmartre, va funcționa ca salariat al Bursei din Paris, va fi stenograf, cronicar de artă plastică, preceptor al fiicei vicontesei de Milhau, prilej de a călători în mai multe orașe ale Germaniei și de a o cunoaște pe Annie Playden, inspirațioarea capodoperei sale *La chanson du mal-aimé* (Romanța celui rău iubit), va înființa reviste, va lucra la inventarierea fondului numit „Infernul” de la Biblioteca Națională, va lucra ca „negru” la un foiletonist, va fi implicat pe nedrept în afacerea furtului *Giocondei* din Luvru și întemnițat la închisoarea Santé. Neferițit în urma citorva mari iubiri, poetul va cere insistent să fie primit voluntar în război. În martie 1916 este rănit la timp și suferă două trepanații de craniu. După o scurtă perioadă senină, începînd cu luna mai 1918, cînd se căsătorește cu Jacqueline Kolb, moare de gripă spaniolă la 9 noiembrie la Paris. Opera literară a lui Guillaume Apollinaire este foarte diversă: poezie, nuvele, romane, piese de teatru, cronică plastică etc. Prieten cu Picasso, Derain, Vlaminck, Rousseau Vameșul, el a fost unul din întemeietorii suprarealismului, termen ce va apare pentru întia oară în subtitlul piesei sale de teatru, *Les mamelles de Tirésias* (1918). Celebritatea însă, mai ales în posteritate, i-o va aduce volumul de poezii *Alcools* (1913). În corectura acestei cărți poe-

tul va suprima orice semn de punctuație, adîncînd un impuls pe care îl vom descoperi încă la Mallarmé. Ideea i-o va trezi, se pare, celebra poezie *Podul Mirabeau*, unde înlăturarea punctuației accentuează impresia de curgere, deopotrivă a Senei, a iubirii și a vieții... Poetul va simți nevoia să se justifice: „ritmul însuși și cezura (la coarpe) versurilor — iată adevărata punctuație”. Înriurit intrucitva de futurismul lui Marinetti, pornirea inovatoare va triumfa în *Calligrammes* (1918), în care realizează, prin felul de a dispune cuvintele, figuri de păsări, cravate, cai etc. *Alcoolori* ilustrează mai bine decît oricare altă operă a lui Apollinaire cele două tendințe opuse care îl domină egal: în timp ce inteligența îl imboldește la inovație, sufletul, ca un izvor întors, aleargă înapoi, către cele mai vechi tradiții ale poeziei franceze. Înnoind, poetul nu neagă tradiția ci dimpotrivă, o caută și o cultivă. Dulcile ei sedimentări, unite cu o anume suavitate și candoare a noului, dau întreaga savoare poeziei acestui bard redescoperit progresiv de posteritate. Simțul fabulosului, dorința de surpriză, fantezia aprinsă și o permanentă dispoziție elegiacă vor caracteriza poemele acestei cărți, dintre care multe sint și astăzi capodopere de o perfectă modernitate.

C. D. Z.

Portret de Vlaminck

Podul Mirabeau

Iubirea ni se duce și Sena înainte
Sub podul Mirabeau
Cumva să-mi mai aduc aminte
După mîhniri veneau plăceri ții minți

Coboară ceas al nopții stăpin
Zilele se duc eu rămin

Stăm mină-n mină tot mai aproape
Cînd jos clipeșc
Sub podul brațelor pleoape
Și ochi eterni ai oboseitei ape

Coboară ceas al nopții stăpin
Zilele se duc eu rămin

Iubirea noastră apă somnolentă
Se duce-așa
Viața prea e lentă
Și ah Sperața prea e violentă

Coboară ceas al nopții stăpin
Zilele se duc eu rămin

Fug zilele și nu știm încotro
Cu timpul dus
Și cu iubirile care-au apus
Iar Sena curge curge sub podul Mirabeau

Coboară ceas al nopții stăpin
Zilele se duc eu rămin

Brîndușele de toamnă

Otrăvitor e toamna deși-i frumos zăvoiu
Prînd vacile de-acolo
Veninului altoiul

Brîndușe scot culoare de liliac și cearcăn
Iar ochii tăi culoarea brîndușelor au parcă
Au vioriu de cearcăn au vioriu de toamnă
Și viața la otrăvă cu-încetul mi-o condamnă

Copiii de la școală dau buzna să le-apușe
Ei din armonici cîntă și poartă toți surtușe
Brîndușele sint mame cîn fiică-n fiică

Aș spune că brîndușe pe ochi ai nu
aproape
pleoape
În vîntul fără minți ca florile bătînd

Păstorul turmei cîntă mug vacile pe rînd
Și pe vecie lasă fără a afla ce înseamnă
Zăvoaiele-inflorite otrăvitor de toamnă

Corn de vinătoare

Povestea noastră-i tragică și înaltă
Așa cum e o mască de tiran
Nici dramă îndrăzneată nici vreo altă
Magie notă ori detaliu van
În pasiunea noastră nu tresaltă

Și Thomas de Quincey din opiu bind
Otrava castă și mistuitoare
Spre biata-i Ană se grăbea visînd
Să trecem trecem toate-s trecătoare
Voi mai veni aici și în curînd

Ah amintirea-i corn de vinătoare
Al cărui zvon se risipește-n vînt

În închisoarea Santé

I

Cînd să mă bage în celulă
A trebuit să mă dezbrac
Striga o voce nesătulă
Guillaume ții-au venit de hac

Un Lazăr ce-a intrat sub lespezi
Și-n loc să iasă cum făcu
Adio cîntecelor răpezi
Iar tinerelor fete nu

II

Nu sint eu însumi în ăst ceas
Ce trece
Eu care într-a unșpe'cea-s
Cînsprece

Prin geamuri curge soare fără
Viață
Pe versuri raze în răspăr
Paiate

Dansează pe hirtia mea
Curate
De-asupra unul în podea
Tot bate

III

Intr-o groapă ca un urs
Fac plimbarea matinală
Veșnic circular parcurs
Ceru-i ca pe lanț cocleală
Intr-o groapă ca un urs
Fac plimbarea matinală

În celula de alături
Apa a trezit ligheanul
Sunînd chei dea ușa-n lături
Plece vină gardianul
În celula de alături
Apa a trezit ligheanul

IV

O ce plictis pereții goi c-un stîns ulei
Pictați în culori pale
O muscă pe hirtie cu pașii mărunței
Parcurge rîndurile-mi inegale

Ce-am să ajung o Doamne Tu-mi știi
chinul vieții
Căci mi l-ai dat Ai milă
De ochi-mi fără lacrimi de paloarea feții
De-a scaunului silă

De-atîtea inimi triste ce bat în închisori
De soața mea iubire
Și mai ales de slaba minți ce-o doborî
Cu deznădăjduire

V

Greu trece ora ca și cum
Ar trece o inormintare

Vei plînge-această oră-n care
Plîngi timpul dus ce zboară-acum
Ca orice oră ce dispore

VI

Prizonier sustras vîltorii
M-ajunge zarva din oraș
Văd doar pereții închisorii
Și prin ferestre-un cer vrăjmas

Pe-încetul soarele apune
Dă viață-un bec luminii moi
O clară dragă rațiune
Stăm în celulă doar noi doi

Septembrie 1911

Marie

De mult copilă într-o zi
Dansai macloțele nebune
În joc bunică vei sări
Și clopotele-au să răsune
Cînd se va-ntoarce iar Marie
Tăcute-s măștile senine
Iar muzica-i așa departe
Încît din ceruri parcă vine
Eu vreau să te iubesc dar vreau abia nu foarte

Și-n răul aspru mă simt bine

Se-afundă oile-n ninsoare
Și fulgi de lină fulgi cărunți
Soldații trec Prea simțitoare
O inimă cum nu te-înfrunți
Și-apoi cum știu cum știu eu oare

Pe und' ții-o fi bogatul păr
Ca valurile mării doamnă
Pe und' ții-o fi bogatul păr
Și brațele crengi lungi de toamnă
Ce ne presară adevăr

C-o veche carte-n podul minii
Priveam la Sena mai demult
Ca jalea mea ea-și umflă sinii
Și nu-și mai scade din tumult
Spre terminatul săptămîinii

Saltimbancii

Lui Louis Dumur

Trece carul cu paiate
Prin grădini și prin finațe
Pe la porți de han posace
De prin satele sărace

Drum le deschid eopii în turmă
Visînd vin alții mai pe urmă
Și pomi la semnul lor se-upleacă
Și le-întînd cracă după cracă

Ba'oaie duc și garderobe
Și cercuri aurii și tobe
Maimuța ursul animale
Blajine cer în drum parale

Schinderhannes

Lui Marius-Ary Leblond

Stă Schinderhannes cu-a lui bandă
Stă dezarmat în crîng ca-n rai
Brigandul lingă-a lui brigandă
Nechează-n dulce luna mai

Citește Benzel Cartea Sîntă
În timp ce basca lui cu moț
De vultur joacă rol de țîntă
Lui Jacob Born sfrijitul hoț

Ca rigiiala să-și ascundă
Sughite lulia-n răspăr
În note false Hans se-afundă
Cînd Schulz sasește c-un ciubăr

Și strigă lăcrămind Ciubere
Cu tîmîiosul vin bălai
Cînd vor veni jandarmii vere
Vom fi băut vinul de mai

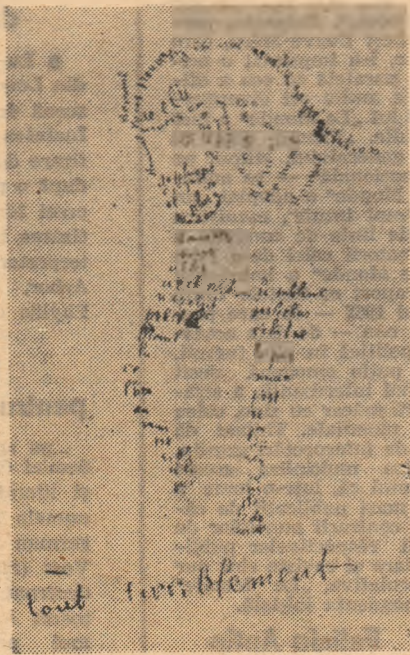
Hai lulia hai demoazela
Cu noi ciocnește vinul clar
Cu ierburi de pe la Mosella
Sus Prosit muieroi țîhar

Și hoaja se îmbată criță
Îl vrea pe Hannes el nu vrea
Mai las' amorul puiculiță
Și dă-ne să mincăm ceva

Căci trebuie să tai pe seară
Bogatul jidov de pe Rin
Sub torțe au să ne răsară
În florile de mai florini

Și toată banda hohotește
Dă vinturi bagă tot pe git
Și-induioșindu-se nemțește
Se duce-apoi la omorît

În românește de
C. D. ZELETIN

O caligramă a lui Apollinaire

400 de ani de artă a cărții

● Editura Anticariatului central al R. D. Germane a publicat recent un „reprint” al ediției din 1915 a lucrării austriacului Martin Gerlach intitulată **Cartea veche și prezentarea ei în secolele XV—XIX**. Imprimare, ornamentație, legătorie (Das Alte Buch und seine Ausstattung vom 15 bis zum 19. Jahrhundert. Buchdruck, Buchschmuck und Einbände). Realizată

în urma unor laborioase cercetări a bibliotecilor publice, muzeelor și colecțiilor particulare, această erudită lucrare de bibliofilie se ocupă deopotrivă de problemele estetice și de cele tehnice ale artei facerii de cărți. Exemplificările ilustrative sînt, ca și textul de altfel, de cea mai înaltă valoare. În imagine: gravura „Cărturarii” de Hans Burgkmair cel Tânăr (1506—1559).

Doi poeți din lumea a treia

● „Algaia, culegere de treizeci și unu de poezii de Bania Mahamdon Say, este un imn închinat patriei poetului, Republica Niger, poporul și mai ales tineretului său. Entuziasmul nu-l împiedică pe autor să stigmatizeze obstacolele progresului sau efectele unei false civilizații. Scriitura sa e limpede, fără înflorituri. Cu totul altul este stilul lui Alfred Melon-Degras, poet și învățător martini-

chez, al cărui al cincilea volum, apărut și el recent, cu titlul **Soleil de toute liberté**, evocă mizeria, minia, dragostea, moartea, nedreptatea. Scriitura lui este mai complicată, uneori abruptă, altele întortocheată. Dar dincolo de dificultatea primei abordări se află o poezie frumoasă, cuceritoare, care merită a fi descoperită. Am citat din rubrica de recenzii a revistei „Jeune Afrique”,

Colocviu Lenau

● La München are loc în aceste zile un colocviu dedicat poetului de origine bănățeană Nikolaus Lenau (Niembsch von Strehlenau, 1802—1850) cu prilejul împlinirii la 22

august a.c. a 130 de ani de la moartea celui care a scris amplele poeme, **Faust**, 1836, **Savonarola**, 1837, **Albigenzil**, 1842, **Don Juan**, 1844 și poeziile lirice din **Poezii**, 1832, și **Poezii noi**, 1838.

Am citit despre...

Un ziar în istorie

■ DE la **Presa, puterea și banii**, de Jean Schwoebel, pe care am prezentat-o amănunțit la scurtă vreme după apariția ei, prin 1968, în revista „Lumea”, pină la amplul studiu „**Le Monde**” — istoria unui ziar, un ziar în istorie, de Jacques Thibau, mi-au trecut prin mîni multe cărți consacrate, într-un fel sau altul, acestui ziar neasemenea cu altele. Cea semnată de Jean Schwoebel mi se părua a fi deosebit de interesantă pentru că informa despre bătălia redacției constituite la Eliberare pe rămășițele lui „Le Temps” (compromis în perioada mînceneză și condamnat de aceea la dispariție printr-un decret postbelic stabilind că sînt îndrituite să-și reia apariția numai ziarele care și-o încetaseră cel mai târziu la 26 noiembrie 1942, deoarece se știa că „Le Temps” se sabordase abia la 29 noiembrie) pentru a-și asigura independența față de grupurile de interese financiare. Cu timpul am ajuns să-l cunosc destul de bine istoria, mai ales că o urmăream în curgerea ei de zi cu zi, în chiar paginile sobriei gazete, care și-a dorit să fie și a ajuns o instituție.

„Le Temps” își datorase influența (mult mai limitată, totuși, decît a lui „Le Monde”, dacă ținem seama că primul nu trecuse niciodată de 70 000 de exemplare, în vreme ce al doilea are un tiraj obișnuit de peste jumătate de milion de exemplare, ajungînd în momentele de interes special chiar pînă la un milion) faptului că era semioficiosul ministerului de externe: inițiativa știu că editorialul publicat pe prima coloană din pagina 1 este inspirat de Quai d'Orsay, ceea ce, pentru a imprumuta cuvintele unui critic citat de Jacques Thibau, nu i-a ferit pe autorii succesivi de „o perspicacitate în general nulă și în același timp arrogantă. Marele anonim perpetuu de la «Le Temps» n-a fost în stare să vadă venind nici revoluția rusă, nici fascismul italian, nici hitlerismul”.

Nici „Le Monde” n-a fost și nu-l scutit de miopii ciudate, iar obiectivitatea pe care o afișează este uneori

„Milionul” lui Marco Polo — ipoteze

● Călător, observator cu un spirit de analiză care uneori atinge puncte magistrale, carteziene, Marco Polo nu a fost un scriitor, un narator. Și totuși, cartea lui **II Milione** este o carte de proză literară bine, foarte bine scrisă. Istoriografia contemporană explică acest fapt prin însușirile celui care a fost demult recunoscut a fi coautor al **Milionului**, Rustico (sau Rusticello) din Pisa. Se știe că împrejurările au făcut din acesta vecin de celulă al lui Marco Polo în închisoarea în care au fost deținuți după bătălia de la Meloria. De altfel, cartea n-a fost scrisă în limba italiană, ci într-un fel de franco-italiană. Se pare, sau mai bine-zis, se bănuiește că titlul era **Divisament dou monde**. Acest text original s-ar fi pierdut, din **Milionul** rămînd doar o diversitate de transcrieri simplificatoare și traduceri care, cu excepția unor fragmente sau cuvinte, nu se pot apropia de original. Nu poate fi vorba de un „adevărat” text. Sau, poate, că nu a existat un asemenea text decît scurt timp și că Marco Polo a reelaborat cartea. Este așa-numita ipoteză a „suprapunerii” între experiența călătoriilor lui Marco Polo (în favoarea căreia se citează precizia relatărilor, a datelor, uni-

tăților de măsură, obiceiurilor, moravurilor, ritualurilor descrise) și talentul de scriitor al lui Rustico. O altă ipoteză are în vedere imaginația cu totul extraordinară a lui Rustico și presupunerea că acesta ar fi scris cartea singur. Ipotezele nu pot fi verificate în adevăratul înțeles al unei asemenea operații, deoarece o importantă parte din baza reală a cărții — locurile evocate, orașele Buxara, Ezima, Cambalu, Ciocia, Cauli, Cobia — nu mai există nici măcar sub formă de ruine. Discuția în jurul paternității celebrului **II Milione** a fost reanimată recent de apariția unei noi ediții a cărții, în îngrijirea lui Antonio Lanza și cu o prefață de Giorgio Managanelli (Editori Riuniti). În imagine: un personaj din **Milionul**, Kubilai Khan, reprezentat într-o veche stampă.

Truman Capote : realitate sau ficțiune ?

● **Muzică pentru cameleoni** se intitulează cea mai recentă carte a scriitorului american Truman Capote, apărută recent în editura Random House. De fapt, este o culegere de 14 lucrări de proză scurtă, reprezentînd diverse genuri și modalități: schițe, reportaje, povestiri, auto-interviuri, nuvele și tehnici cinematografice. Majoritatea povestirilor îl implică pe autorul însuși, acesta evo-

cînd întîlnirile sale cu personaje celebre sau de notorietate publică, ca Marilyn Monroe, de pildă, momente sau întîmplări neobișnuite din viața scriitorului etc. Criticii recunosc că le este greu să stabilească în ce măsură cartea e o simplă transcriere a realității sau o sinteză remarcabilă a experienței însușite de Capote în viața sa de romancier, scenarist și gazetar.

Dicționar Brockhaus

● Pentru prima dată în cei 175 de ani de activitate editura F. A. Brockhaus din Wiesbaden a publicat un dicționar al limbii germane. Este vorba de o lucrare în 6 volume, dintre care primul a apărut recent, care face o prezentare originală și cuprinzătoare a întregului tezaur al limbii germane în secolul 20. Sînt incluse 550 000 de definiții, 300 000 de indicații

gramaticale, 45 000 de referiri privind originea și evoluția cuvîntelor, precum și 20 000 de sinonime. Elaborarea lucrării a început în anul 1972 și, potrivit informațiilor editurii, ar fi durat cîteva decenii dacă nu s-ar fi recurs la prelucrarea electronică a datelor. Următoarele 5 volume urmează să apară eșalonate la intervale de 4 luni fiecare.

deghizarea unei discutabile parțialități. Cronicile din „Le Monde” la ultimele două cărți de Saul Bellow și Jean Lacouture trec grăbit peste severele observații concrete ale celor doi autori la adresa unor asemenea derogări ale ziarului de la linia de conduită nepărtinitoare pe care o afișează. Cu toate acestea, „Le Monde”, „instituție profund și specific franceză”, după cum se subliniază în cartea lui Jacques Thibau, s-a impus ca o sursă de informare extrem de serioasă, care prezintă nu numai panoramicul evenimentelor, ci și o imagine edificatoare a opiniilor despre evenimente.

Raporturile sale cu puterea de stat sînt mai complicate decît ale răposatului „Le Temps”. Puternica personalitate a fondatorului său Hubert Beuve-Méry, care i-a fost director un sfert de veac, i-a imprimat o orientare de sine stătătoare, uneori paralelă cu cea a oficialității, altelei tangentă, dar de multe ori divergentă față de ea. Actul de naștere al lui „Le Monde” a fost un decret al generalului de Gaulle, „Primul editorial al ziarului afirma legitimitatea generalului, stilul pe care se sprijinea unanimitatea națională” — se amintește în carte. Curînd, însă, „Le Monde” a adoptat „un ton pe care unii îl calificau drept lezuit”, cazuistica aplicîndu-se treptatei detașări de linia de conduită a generalului și apropierii de promotorii celei de-a IV-a Republici. Intre 1950 și 1968, „Le Monde” a îmbrățișat cauza independentă Franței în raport cu Statele Unite și a paneuropenismului. Din anul 1968 — în care președintele de Gaulle a părăsit din nou — de data aceasta pentru totdeauna — o scenă politică în plin tumult, echipa de la „Le Monde”, mai puțin omogenă decît cea inițială și tocmai de aceea mai interesantă, a străbătut, încercînd să fie consecventă măcar cu sine, calea deloc lină a complexei evoluții mondiale. Thibau dă exemple de previziuni exacte și de interpretări greșite, fiecare cititor al ziarului ar putea multiplica aceste exemple, dar esențial rămîne faptul că, într-o lume a „fuziunilor” și a înghițirii unor mari publicații de către trusturi de presă cu interese contrarii punctelor de vedere susținute de întemeietorii respectivelor publicații, într-o lume în care mari ziare și reviste sînt pur și simplu ucise de jocurile speculative, „Le Monde” există, rezistă, își menține independența inițială.

Felicia Antip

Thomas Mann

● Presa din mai multe țări, cu deosebire cea literară, a publicat largi studii și articole ale lui Thomas Mann (1876—1955) de la a cărui moarte s-a împlinit la 13 august a.c. un sfert de veac. În R.D.G. și R.F.G. au fost organizate simpoziioane și colocvii la care au fost dezbătute complexitatea și adîncimea operei lui Thomas Mann, nuvelistica, romanele, eseurile precum și publicistica antifascistă a autorului **Muntele vrăjit**, **Casa Buddenbrook** și al romanului de dezbateri etice **Iosif și frații săi**, capodopere care i-au adus Premiul Nobel încă din anul 1929.

Cărți-rechizitoriu

● Două noi romane ale scriitorului francez J.M.G. Le Clézio (în imagine) intitulat **Desert** (Pustiu) și **Trois villes saintes** (Treți orașe sfinte) reiau tema din cărțile sale anterioare **Proces-verbal** și **Giganții**, adică tema civilizațiilor din Africa sau din America distruse de colonizatorii și conchistadorii europeni. Fie că e vorba de centre ale unor vechi culturi — Smara, Izmit, Agadir, Chanchah, Tixacal, Chun Pom — sau de lumea imigranților africani și asiatici, în marile metropole capitaliste de astăzi, Le Clézio condamnă distrugerea de valori la care a dus, la care duce și acum încă mercantilismul mentalității imperialiste. Dar în ultimele două cărți ale sale, rechizitoriul este mai vibrant decît oricînd.

Eca de Queiros, inedit

● La Lisabona a apărut romanul inedit al scriitorului portughez José Maria de Eca de Queiros (1845—1900). **Tragedia de la Fiori**, al cărui manuscris a fost găsit recent, el fiind scris în perioada 1877—1879, cînd îi mai apăruse **Vărul Basilio**, 1878, și scria la **Bătălia de la Caia** și la **Tragedia de la Fiori**, pe care le abandonează în favoarea romanului **Familia Maia**, 1880, **Capitala** (publicat postum). Romanul tipărit acum, trebuia să apară în 1925 la Porto dar s-a opus familia scriitorului.

Premiul „Fernando Jenó”

● Recent, la Mexico City, au fost decernate Premiile „Fernando Jenó” pentru anul 1979. Acestea au revenit lui A. Roffe și Arminda Narosky (ambii din Argentina), M. Shulstein (Franța), Y. Luden, N. Wisnitzer și B. Epstein din Israel.

Marino Marini

● A murit recent, în vîrstă de 79 de ani, în locuința sa din Viareggio, marele sculptor italian Marino Marini. Născut la Pistoia, 27 februarie 1901, artistul, afirmat în anul

1930, a ajuns apoi să fie recunoscut printre marii maeștri ai sculpturii contemporane. Operele sale sînt expuse în cele mai celebre muzee ale lumii. În imagine — una din numeroasele figuri ecvestre create de Marini.

Maugham, dramatizat

● La Apollo Theatre din Londra a fost pusă în scenă de Jim Conti piesa **Înainte de serate**, dramatizată de Rodney Ackland după o povestire de Somerset Maugham. Dramatizarea beneficiază de interpretarea actorilor Jane Asher, Michael Gough, Phyllis Colvert.

Premiul pentru traduceri...

...pe anul 1980 al Academiei Germane de limbă și literatură, care poartă numele marelui iluminist german Johann Heinrich Voss (1751—1826), a fost decernat de juriu traducătoarei Annemarie Schimmel pentru ansamblul traducerilor făcute din literaturile arabe.

Literatura austriacă între 1750—1830

● Sub titlul „Literatura austriacă — profilul ei în perioada 1750—1830” — Akademische Verlag din Graz a publicat o lucrare în două volume cuprînzînd considerațiile diverselor specialități prezentate în cadrul unui simpozion desfășurat la Eisenstadt, dedicat literaturii austriece din perioada menționată. Specificul lucrării constă în faptul că abordează literatura în contextul social istoric și artistic al epocii respective.

Heine : Literatură, politică și societate

● Heinrich Heine și contemporanii. **Mărturii, istorice și literare** se intitulează o carte recent apărută la Aufbau-Verlag (Berlin-Weimar). Editată de Academia de științe, Institutul central de istorie a literaturii din R.D.G. și Centrul de istorie și analiză a manuscriselor moderne de la C.N.R.S. din Paris, cartea conține studii despre ideile sociale, istorice și politice progresiste din operele lui Heine și ale unor contemporani ai săi, semne de Jean-Pierre Lefebvre, — Bernhild Boie, Hans Kaufmann, Jacques Grandjone etc. Este reliefat faptul că Heine aparține în egală măsură istoriei spirituale a Germaniei și Franței.

Festivalul de la Avignon

● Al 34-lea Festival de la Avignon a intrat în a patra și ultima sa săptămînă de desfășurare. Programul include 40 de spectacole de diverse genuri — operă, balet, recitaluri de poezie, concerte și reprezentații dramatice — susținute în opt „locuri de joc” diferite, unele în aer liber și decoruri naturale. Punctul culminant îl constituie reprezentațiile date de Comedia Franceză, care se află în plin jubileu (300 de ani de la înființare). Alături de programul oficial al festivalului, au loc și multe alte spectacole, prezentate de colective de profesioniști sau de amatori din Franța și din alte țări.

Literatura lui Paul Bowles

● Cu peste 30 de ani în urmă, Paul Bowles era considerat cel mai original și talentat compozitor de muzică de cameră din S.U.A. Astăzi, în vîrstă de 68 de ani, el se bucură de renumele unei personalități de tip renașcentist. Bowles a scris muzica pentru numeroase lucrări dramatice, în special pentru piesele prietenului său Tennessee Williams, a colecționat neîntrerupt folclor și legende, cu predilectie din Maroc, unde a trăit o vreme, l-a tradus pe Sartre în engleză, a înființat prestigioasă publicație culturală *Antaeus* și a scris romane, culegeri de poezii și povestiri scurte, eseuri de călătorie, precum și un volum autobiografic. Literatura sa a fost apreciată elogios de autori renumiți ca Norman Mailer, Gore Vidal s.a. Ultima carte a lui Bowles, *Collected Stories — 1939—1976*, a apărut recent în editura Black Sparrow din S.U.A. și conține 39 de povestiri, care după părerea criticilor îl situează pe Bowles în rîndul celor mai importanți autori contemporani ai genului scurt din S.U.A.

Peter O'Toole și „Macbeth”

● Peter O'Toole și-a început cariera artistică în teatrul de mare reperoriu și chiar după ce a devenit o celebră vedetă de cinema, el s-a întors cu regularitate pe scenă, alternînd o piesă și un film, în mod aproape ma-

tematic. În 1974 parea să se fi întors chiar definitiv la teatru. Dar o pancreatită acută l-a obligat să nu lucreze timp de trei ani și să nu se mai atingă niciodată de alcool. Acum, în vîrstă de 48 de ani, O'Toole (în imagine) joacă din nou și încă unul din cele mai dificile roluri shakespeariene: *Macbeth*. Și în urmă cu zece ani, spune O'Toole, „am crezut că sînt pregătît să joc *Macbeth*, dar nu eram. Acum am mai multă pregătire, voce, tehnică. Nu mai bună, ci mai multă”.

O pionieră a literaturii feminine

● „Toate femeile împreună ar trebui să pună flori pe mormîntul lui Aphra Behn, deoarece ea a fost aceea care a cucerit pentru ele dreptul de a-și exprima gîndurile” — scria Virginia Woolf despre scriitoarea care a publicat romane, poezii și piese de teatru în anii 1680, înainte ca Daniel Defoe să-și fi scris al său *Robinson Crusoe*. Aphra Behn a fost într-adevăr prima femeie din Anglia care a scris pentru a putea trăi. Cărțile ei *Oroonoko* și *Sir Patient Fancy* s-au bucurat de succes la vremea lor, dar Aphra Behn nu este menționată în istoriile literare, iar scrierile ei nu sînt studiate în școli. Doar Virginia Woolf și Vita Sackville-West, autoarele feministe ale anilor 1920—1930, s-au aplecat asupra moștenirii literare a acestei pioniere a literaturii feminine și a literaturii engleze în general. „Faptul că Aphra a scris — spune Vita Sackville-West — este mult mai important decît calitatea a ceea ce a scris. Și în loc de a-i nega

insușirile, ar trebui mai degrabă să vedem măsura în care d-na Behn, cu talentul ei înăscut, și-a risipit șansele de a ajunge o mare scriitoare”. Răspunzînd într-o oarecare măsură acestui îndemn, cu o întirzire de cincizeci de ani, cercetătoarea Angeline Goreau publică acum o carte de cca. 310 de pagini, intitulată *Reconstructing Aphra* (Reconstruind-o pe Aphra,

Ecranizare după Moravia

● La viața interioare este al cincisprezecelea roman transpus pe ecran al cunoscutului scriitor italian Alberto Moravia. Filmul, realizat de Gianni Barcelloni, a costat 750 milioane lire și va fi difuzat pe ecrane în toamna anului în curs. Romanul lui Moravia, precizează regizorul, este în sine deosebit de „cinematografic” așa încît structura narativă a rămas neschimbată. Numai filmul va fi puțin deosebit. „În calitate de critic cinematografic — a declarat Moravia — cînd văd un film realizat după cărțile mele nu-mi amintesc deloc romanul. Opera unui scriitor este cu totul diferită de aceea a regizorului. Cinematograful are un limbaj propriu: se adresează publicului prin imagini. Singurul lucru pe care îl poți cere regizorului este să realizeze, după cărțile mele, un film bun care să nu mă facă să roșesc”.

Despre arta lui Bosch

● În Editura Gebrüder-Mann din Berlin occidental a apărut lucrarea: *Hieronymus Bosch — receptarea artei sale la începutul secolului 16*. Autorul, Gerd Unverfehrt, insistă asupra puternicei influențe exercitate de Bosch asupra generațiilor următoare de pictori olandezi. Volumul este însoțit de 252 de ilustrații din opera lui Bosch.

Invenția romanului

● Aceasta a fost tema unui colocviu organizat la Centrul internațional de la Cerizy, la care specialiști în diferite discipline au discutat despre ceea ce inventează romanul balzacian în materie de cunoaștere a lumii. Acordul a fost unanim în a constata, pe lângă „cota bună” a lui Balzac la bursa valorilor romaniere, o deosebită irreversibilitate a lecturii critice către ceea ce la Balzac rămîne refractar unității: către tăceri, rupturi, zone secrete.

Premiul „Identității australiene”

● Decernat anual de către ziarul „The Age” din Melbourne, Premiul australian al cărții a revenit, în ultima sa ediție, scriitorilor Christopher Koch, pentru romanul său *The Year of Living Dangerously*, și Patsy Adam-Smith, pentru opera ei *The Anzacs* (ambele publicate în editura Nelson).

ed. Dial). Este ceea ce recenzenții numesc o biografie socială a scriitoarei, prețioasă pentru mai buna înțelegere a operei ei. Născută în Kent, în jurul lui 1640, Aphra (în imagine) pleacă la vîrstă de 20 de ani în Surinam. Scandalizîndu-și societatea de colonizatori albi, se împrietenește cu sclave și sclavi negri și-i ajută chiar pe cei care se răscobală împotriva stăpînilor. Întoarsă în Anglia, se mărită cu cel sub al cărui nume avea să scrie, rămîne însă curînd văduvă și în 1666 intră în serviciul secret al regelui Charles II. Vistieria statului neîntîndu-și cuvîntul de a-i returna banii cheltuiți pentru îndeplinirea misiunilor primite (dar probabil nu prea bine îndeplinite), Aphra Behn ajunge la închisoarea datornicilor. Se împuternicește din nou, prin intermediari, ca să se poată elibera, și începe să scrie, cu convingerea că va izbuti să intereseze un editor și apoi pe cititori. Și izbutește. În secolul al XVII-lea!

ATLAS

MORFOLOGIE

Dor aproape stins de lume,
Dor aproape stins de mine,
Substantive și pronume
Ale unei limbi străine

Dintre frazele căreia,
Moi și vechi, de catifea,
Verbe fermentînd ideea
Să visez în limba mea.

Singura din limbi pe care
O murmur în somn și-n gînd,
Răscolită declinare
Între leagăn și mormînt;

Cea pe care o-nțelege
Marea și-o vorbesc și munții —
Tragică și dulce lege,
Adjective și conjuncții,

Interjecțiile fierbînti,
Gîndul care vrea să fie,
Dor de-o lume cu părinți
Și cu o copilărie.

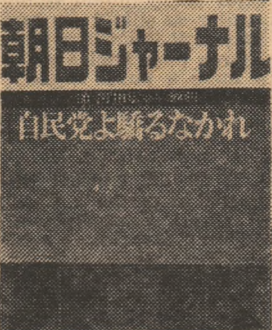
Ana Blandiana

PREZENTE ROMANEȘTI

Manifestări dedicate centenarului Arghezi

● Japonia

În magazinul cultural-literar din Tokio, *Asahi Journal* este publicat un articol despre opera poetului sârbătorit, în care sînt prezentate volumele 1—31 din *Scrieri*. The UNESCO Sinbun, revista Comitetului național japonez pentru UNESCO, publică un ar-

ticol bio-bibliografic cu prilejul centenarului nașterii lui Tudor Arghezi.

● Turcia

Scriitorul Necip Alpan publică în ziarul *Bariş* un articol despre opera lui Tudor Arghezi. Articolul este însoțit de traducerea pamfletului *Ba-roane*.

● Israel

La Casa Scriitorilor din Tel Aviv a avut loc la 24 mai o seară festivă românească sub genericul

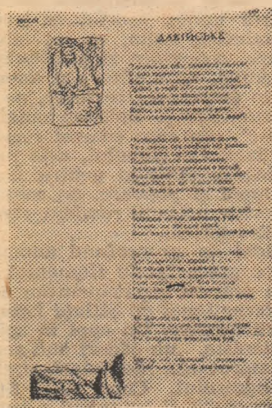
Omagiu lui Tudor Arghezi. I. Schechter a vorbit despre: *Arghezi așa cum l-am iubit*, iar Teșu Solomovici despre 100 de ani de la nașterea marelui poet; actorul Michael Rossetti de la Teatrul Habima a citit versuri din opera lui Tudor Arghezi. În foaier a fost organizată o expoziție turistică, discursuri noi și cărți românești. O seară omagială a fost organizată de scriitorul Shaul Carmel în localitatea Herzlia.

● Argentina

Revista Tucuman Avaza a publicat două pagini dedicate vieții și operei poetului, o fotografie și traducerea poeziilor *Testament și Incertitudini*.

Postul de televiziune *Entre Rios* a transmis un recital de versuri împreună cu evocarea vieții și operei poetului.

La Teatrul *Ifete* din Buenos Aires a avut loc o seară literară Tudor Arghezi. A fost organizată o expoziție de fotografii Tudor Arghezi, s-a distribuit placheta de versuri (în traducerea lui Darie Novăceanu) editată în Mexic, iar conferința evocînd viața și opera poetului a fost ilustrată cu versuri recitate de actorii teatrului. S-a ascultat o bandă de magnetofon cu vocea lui Tudor Arghezi.

● U.R.S.S.

Revista lunară de literatură *Vsesvit* care apare la Kiev publică în numărul 7/1930 un grupaj de 16 poezii traduse de Sofia Maidanska, împreună cu o fotografie și o prezentare biobibliografică. Poeziile publicate sînt ilustrate cu desene de Tudor Arghezi.

● Italia

Revista bimestrială a Sindicatului Național al Scriitorilor din Italia publică în numărul din iunie a.c. o relatare a sârbătoririi Centenarului nașterii poetului Tudor Arghezi, care a avut loc la Academia di Romania din Roma, însoțită de poeziile *Testament și Cuvinte potrivite* în tălmăcirea lui Marco Cugno.

Turneul Teatrului Național la Amsterdam

● Teatrul Național din București s-a înapoiat recent de la Amsterdam, unde a participat la cea de-a șasea stagiune a Teatrului Național, o populară manifestare internațională. La ediția din acest an au luat parte 90 de trupe teatrale din țările Europei și Americii de Nord, care au oferit publicului olandez peste 500 de spectacole.

Institutul internațional de teatru, care a patronat stagiunea, a dedicat spectacolele atît unor scopuri profesionale — diversificarea formelor de teatru contemporan, cit și ideilor promovării colaborării și prieteniei între oamenii de teatru de pretutîndeni, în scopul mîntuirii păcii și destinerii internaționale.

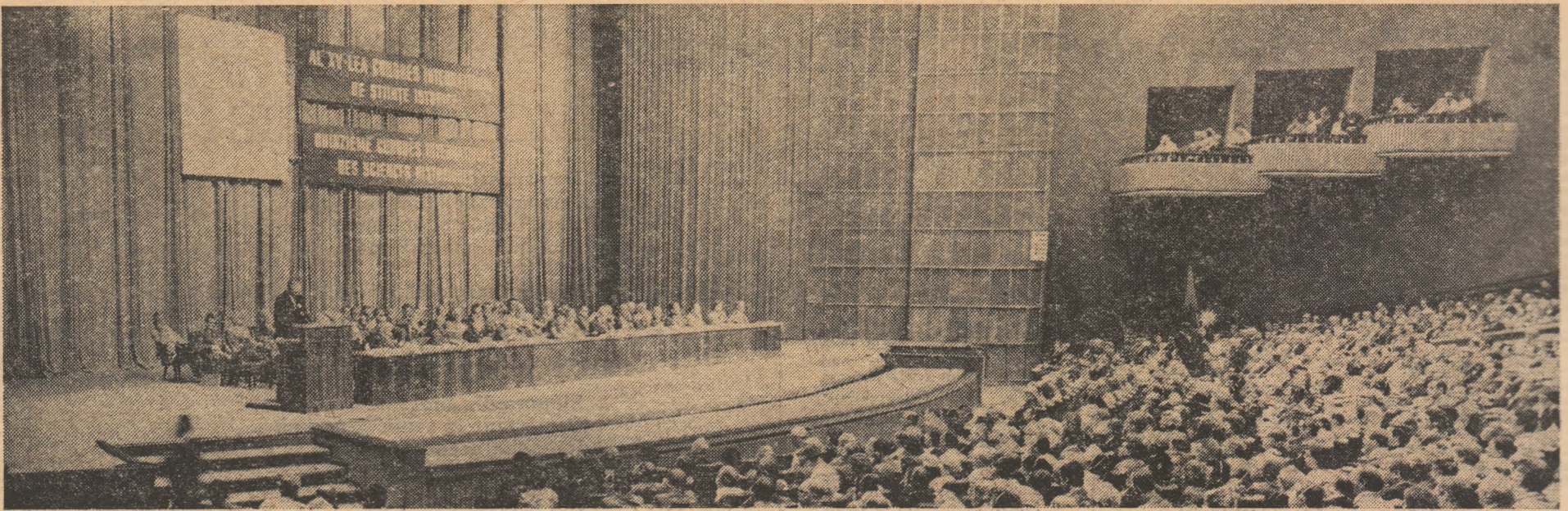
Naționalul bucureștean a prezentat la această importantă sârbătoare a Thaliei *Fata din Andros* de Terențiu, pusă în scenă, cu o echipă de tineri

actori, de Grigore Gonta, piesă care a înregistrat pînă în prezent la sala „Atelier” peste 250 de spectacole.

Era firesc, în consecință, ca spectacolele românești să stîrnească interesul specialiștilor (Max Wagener, Steve Austen, Wouter de Boer), care au făcut aprecieri măgulitoare la adresa artei noastre teatrale, și al presei olandeze. Aceasta a consemnat evoluția echipei Naționalului în termeni elocvenți. Redăm fragmente din cronica lui Hanny Alkema, apărută în ziarul „N.R.C. Handelsblad” din 13 iunie '60:

„...Românii oferă, în sfîrșit, momentele pe care publicul le aștepta cu ardore. Narațiunea poate fi urmărită bine cu ajutorul notei explicative despre povestea tinărului îndrăgostit de o altă fată decît cea aleasă de tatăl său și toate încercările care decurg din aceasta.

Spectacolul conține un joc atît de inventiv, încît te captivează și fără acest mijloc ajutor. Grupul de români se manifestă multilateral, dansînd, cîntînd și jucînd teatru. O stăpînire perfectă a corpului, simțul umorului, relativizare, dozare și o anumită seriozitate — iată cîteva caracteristici ale jocului lor. Bizar este modul cum redau nașterea unui copil: un fular care apare ca într-o jonglerie. Te înduioșează felul în care mama îngrijește cu tandrețe acest ghemotoc uman vulnerabil. Gestul servitorului cu pantoful te dezamăzează total. Plină de spirit este și scena cu femeia moartă care se trezește, spre consternarea celor prezenți, pentru a mîroși o floare ce i s-a pus în mîinile împunătoare. Glumele adresate publicului, direct în limba engleză, sînt eficiente”.

La închiderea lucrărilor celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice

MESAJUL PREȘEDINTELUI ROMÂNIEI — ÎNALTĂ LECȚIE DE UMANISM

EXTREM de numeroase au fost, cu deosebire în ultimul deceniu și jumătate, prilejurile de afirmare strălucită a României, implicit a inestimabilului său tezaur de cultură, civilizație și istorie de peste două ori milenară, la scara universalității. Afirmări ale civilizației românești organice legate de prezența, gândirea și acțiunea politică a președintelui Nicolae Ceaușescu, eminentă personalitate a vieții politice internaționale, al cărui nume, asociat în permanență, oriunde, României, semnifică acum, ca un simbol, dorința țării noastre de pace, cooperare și colaborare internațională în toate domeniile, de edificare a unei noi ordini internaționale bazate pe respect reciproc, pe principiul fundamental al suveranității și independenței naționale. „Mesajul românesc”, așa cum este el receptat pe cele mai diferite meridiane ale globului, este mesajul prieteniei, al bune înțelegeri, militând pentru noi principii ale relațiilor între oameni și popoare, un mesaj exprimând înaltul umanism specific națiunii române, rezultat firesc al însăși existenței sale istorice.

Ideile de un profund umanism regăsite și în Mesajul pe care președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, l-a adresat participanților la cel de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice care a avut loc în capitala țării noastre. Un apel în spiritul celor mai înalte idealuri umaniste, un Mesaj sub semnul căruia s-au desfășurat numeroase dezbateri, prelegeri și conferințe în cadrul Congresului. Celor peste 2.000 de participanți Congresul le-a oferit și contactul nemijlocit cu istoria, cultura, civilizația românească în general. Răspunzând invitației „României literare” de a ne împărtăși câteva din impresiile lor, oameni de știință de renume internațional, mari personalități ale vieții culturale și științifice mondiale și-au exprimat, în ceea ce urmează, opiniile.

■ „**CONSIDER Mesajul președintelui Ceaușescu drept un autentic și exemplar apel către toate popoarele lumii** — ne spunea profesorul **JORGE SALVATOR-LARA**, directorul Academiei de istorie din Quito, Ecuador. În acest moment mai dificil prin care trece lumea contemporană, președintele Ceaușescu susține necesitatea păcii și a colaborării și, ceea ce este foarte important, dezarmarea, nu numai în ceea ce privește posesia de arme materiale, ci și dezarmarea în conștiință, apelul de a găsi în noi, în sufletul nostru, noi căi de cooperare, de pace, libertate și dreptate pentru toți oamenii din lume. Îmi propun să duc cu mine mesajul președintelui României pentru a-l face cunoscut elevilor mei ca pe un foarte important eveniment în această clipă a umanității”.

■ **O LUME a păcii și destinderii internaționale, o lume fără arme, fără spectrul războiului, iată ce propunea „înaltă lecție de umanism”** (după aprecierea istoricului american Gordon Craig), Mesajul președintelui României, deschizând, pentru istorici, un drum nou în domeniul cercetării științifice. Preluând învățămintele prezente în mesajul prezidențial, Congresul a elaborat și dat publicității un apel adresat tuturor istoricilor din lume în care se dădea expresie încrederii „în contribuția pe care oamenii de știință din domeniul istoriei o pot aduce în soluționarea acestor probleme vitale”. Se pune deci — și, fără îndoială, se va pune și de acum înainte — problema statutului și rolului omului de știință în lumea contemporană, probleme magistral definite de președintele României, așa cum ne declara profesorul **NIKOLA PETROVIC** de la Institutul de istorie al Academiei sârbe de Științe și Arte: „Cred că ideile exprimate de președintele României, secretarul general al Partidului Comunist Român, stimulat tovarăș Nicolae Ceaușescu, atât în Mesajul transmis Congresului, cât și în atâtea alte prilejuri, sînt nu numai extrem de actuale, cât și, din punct de vedere istoric, foarte adinți. Toți cei care au participat la Congres au fost profund impresionati și inspirați de Mesajul acesta extraordinar. Este perfect adevărat că istoricii care se ocupă de trecut, trebuie să găsească în el acele evenimente, acele fapte care pot să ajute omenirii, nouă tuturor, să lupte pentru o lume a păcii, a progresului social, pentru o viață umană care să fie demnă de cele mai strălucite tradiții ale omenirii”.

■ **O APRECIERE** pe care am reîntilnit-o, asemeni unui valoros leit-motiv, în toate discuțiile avute cu participanții la Congres care subliniau, în primul rînd, „clasa internațională” a școlii românești, calitatea comunicărilor prezentate, bogăția extraordinară a tezaurului istoric al României. Congresul a fost o afirmare a ideilor românești

despre modalitățile în care trebuie abordată istoria, a științei științifice al savanților români. La aceasta se referă, în continuare, general-maior dr. **ILIE CEAUȘESCU**: „După ce lucrările acestui forum mondial al istoricilor au luat sfîrșit, după ce dezbaterile la toate secțiunile au dovedit interesul cu care s-a participat la aceste lucrări, putem spune, cu toată satisfacția, că este vorba despre o reușită și marcantă afirmare românească pe plan internațional. Școala de istorie românească a fost apreciată extrem de elogios, s-au exprimat remarcile cele mai călduroase la adresa modului în care istoricii noștri s-au prezentat în fața colegilor lor de peste hotare, s-a apreciat în mod cu totul deosebit climatul în care s-au desfășurat lucrările acestui Congres. Și în foarte mult să subliniez acest ultim aspect, căci, în unanimitate, s-a relevat spiritul academic înalt la care au avut loc discuțiile, spiritul de colaborare și înțelegere prezent în toate momentele acestei manifestări internaționale de atît de largă amploare. Aș vrea să vă spun în calitatea mea de istoric, că sînt pe deplin convins de faptul că acest Congres, impecabil organizat, și-a atins scopul definit clar în Mesajul președintelui României, de a fi o oportunitate a oamenilor de știință din toată lumea să se întâlnească aici, la București, pentru a găsi noi căi care să contribuie la realizarea unei lumi a păcii, a destinderii internaționale, la o lume a bune înțelegeri și conlucrării pașnice. Putem spune, acum, că acest deziderat a fost realizat pe deplin, că toți oamenii de știință prezenți aici au înțeles sensul profund al mesajului românesc pentru o lume mai bună și mai dreaptă”.

■ **PRINTRE istoricii de prestigiu mondial aflați la București în perioada Congresului, s-au numărat și istoricii chinezi, pentru prima oară participanți la lucrările unui forum mondial de acest gen, care, în discuțiile avute, și-au exprimat deosebit de buna apreciere asupra inițiativei și invitației românești, asupra temelor propuse și discutate în secțiunile de lucru. Despre aceasta ne vorbește și conducătorul delegației chineze, membru al Academiei chineze de științe sociale: „Cred că mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu este deosebit de cordial, stabilește temelurile în domeniul istoriei foarte clar și foarte bine definite. Trebuie să luptăm pentru pace și progresul omenirii și astfel vom ajunge la înțelegerea reciprocă între istoricii din diferite țări ale lumii. Înțelegere reciprocă și cooperare pentru a afla anumite aspecte, legile dezvoltării istorice. Am avut ocazia de a cunoaște școala istorică românească de mai mult timp, datorită diverselor delegații de oameni de știință cu care am intrat în contact, iar acum mi-am reîntilnit prietenii vechi, am putut să le admir realizările; ei fac aici dovada unei activități laborioase, e-titează un număr impresionant de documente, sînt bine organizați și scriu cărți bune. Sînt arheolog, așa că este firesc faptul că m-a interesat o vizită la Muzeul de istorie națională. Este foarte impresionant, se vede că s-a depus foarte multă muncă, un mare efort de cercetare științifică. Găsește interesant faptul că toate acestea nu sînt pur și simplu o expoziție oarecare, ci se folosesc descoperirile arheologice în modul cel mai util, pentru a se scrie istoria veche a țării dumneavoastră, să se probeze străvechea ei civilizație. Și este semnificativ că sărbătorim în acest an cea de-a 2050-a aniversare de la întemeierea primului stat dac centralizat și independent, condus de Burebista. Dacia era un teritoriu, o țară foarte bine organizată, avea o cultură frumoasă care a lăsat urme pînă în ziua de astăzi, printre care și minunatele podoabe pe care le-am văzut la muzeu, uneltele folosite cu mii de ani în urmă. Muzeele dumneavoastră sînt foarte bine organizate în scopul educării poporului român în spiritul patriotismului, toți oamenii putînd avea prilejul de a vedea moștenirea de mare preț lăsată de strămoșii lor”.**

■ **DESPRE România, așa cum este ea prezentă în conștiința lumii, despre România exemplu, la scară internațională, al voinței de cooperare, de promovare a unui nou tip de relații între state, ne vorbește și profesorul **GEORGES CASTELLAN**, de la Universitatea Sorbonne Nouvelle-Paris III: „Sînt absolut de acord cu poziția excelent exprimată de președintele României, cu ideea domniei sale că menirea istoricilor este de a încerca să «dezarmeze conștiințele», arătînd că, în istoria lumii, au existat, desigur, conflicte singeroase, dar că, astăzi, esența**

lor este depășită, ele sînt inutile. Problemele războiului n-ar mai trebui să fie cele ale acestui sfîrșit de secol. Și mă bucur să aud excelentele idei și propuneri românești, mă bucur că pot fi martorul acestei politici de largă deschidere internațională care caracterizează în acest moment politica României. Iată, nu de mult, președintele țării dumneavoastră, domnul Nicolae Ceaușescu, împreună cu doamna Elena Ceaușescu, au vizitat Franța; am avut deosebita onoare de a le fi fost prezentat și cred că întâlnirea între șeful statului francez și cel al României este o expresie elocventă a acestei noutăți de mare interes și valoare pe care o reprezintă acțiunea politică românească actuală, această voință de deschidere spre lume a României. Este una dintre cele mai importante caracteristici ale acestei politici de mare importanță la nivelul întregului continent european, o contribuție majoră adusă la destindere, la buna înțelegere între lumi cu sisteme politice diferite”.

■ **PREZENȚA** românească s-a înscris într-o tradiție științifică de acum, așa cum remarcă invitații noștri, recunoscută ca una dintre tradițiile caracteristice ale României în circuitul universal de valori, ideea școlii românești, la toate nivelele vieții științifice și politice, fiind, în acest sens, caracteristică. Iată ce declara, în acest context, acad. **ISAAC MINZ**, personalitate marcantă a istoriografiei sovietice: „Importanța celui de-al XV-lea Congres internațional al istoricilor a fost minunat exprimată în mesajul său de președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Domnia sa și subliniat că istoricii, toate forțele progresiste trebuie să și concentreze atenția asupra unui singur scop — de a salva civilizațiile omenirii, de a nu admite, ca pentru a treia oară, să se declanșeze un război mondial, care ar putea, datorită mijloacelor îngrozitoare de luptă care stau la îndemînă, să aducă nu numai jertfe, nimiciri, greutăți de tot felul, dar ar putea duce la însăși distrugerea civilizațiilor. Noi, reprezentanții științei istorice sovietice, am ascultat cu mindrie acest mesaj, putem spune că vom face tot ce depinde de noi pentru ca aceste cereri legitime să fie realizate, Congresul istoricilor devenind, cum se spunea în mesaj, un exemplu semnificativ în lupta pentru pace care constituie, în momentul de față, scopul însuși al omenirii. Socialismul aduce cu el ideile libertății, independenței, ale luptei pentru apărarea a tot ceea ce a realizat minunat omenirea în acești ani. Dacă adăugăm la toate acestea minunata organizare pe care au realizat-o tovarășii noștri români, avem o imagine a acestui Congres. Am fost foarte bine întîmpinați, așa cum poate s-o facă un popor care iubeste libertatea, independența, un popor care și-a înscris în istorie multe pagini de luptă glorioasă pentru libertate”.

■ **SPERĂM** că opiniile citate relevă esențialul, primirea și calitatea receptării care s-au făcut mesajului românesc în planul unei reuniuni ce reprezintă scena internațională. Și este foarte important de subliniat faptul că, așa cum ne spunea profesorul canadian **LEWIS HERTZMANN** de la York University, Toronto: „acest Congres s-a desfășurat într-o manieră științifică exemplară, cuprinzînd, pentru prima oară, teme de mare diversitate așa cum ar fi problema păcii, a condiției și rolului femeii, problemele demografiei, ecologiei etc., demonstrînd participarea activă a tuturor istoricilor lumii, animați de dorința de a aduce contribuția lor la elucidarea unor mari probleme ale istoriei lumii, în valorificarea tradiției fiecărui popor”.

IN ACEST sens, contribuția românească este definită. Probantă, în același timp, pentru continuitatea și vitalitatea unei linii politice promovate, constant, de președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, o politică numită acum, peste tot în lume, „politica Ceaușescu”. Iar nemaiîntilnita afirmare a numelui și renumelui românesc se leagă, indisolubil, de acest prestigiu, creîndu-se, în acest chip, cadrul care îl are acum, în lume, civilizația noastră în ansamblul său. O civilizație ce, prin resorturile istoriei sale, s-a dezvoltat în dorința de afirmare liberă și independentă, de cooperare cu toate popoarele lumii.

Cristian Unteanu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU